

Project funded by the
EUROPEAN UNION

საერთო საზღვრები. საერთო გადწყვეტილებები

განმარტებული ბილიკების სახელმძღვანელო

CROSS BORDER
COOPERATION

ამ სახელმძღვანელოს მომზადებაში მიიღო მონაწილეობა მარაგალმა ქართველმა მეცნიერმა, ექსპერტმა და ორგანიზაციამ. სახელმძღვანელო მომზადდა არასამთავრობო ორგანიზაციის “შავი ზღვის ეკო აკადემიის” მიერ, საქართველოს გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს, დაცული ტერიტორიების სააგენტოს თანამშრომლების აქტიური დახმარებით, რჩევებითა და სხვადასხვა მასალებით უზრუნველყოფით.

საერთო საფურცელი. საერთო გარეგნული დიზაინი

Project funded by the
EUROPEAN UNION

საერთო საზღვრები. საერთო გადაწყვეტილებები

განმარტებითი ბილიკების სახელმძღვანელო

CROSS BORDER
COOPERATION

სარჩევი

თავი 1 - შესავალი ინტერპრეტაციებისათვის	3
თავი 2 - ქობულეთის დაცული ტერიტორიები	18
თავი 3 - კოლხეთის ეროვნული პარკი	35
თავი 4 - მტირალას ეროვნული პარკი	54
თავი 5 - კინტრიშის დაცული ტერიტორიები	67
გამოყენებული ლიტერატურა	84

შესავალი ინტერპრეტაციისათვის

რას წარმოადგენს ინტერპრეტაცია?

ინტერპრეტაცია არსებითად გულისხმობს სხვადასხვა, კონკრეტული ადგილები-სათვის დამახასიათებელი ბუნებრივი, კულტურული ან ისტორიული ღირებულებების განმარტებასა და წარმოჩენას. ინტერპრეტაციის საშუალებით მსგავსი ადგილების ვიზიტორებს ექმნებათ მკაფიო წარმოდგენა და ნათელი გაგება იმ მიზეზების შესახებ თუ რატომ ვინარჩნებთ ჩვენს მემკვიდრეობას.

ინტერპრეტაციის საშუალებით ვეცმარებით ადამიანებს დააფასონ ის, რაც ჩვენი აზრით უნიკალური არის და რომელიც იმსახურებს შენარჩუნებასა და დაცვას. ინტერპრეტაცია შეიძლება ეხებოდეს კონკრეტულ ადგილს ან:

- სასოფლო-სოფლის დასახლებას
- კლდის ფორმირებას
- ბუნებრივ საარსებო არეალს (ბუნებრივი ჰაბიტატი)
- მცენარეების ან ცხოველების კონკრეტულ სახეობას
- ტრადიციული კულტურის რომელიმე ასპექტს
- ისტორიულ მოვლენას ან პერიოდს
- განსაზღვრული სახის საქმიანობას, მაგალითად: თევზაობა სათევზაო ხაფანგის მეშვეობით

ინფორმაცია და ინტერპრეტაცია

მაშინ როდესაც ინფორმაციის მეშვეობით ვეცნობით ფაქტებს, ინტერპრეტაციის საშუალებით ვეცნობით გარკვეულ ისტორიას. ყველა სახის ინტერპრეტაცია მოიცავს ინფორმაციას და არსებითად ეფუძნება ფაქტიური ინფორმაციის საფუძვლიან ცოდნას. თუმცა, კარგი ინტერპრეტაცია იყენებს რა ფაქტებს, ათავსებს მათ გარკვეულ კონტექსტში, განმარტავს და განავრცობს ამ ფაქტების მნიშვნელობას და მათი მეშვეობით თხზავს საინტერესო ისტორიებს. მაგალითად:

ინფორმაცია:

ისევე, როგორც სხვა მრავალი ტოპონიმის შემთხვევაში, ძალზე რთული არის ზუსტად განვსაზღვროთ შავი ზღვის სახელწოდების წარმოშობის წყარო. შავი ზღვის თანამედროვე სახელწოდება წერილობით წყაროებში გვხვდება მე-13 საუკუნიდან, თუმცა არსებობს გარკვეული მონაცემები იმის შესახებ, რომ მისი ეს სახელწოდება გაცილებით უფრო ადრეულ პერიოდს შეიძლება მიეკუთვნებოდეს. სტრაბონის გეოგრაფია გვაწვდის

ცნობებს იმი შესახებ, რომ ანტიკურ ხანაში, შავ ზღვას ხშირად მოიხსენიებდნენ როგორც უბრალოდ „ზღვას“ (Pontos). ბერძნულ-რომაულ ტრადიციებში, შავი ზღვა უმეტესწილად მოიხსენიება როგორც „კეთილგანწყობილი ზღვა“, Pontos Euxeinós. ეს არის ეუფემიზმი, რომელმაც ჩააანაცვლა უფრო ადრეული დასახელება „არაკეთილგანწყობილი ზღვა“, Pontos Axeinos, რომელსაც პირველად ვხვდებით ბერძენ პოეტ პინდართან (ჩვენს წელთაღრიცხვამდე ადრეულ მეხუთე საუკუნის ადრეულ პერიოდში.) ასევე, სრულიად შესაძლებელია, რომ დასახელება Axeinos ეტიმოლოგიურად წარმოსდგება იმ დროისათვის საკმაოდ გავრცელებული ანტიკური სპარსული სიტყვისაგან axšaina - რაც ნიშნავს „მუქს“, „შავს“, და რომელიც თავის მხრივ მიუთითებდა იმ დროისათვის სამყაროს მხარეების ფერებით გამოსახულ სიმბოლიზმზე; ამგვარად, სახელწოდება „შავი ზღვა“ სრულიად შესაძლებელია, რომ ანტიკური ხანიდან იღებდეს საწყისს.

ინტერპრეტაცია:

შავი ზღვის შესახებ ერთ-ერთი ყველაზე ნაკლებად ცნობილი ფაქტი მდგომარეობს იმაში თუ რატომ და როგორ ეწოდა მას „შავი“. აღნიშნული სახელწოდების შესახებ, რომელსაც დღეისათვის იყენებს ამ ზღვის სანაპიროზე მცხოვრები ყოველი ერი, ყველაზე ადრეული ცნობები გვხვდება მე-13 საუკუნით დათარიღებულ ხელნაწერში, თუმცა არსებობს მონაცემები იმის შესახებ, რომ იგი შეიძლება გაცილებით უფრო ადრეული პერიოდისა იყოს. ანტიკური ეპოქის ბერძნები, ქრისტეს შობამდე რამდენიმე ასწლეულით ადრე, ამ ზღვას უწოდებდნენ Pontos Axeinos „არაკეთილგანწყობილ/მტრულ ზღვას“, შესაძლოა ამ ზღვაზე რთული სანაოსნო პირობებისა და მის სანაპიროებზე მცხოვრები მტრულად განწყობილი მოსახლეობის გამო. მოგვიანებით, დროთა განმავლობაში კოლონიზაციის პროცესისა და სავაჭრო კავშირ-ურთიერთობების გაღრმავების პარალელურად, ეს უხეში დასახელება შეიცვალა და ჩამოყალიბდა, როგორც Pontos Euxeinós, „კეთილგანწყობილი ზღვა“. მაგრამ, ასევე შესაძლებელია, რომ დასახელება Axeinos წარმოსდგება ანტიკური სპარსული სიტყვისაგან axšaina, რაც ნიშნავს „მუქს“ ან „შავს“. ანტიკურ სამყაროში სამყაროს მხარეების დასახსიათებლად და აღსანიშნავად ხშირად იყენებდნენ ფერის სიმბოლიკას, ამგვარად შავი აღნიშნავდა ჩრდილოეთს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, სახელწოდება შავი ზღვის საფუძვლები შესაძლოა ანტიკური პერიოდიდან მომდინარეობდეს.

ინფორმაცია:

სამხრეთ ალპები ჩამოყალიბდა დედამიწის ტექტონიკური ფილების საზღვარზე და განიცდის ეროზიული პროცესების ზემოქმედებას, რომლებიც გამოწვეულია კლიმატური პირობების გამო.

სამხრეთ ალპების ეროზიის და სიმაღლეში ზრდის ტემპები საკმაოდ მსგავსია.

ინტერპრეტაცია:

დედამიწის ზედაპირზე ტექტონიკური ფილების შეჯახების შედეგად წარმოიშვა სამხრეთ ალპები. ზუსტად, იმგვარად, როგორც ორი, ქალაქის ფურცელის ერთიმეორეზე მიწოლის შედეგად ისინი იღუნებიან, იკეცებიან და წარმოქმნიან შემადლებებს, ასევე ხდება დედამიწის ზედაპირული ფილების შემთხვევამდე. თავის მხრივ კლიმატური პირობების ზეგავლენით მცირდება მთების სიმაღლეში ზრდის ტემპები, ხდება რა მათი ეროზია და წარეცხვა ქარის, წვიმის და თოვლის მეშვეობით. შესაბამისად, ყოველწლიურად რამდენადაც მაღლდება სამხრეთ ალპები, იმდენადვე ამცირებს მათ სიმაღლეს კლიმატური პროცესები, ასე რომ, ისინი ინარჩუნებენ შედარებით მუდმივ სიმაღლეს.

რასარგებელი მოაქვს ინტერპრეტაციას ვიზიტორებისათვის?

რატომ უნდა დახარჯოთ თქვენი ძვირფასი თავისუფალი დრო სხვადასხვა სახის საინფორმაციო დაფების კითხვაში ან ხუჭუჭა პელიკანების სანახავად ორგანიზებულ ტურში მონაწილეობის მისაღებად? როგორც წესი ვიზიტორები ინტერპრეტაციულ საქმიანობებში მონაწილეობენ უამრავი სხვადასხვა მიზეზის გამო. კონკრეტული ადგილის და მისი მახასიათებლების შესახებ უფრო მეტის შეტყობა შესაძლოა სტიმულის მომცემი და საინტერესო იყოს და შესაძლოა უკეთესად გაგრძნობინოთ თავი. ამ გზით შესაძლებელია:

- ცნობისმოყვარეობის და ცოდნის მიღების წყურვილის დაკმაყოფილება
- შესძინოთ გარკვეული სიღრმე კონკრეტული ადგილის თქვენეულ აღქმას
- გართობა და სიამოვნების მიღება
- საკითხის სიღრმისეული გაცნობიერება და მისთვის დამატებითი მნიშვნელობის მინიჭება
- სენსორული/მგრძნობელური აღქმის გაძლიერება
- შთაგონება
- უცნობი ობიექტის კარგად გაცნობა
- ექსპერტებთან შეხვედრისა და მათთან საუბრის შესაძლებლობის მიღება
- სხვა ადამიანებთან შეხვედრა, რომლებიც იზიარებენ თქვენს ინტერესებს

- იქნება კარგი ღონისძიება არდადეგების დროს ან სასკოლო ექსკურსიისათვის
- გაგინდეთ სურვილი ისევ დაბრუნდეთ უკვე მონახულებულ ადგილზე

ინტერპრეტაციას ასევე მოაქვს უფრო სიღრმისეული, ნაკლებად ხელშესახები სარგებელი როგორც ინდივიდებისათვის, ასევე საზოგადოებისათვის. საინტერპრეტაციო სამუშაო გამსჭვალულია ადამიანების ფუნდამენტური სურვილით არსის, აზრის ძიებისა და ადგილებსა თუ საზოგადოებრივ ჯგუფებთან კავშირების დამყარებისა. უნიკალურ ადგილებსა და კულტურასთან იდენტიფიცირება ადამიანებს ეხმარება განივითარონ საკუთარი არსის და ღირებულების როგორც ინდივიდიუალური, ასევე კოლექტიური გრძნობა.

ინტერპრეტაციის პრინციპები

- სასიამოვნო
- შესაბამისი
- ორგანიზებული
- თემატური
- ვიზიტორების ცნობიერებამდე შესწავლის სხვადასხვა მეთოდების გამოყენებით

მიღწევა

სასიამოვნო

ნებისიერი სახის კომუნიკაცია, ადამიანთა ყურადღების შენარჩუნების მიზნით, გარკვეული ხარისხით სიამოვნების მომტანი უნდა იყოს მსმენელისათვის და უნდა მოიცავდეს გართობის ელემენტებსაც. ქვემოთ წარმოდგენილი ზოგიერთი მიდგომა დაგეხმარებათ იმაში, რომ თქვენს მიერ ორგანიზებული ტური სასიამოვნო იყოს ვიზიტორებისათვის:

უერთიერთქმედების საშუალებების გამოყენება

იმისათვის, რომ თქვენს მიერ ორგანიზებული ტური სასიამოვნო იყოს როგორც ვიზიტორებისათვის ასევე თქვენთვისაც, მნიშვნელოვანია, რომ ვიზიტორები აქტიურად იყვნენ ჩართულნი მასში. შეძლებისდაგვარად გამოიყენეთ მათი რაც შეიძლება უფრო მეტი მგრძნობელობითი ფუნქცია. დაუსვით კითხვები ან მოახდინეთ ჯგუფური დისკუსიების ორგანიზება, რათა დაეხმარათ ადაპტირებას ჩამოაყალიბონ საკუთარი მოსაზრებები და გაუზიარონ ისინი სხვებს. სადემონსტრაციო ხასიათის და სხვა სახის ღონისძიებები, ასევე ახდენენ ადამიანთა წახალისებას რომ უერთიერთქმედებაში შევიდნენ გარემოსთან და სხვა ადამიანებთან.

გამოიყენეთ მრავალფეროვანი სტილი

საუბრისას თქვენი ხმის ტონისა და სიმაღლის ცვლილებას შეუძლია მნიშვნელოვნად გაზარდოს მსმენელებზე თქვენი სიტყვების გავლენის ეფექტი, ასევე, საჭირო მომენტში სიჩუმის და პაუზის გამოყენება, თავის მხრივ შესაძლოა ძალზე მძლავრი ინსტრუმენტი იყოს. სიჩუმე დაგეხმარებათ ხაზი გაუსვით თქვენ მიერ სულ ახლახლანს გაკეთებული განცხადების მნიშვნელობას ან შექმნათ სასიამოვნო დამაბულობა და გააძლიეროთ ნეტერესი.

მიიღეთ და შეეგუეთ მოულოდნელობებს

თუკი ტურის განმავლობაში ადგილი ექნება დაუგეგმავ მოვლენას, მაგალითად, უცაბედი ძლიერი ჭექა-ქუხილი და ძლიერ ქარი, გამოიყენეთ ეს შესაძლებლობა და ესაუბრეთ ვიზიტორებს მის შესახებ. კერძოდ კი, თუ როგორ ახერხებდნენ მსგავს ბუნებრივ მოვლენებთან გამკლავებას ადგილობრივი მოსახლეობა მათი ტრადიციული ჩაცმულობის საშუალებით. თუკი იმ დროს, როდესაც თქვენ სულ სხვა თემაზე საუბრობთ და გვერდით მცირე ზომის ხვლიკი ჩაგირბნით, ნუ შეგეშინდებათ, რომ თქვენი საუბრის აქცენტი უცაბედ მასზე გადაიტანოთ. შეეცადეთ ხელიდან არ გაუშვათ ის შესაძლებლობები, რომლებსაც ხანდახან ბუნება გვთავაზობს.

შესაბამისობა

თუკი ვიზიტორები შესძლებენ საკუთარი თავი დაუკავშირონ იმას რასაც ხედავენ, ეს დაეხმარებათ მათ დაამყარონ გარკვეული დონის პერსონალური კავშირი განსაზღვრულ ადგილთან. როდესაც ვიზიტორები შეძლებენ დაამყარონ კავშირი მათ მიერ მიღებულ ახალ ინფორმაციასა და იმას შორის რაც მათ უკვე იციან ან განცდილი აქვთ, მაშინ ამ ახალი ინფორმაციის გაგება უფრო ადვილია და იგი ვიზიტორზე ხანგრძლივ შთაბეჭდილებას ახდენს.

გამოიყენეთ შედარებები

შედარებების საშუალებით შეგვიძლია ხაზი გავუსვათ განსხვავებებსა და მსგავსებებს. მსგავსი შედარებები ეხმარება ადამიანებს ჩამოუყალიბდეთ კავშირები ახალ ადგილებთან, ცხოველებთან, მცენარეებთან, რელიეფთან და ადგილობრივ ტრადიციებთან, მათი იმ გარემოსთან მიმართებაში დანახვით, რაც უკვე იციან.

იცნობდეთ თქვენს აუდიენციას

გარკვეით თუ საიდან არიან ვიზიტორები, ისწავლეთ მათი სახელები, თუკი ეს შესაძლებელია და განსაზღვრეთ კონკრეტული საკითხის მიმართ მათი ცოდნის დონე. თუკი აღმოჩნდება, რომ ვიზიტორთაგან, რომელიმე უკვე ძალიან კარგად იცნობს მოცემულ

საკითხს, თქვენ შეგიძლიათ სცადოთ აქტიურად ჩართოთ ისინი ტურის მიმდინარეობაში და წახალისოთ ისინი გაუზიარონ საკუთარი ცოდნა ვიზიტორთა ჯგუფის დანარჩენ წევრებს.

მაქსიმალურად აიცილოთ თავიდან ტექნიკური ტერმინების გამოყენება

სამეცნიერო ენისა და რთული ტერმინოლოგიის გამოყენების მეშვეობით ვერ ხერხდება თქვენი აუდიენციისათვის ნათელი და მკაფიო გზავნილის მიწოდება, თუკი მათ არ გააჩნიათ საკითხის წინასწარი ცოდნა. გამოიყენეთ ანალოგიები და შედარებები იმ საკითხების ასახსნელად და განსამარტავად, რომლებიც უცნობია თქვენი აუდიენციისათვის.

ორგანიზებულობა

ინფორმაცია, მისი ადვილად გაგებისა და აღქმის მიზნით, წარმოდგენილი უნდა იყოს ლოგიკური თანმიმდევრობით.

მიზნები

თუკი თქვენ წინასწარ იცით თუ რისი მიღწევს ცდლობთ, მაშინ ბევრად უფრო ადვილია წარმატების მიღწევა. დაფიქრდით იმის შესახებ, თუ რატომ ახორციელებთ მოცემულ ტურს და რა გსურთ, რომ ისწავლოს, გაიგოს და განიცადოს თქვენმა აუდიენციამ აღნიშნული ტურის მიმდინარეობისას. ამგვარი მიდგომა დაგეხმარებათ ჩამოაყალიბოთ თქვენი მიზნები და შექმნათ ერთგვარი ჩარჩო და განსაზღვროთ თემები რომელთა ირგვლივაც ააგებთ თქვენს დავალებებსა და ტურებს.

დაგეგმვა

წინასწარ დაგეგმეთ ტურის სტრუქტურა. ამ შემთხვევაში სასარგებლო მიდგომა იქნებოდა, რომ გამოიყენოთ ისტორიის ისტრუქტურა რომელსაც გააჩნია შესავალი, შუა ნაწილი და დასასრული. ამ მიდგომის გამოყენება შესაძლებელია იმისათვის, რომ მოახდინოთ ძირითადი ფაქტების წინასწარი მონახაზის ჩამოყალიბება. დარწმუნდით, რომ კარგად გამოიყვლიეთ თქვენი თემა და რომ შეგიძლიათ ტურის დროს მასში ჩართოთ და გამოიყენოთ ისტორიები ადგილებისა და ადამიანების შესახებ რომელიც დამატებით სიცოცხლეს შესძენს თქვენს მთავარ ისტორიას ფუჭი და ზედმეტი ტერმინების, მონაცემებისა და ციფრების გამოყენების გარეშე. დარწმუნდით, რომ თქვენი იდეები და თემები მთლიანობაში ქმნიან ერთიან ისტორიას. ამ გზით ისინი თქვენი მიზნობრივი აუდიენციისთვისაც გასაგები იქნება.

თემატურობა

ადამიანებმა შესაძლოა ძალზე სწრაფად დაივიწყონ ფაქტები და მონაცემები, მაგრამ მათ კარგად დაამახსოვრდებათ თემატურობაზე დაფუძნებული პრეზენტაციის ელემენტები. თემა წარმოადგენს თქვენს მიერ მონათხრობი ისტორიის მთავარ გზავნილს, ლაიტმოტივს. თემები ხელს უწყობენ ვიზიტორებს, რომ დაფიქრდნენ და დაინტერესდნენ და სწორედ ეს არის პირველი ნაბიჯები მათი დამოკიდებულებებისა და ქცევის ცვლილების მიმართულებით. თემა მოიცავს იმ მთავარ გზავნილს რომელიც გსურთ, რომ ადამიანებმა თან წაიღონ და წარმოადგენს ერთგვარ „ძაფს“ რომლის მეშვეობითაც წარმოდგენილი ინფორმაცია იკვრება შიინარსობრივად. თემა როგორც წესი გამოიხატება წინადადებაში და მოიცავს მოქმედების ელემენტსაც. იმისათვის, რომ შექმნათ თემები თქვენი საკითხებისათვის, ჰკითხეთ საკუთარ თავს, „რა არის განმასხვავებელი ნიშანი?“ თქვენი საკითხის შესახებ.

საკითხი: ზღვის კლდეები

თემა: ზღვის კლდეებს შეუღლიათ მოგვაწოდონ ინფორმაცია წარსულში ზღვის დონის ცვლილების შესახებ.

საკითხი: ძველი ხეები

თემა: ძველი ხეები წარმოადგენენ ბევრი არსების საბინადროს და ტყის მდგრადი ეკოსისტემის სასიცოცხლოდ მნიშვნელობის ელემენტს.

შესწავლის სტილი

ადამიანები ინფორმაციის დამუშავებასა და შესწავლას სხვადასხვა გზით ახერხებენ. ალბათ, ყველაზე უფრო პოპულარული მიდგომა ამ მხრივ, მდგომარეობს ვიზუალური ინფორმაციის გამოყენებაში. იგი მოიცავს ტექსტებს, გრაფიკულ გამოსახულებებს, ხელოვნების ნიმუშებს, რუქებს, სკულპტურებს ან ვიდეო მასალებს.

მეორე ყველაზე გავრცელებული მეთოდი მდგომარეობს ხმების, საუბრის, მუსიკის და სიმღერების გამოყენების მეშვეობით ცოდნის შეძენაში. ქმედებები, მოძრაობები და შეხება კიდევ უფრო ამდიდრებს გრძნობებს და შესაძლებელს ხდის ვიზიტორებზე ხანგრძლივი შთაბეჭდილების მოხდენის შესაძლებლობას.

და ბოლოს, ემოციური კავშირების დამყარებას ძალუძს ადამიანთა განწყობის შეცვლა და მოსაზრებულად გილის განცდის გრძნობის გაღრმავება და გამდიდრება.

ჩვენს მიერ საკითხის შესწავლისათვის გამოყენებული მეთოდი გავლენას ახდენს იმაზე, თუ როგორ წარვუდგენთ ინფორმაციას სხვებს და როგორ ვახდენთ ფაქტების ინტერპრეტაციას. ჩვენ ხშირად იმავე მეთოდებით გადავცემთ ინფორმაციას სხვებს

როგორც ჩვენ ვამჯობინებთ მის მიღებას. იმისათვის, რომ მოვიცვათ მრავალფეროვანი აუდიენცია მნიშვნელოვანია გამოვიყენოთ სხვადასხვა სახის ინტერპრეტაციის მიდგომები, რომლებიც თავის მხრივ ეფუძნება საკითხის შესწავლის განსხვავებულ მეთოდებს. აღსანიშნავია, რომ შესწავლის პროცესი ადგილის მონახულების შემდეგ კიდევ დიდხანს გრძელდება. სწორედ ამის გამო არის, რომ ინტერპრეტატორის მიერ მოთხრობილმა ისტორიამ უნდა მოახდინოს ვიზიტორის განცდების ინტენსიფიკაცია და ბიძგიმისცეს რეაქციასა და მონაწილეობას/ჩართულობას.

პერსონალური ინტერპრეტაცია

- სხვადასხვა ტექნიკა
- ინტერპრეტაციის და ინფორმაციი გადაცემის უნარ-ჩვევები
- ყურადღების გაფანტვა და გაუთვალისწინებელი შემთხვევები და მოვლენები - როგორ ვიმოქმედოთ ამ შემთხვევაში
- რეკვიზიტები/მასალები
- დრამა
- მოკავშირეები და პარტნიორები

პერსონალური ინტერპრეტაციის ტექნიკები

შეხვედრა და მისალმება

გააკეთეთ მცირე შესავალი და შემდეგ მიეცით საშუალება ვიზიტორებს თავად გაეცნონ ადგილს. ეს არის ეფექტური გზა, რომლის მეშვეობითაც შესაძლებელია მოზრდილ ჯგუფთან კონტაქტის დამყარება დროის ხანმოკლე პერიოდისათვის.

ორგანიზებული ტურები ფეხით ან ავტომობილის საშუალებით

ორგანიზებული ტურების საშუალებას იძლევა მოვინახულოთ დაშორებული ან რთულად მისასვლელი ადგილები, ვიხილოთ ველური ბუნება, ან ვიხილოთ ლანდშაფტები თვალთახედვის სხვადასხვა არეალებიდან. ორგანიზებული ტურების მორგება იმსხვადასხვა აუდიენციებზე რომელთაც გააჩნიათ კონკრეტული ან ზოგადი ინტერესები საკმაოდ მარტივია

საუბრები და პრეზენტაციები

საუბრისა და პრეზენტაციის განხორციელება შესაძლებელია წინასწარ დაგეგმილ დროსა და ადგილას ან შეიძლება განხორციელდეს არაფორმალურ გარემოში, როგორიც არის მაგალითად გაცნობითი ხასიათის საუბარი ტერიტორიაზე შესვლის ადგილას ან განსაკუთრებული ინტერესის მქონე პუნქტებში.

ღია კარის დღეები და ღონისძიებები

მსგავსი სახის ღონისძიებები წარმოადგენს დანახარჯების თვალსაზრისით ეკონომიურ გზას, რომლის მეშვეობითაც ხდება უფრო დიდი აუდიენციის ყურადღების მიპყრობა. კარგი დაგეგმვა და პოპულარიზაცია არსებითი ელემენტებია ადამიანების მოსაზიდად.

მოხალისეთა პროგრამები

მოხალისეთა აქტიური კონსერვაციისა და ინტერპრეტაციის სამუშაოების შესამება რათა ვიზიტორებს მიანიჭოთ უფრო ღრმა, აზრობრივი და შინაარსიანი გამოცდილება. მათ შორის, გამონახეთ დრო ინტერპრეტაციული საუბრებისათვის მოხალისეთა პროგრამებზე.

სეზონური პროგრამები

ბევრ ტერიტორიაზე განსაკუთრებით შესაძლებელია საზაფხულო პროგრამების მორგება განსხვავებულ აუდიენციებზე. ინტერპრეტაციის განხორციელება შესაძლებელია ხანმოკლე ორგანიზებული ტურების, მდინარეზე ექსკურსიების ან სხვა სპეციალური ტურების დროს. ეს ღონისძიებები განსაკუთრებულად ეფექტური და დასამახსოვრებელი შესაძლოა იყოს იმ მონაწილეებისათვის, როდესაც თქვენ ითვალისწინებთ და მხედველობაში იღებთ მათ ინტერესებს, გამოცდილებას და შესწავლის მეთოდს. მხოლოდ მცირე რაოდენობის ტურისტული ოპერატორები არიან ორიენტირებულნი ინტერპრეტაციაზე, მაგალითად კულტურული ტურების დროს, ზოგიერთი ოპერატორი ინტერპრეტაციას მათი პროგრამის ნაწილად აქცევს, მაშინ როდესაც უმეტესი ტურისტული ოპერატორები აქცენტ მირითადად ღონისძიებებსა და აქტივობებზე აკეთებენ.

ინტერპრეტაციის და ინფორმაციის გადაცემის უნარ-ჩვევები

სხეული

პირველი შთაბეჭდილება ძალზე მნიშვნელოვანია. ატარეთ სუფთა და მოწესრიგებული ტანისამოსი. არ დაგავიწყდეთ თქვენი სახელის გამომსახველი სამკერდე ნიშანი და მზისაგან დამცავი ქუდი.

გაიღიმეთ რათა დაეხმაროთ ყველას მოდუნებასა და კეთილგანწყობის გრძნობის შექმნაში.

იფიქრეთ თქვენი სხეულის პოზიციასა და სხეული ენაზე. იდეებით მყარად და მტკიცედ რათა სხვებს აჩვენოთ საკუთარი თავის რწმენა და კომპეტენტურობა. მაქსიმალურად აიცილეთ თავიდან მცირე საგნების თამაში, როგორიც არის კალამი და გასაღები.

გამოიყენეთ ბუნებრივი ჟესტები და ყოველთვის სახით მიმართული იყავით თქვენ მსმენელთა ჯგუფისაკენ.

ხმა

ისაუბრეთენტუზიამითა და ვნებით.

შეცვალეთ ხმის ტონი და რიტმი. გახსოვდეთ რომ ხანდახან შეჩერდეთ აქცენტის გასაკეთებლად, თქვენი ფიქრების თავმოყრისათვის, რათა საშუალება მისცეთ მსმენელებს გაიაზრონ თქვენს მიერ მონათხრობი ისტორია და რათა მიუთითოთ თემის შეცვლის მომენტი.

გამოიყენეთ უბრალოდ პაუზა, ისეთი შორისდებულების მაგივრად, როგორც არის მაგალითად, „ჰმ...“ და „აა...“

სასაუბრო ენა

გამოიყენეთ მარტივი სასაუბრო ენა და ისაუბრეთ მკაფიოდ მცირე წინადადებების გამოყენებით.

თავიდან აიცილეთ სამეცნიერო და ტექნიკური ჟარგონები - ისინი ვიზიტორთა ცნობისმოყვარეობას და დაინტერესებას ამცირებენ.

შექმენით წარმოსახვითი სურათები ადამიანთა გონებაში.

გამოიყენეთ იუმორი. თუკი თქვენი აუდიენცია იცინის, მაშინ ყველაზე მოდუნებული იქნებიან. თქვენი ხუმრობები და ისტორიები შეუსაბამეთ თქვენს მთავარ თემას.

გამოიყენეთ სირუმე ზემოქმედებისათვის და აქცენტებისათვის.

გაანალიზეთ თქვენი მოქმედებები - რამ იმუშავა ყველაზე კარგად, რა მოეწონათ ვიზიტორებს ყველაზე მეტად? დაუსვით მათ კითხვები მათი აზრის გასაგებათ. იმისათვის, რომ შეამციროთ თქვენი აღფლავება და გააუმჯობესოთ თქვენი საჯარო საუბრების პრაქტიკა, შეუროდით პრეზენტაციის უნარ-ჩვევების რომელიმე კურსს და განაგრძეთ პრაქტიკა. ივარჯიშეთ თქვენს საპრეზენტაციო უნარ-ჩვევებში თქვენს სხვა კოლეგებთან ერთად და მოამზადეთ პრეზენტაციების ვარიაციები სხვადასხვა აუდიენციებისა და სხვადასხვა ზომის ჯგუფებისათვის.

კითხვებზე პასუხის გაცემა

გაახანგრძლივეთ დრო იმისათვის, რომ უპასუხოთ თქვენი აუდიენციის შეკითხვებსა და კომენტარებს:

- მოახდინეთ კითხვის პერეფრაზირება
- აღიარეთ საკითხი
- დაუსვით კითხვა განმარტებისათვის
- დაუსვით კითხვა მაგალითისათვის
- დაეთანხმეთ

განავითარეთ თქვენი საკუთარი სტილი

ენთუზიაზმი არის ის ყველაზე უფრო მეტად ღირებული თვისება რომელიც ინტერპრეტატორს შეიძლება გააჩნდეთ. ასევე ძალზედ მნიშვნელოვანი და დასაფასებელია სანდოობა და პროფესიონალიზმი. მართალია, იუმორის გრძნობა ყოველთვის დახმარებას გვიწევს ვიზიტორებთან ურთიერთობაში, მაგრამ ხელოვნურად ნუ შეეცდებით მის გამოყენებას.

მოზრდილი ჯგუფების მართვა

განსაზღვრეთ ჯგუფის მაქსიმალური ზომა, რომელსაც შეუთავსებთ საუბარსა და ადგილს; რვიდან-თორმეტი კაცის შემადგენლობის ჯგუფები ხშირად ოპტიმალურია მაგრამ ეს ასევე განსაზღვრული უნდა იქნეს ჩართული ინტერპრეტატორების რაოდენობის მიხედვით - 30 ადამიანი კარგი მაქსიმუმია 4 ინტერპრეტატორისათვის.

ყოველთვის უნდა იმყოფებოდეთ ჯგუფის წინ და დაავალეთ ვინმეს რომ ყურადღება მიაქციოს ჯგუფის უკან დარჩენილ წევრებს.

დროე მიეცით ჯგუფის წევრებს დაბრკოლებებთან გამკლავებისათვის.

დაიწყეთ ჯგუფთან საუბარი მას შემდეგ, რაც ყველანი ადგილზე იქნებიან.

მთელი დროის განმავლობაში დარჩით მათი ხედვისა და სმენის არეალში, საჭიროების შემთხვევაში დადევით ჯგუფთან შედარებით უფრო შემდგომულ ადგილას და თქვენი ხმის სიმაღლე იმგვარად განსაზღვრეთ რომ იგი გასაგები იყოს ჯგუფის უკან მდგომი ადამიანებისათვის.

მარშრუტის გავლის პერიოდში მიეცით ბავშვებს სხვადასხვა დავალებები და თამაშები და პერიოდულად გადაითვალებთ ჯგუფის წევრთა რაოდენობა - გახსოვდეთ უსაფრთხოება უპირველეს ყოვლისა.

საუბრები

თუკი თქვენი საუბარი აღემატება 30 წუთს (საშუალო ზრდასრული ადამიანი ყურადღების კონცენტრირების ხანგრძლივობა) მაშინ გამოიყენეთ შესვენებები.

იქონიეთ რამოდენიმე ფოტო. საუბარი ვიზუალური დამხმარე მასალების გარეშე იზივითად თუარის ეფექტური.

გამოიყენეთ საკუთარი ხმა რათა შეინარჩუნოთ მსმენელთა ინტერესი და ყურადღება.

თქვენი პრეზენტაცია ჩაატარეთ სასიამოვნო გარემოში, რომელიც თავისუფალ იქნება სხვადასხვა ყურადღების გაფანტვის ობიექტებისაგან.

ყურადღების გაფანტვა და გაუთვალისწინებელი მოვლენები

ყურადღების გაფანტვას ბევრმა ფაქტორმა შეიძლება შეუწყოს ხელი: მტირალა ბავშვი, ხმამაღალი საუბარი ჯგუფის უკანა ნაწილში ან ზედმეტად ენერგიული ბავშვი. ზოგიერთ შემთხვევაში თქვენ შეიძლება წინასწარ განსაზღვროთ პრობლემის წარმოშობის ალბათობა და მოახდინოთ მისი პრევენცია მანამ სანამ იგი სერიოზული ხელისშემშლელ ფაქტორი გახდება. მაგალითად, ჰიპერაქტიური ბავშვის შემთხვევაში, სთხოვეთ მას დაგეხმაროთ რაიმე დავალების შესრულებაში, როგორც არის მაგალითად ჯგუფის წევრების დათვლა ან სიმღერის წამოწყება როდესაც მარშრუტის ერთი პუნქტიდან მეორე პუნქტისაკენ მიემართებით. ხმამაღლა მოსაუბრე ვიზიტორებს სთხოვეთ, რომ უფრო ახლოს მოვიდნენ, რათა „უკეთ დაინახონ“. ყურადღების გაფანტვის ფაქტორებთან იმუშავეთ პროფესიონალურად; ნუ მისცემთ მათ იმის საშუალებას, რომ გაუფუჭონ გამოცდილება ვიზიტორთა ჯგუფის უმრავლესობას.

გაუთვალისწინებელი შემთხვევები და მოვლენები ხშირად ხდება და მათი მეშვეობით მოხდება თქვენი ეფექტიანობის შემოწმება. მსგავს სიტუაციებთან გამკლავების საუკეთესო გზა არის წინასწარი მზადყოფნა, მომზადება და გაუთვალისწინებელი მოვლენებისადმი თქვენი რეაქციის დაგეგმვა. თუკი ვიზიტის დროს ვინმე ავად გახდება ან დაზიანებას მიიღებს თქვენ გევალებათ მთავარი პასუხისმგებლობა: დაეხმარეთ დაზარალებულს და მიმართულება მიცეთ ჯგუფის სხვა წევრებს.

რეკვიზიტები

თითოეული ვიზიტორთა ცენტრი, მუზეომი ან დაცული ტერიტორიის ოფისი წარმოადგენს რეკვიზიტებით აღჭურვისათვის დიდი პოტენციალის მქონე სივრცეს. რეკვიზიტები განმარტავენ საგნებს, იპყრობენ ყურადღებას და ახდენენ ჯგუფის დაინტერესებას და ჩართვას.

ადამიანები დაინტერესებას გამოხატავენ მათთვის ნაცნობი იმ ობიექტების მამართ რომელთა გამოყენებაც ინოვაციური გზებით ხდება.

რეკვიზიტებთან მიმართებაში გამოიყენეთ სხვადასხვა გრძნობები - სურნელი, ხმაური და შეხება.

გადავით ჯგუფის წევრებს სურნელოვანი ფოთოლი ან ტოტი, აგრძნობინეთ მათ ადგილობრივი ფრინველის ბუმბულის შეხება. გამოიყენეთ სტენა და მიბაძეთ ცხოველის ძახილს.

შეცადეთ ისტორიული არტეფაქტები იმგვარი სახით გამოიყენოთ როგორც ისინი იყვნენ თავდაპირველად. რომელიმე ხელსაწყოს მაღლა აწევით ან გამოიყენებით ჯგუფის წევრებს მისცემთ სირღმსეულ გაგებას თუ როგორ ცხოვრობდნენ ადამიანები წარსულ დროში.

რეკვიზიტები ასევე შესაძლოა ყურადღების გაფანტვის საშუალებად იქცნენ და თქვენ შესაძლოა დაკარგოთ ვიზიტორთა ყურადღება როდესაც ისინი თავად გაეცნობიან რეკვიზიტებს. როდესაც რეკვიზიტებს ათვალიერებთ, ისაუბრეთ საკითხთან დაკავშირებით მანამ სანამ ვიზიტორები არ დაასრულებენ მის დათვალიერებას და შემდეგ სხვა საკითხზე გადადით.

შესაძლო რეკვიზიტები:

- ტყავები
- ჩონჩხები
- გამხმარი მცენარეები
- ქვები
- არტეფაქტები
- ხელსაწყოები
- რეპლიკები
- კოსტუმები
- აღჭურვილობა
- ხაფანგები
- ლამინირებული ფოტოები და ნახატები
- მოდელები და რეპლიკები
- წიგნები
- მუსიკა
- ინსტრუმენტები

დრამა

ისტორიის, რომელიც შეეხება კონკრეტულ მოვლენას ან პერიოდს, დრამატიზირება წარმოადგენს გავრცელებულ მეთოდს, რომლის მეშვეობითაც გადდაგვყავს ვიზიტორები ისტორიულ ეპოქაში. იმისათვის, რომ მსგავსი იტერპრეტაცია წარმატებული იყოს, აუცილებელია თეატრალური უნარ-ჩვევების ფლობა - ინტერპრეტატორებისათვის აუცილებელი მოთხოვნა არის, რომ უდმივად რჩებოდნენ მათ მიერ მორგებულ როლში და შეინარჩუნონ ისტორიული ფაქტების სიზუსტე.

კოსტიუმირებული გიდები რომლებიც არ მონაწილეობენ არ არიან შეზღუდული, რომ მხოლოდ მათ მიერ განსახიერებული გმირის ფარგლებში დარჩნენ. კოსტიუმი წარმოადგენს ისტორიის ნაწილს და გვაწვდის კონტექსტს. შენობებისა და ისტორიული ადგილების მონახულებას თავისი უპირატესობა გააჩნია პერსონალიზირებული ისტორიებისა ან პოლიტიკური კონტექსტის სახით, რომელთა მეშვეობითაც ხდება

არქიტექტურული ფორმებისა და მახასიათებლების „გაცოცხლება“. რეალური ისტორიული მოვლენების გათამაშება საშუალებას გვაძლევს ჩვენი აუდიენცია მენტალურად და ემოციურად ჩავრთოთ პროცესში. ამ შემთხვევაში საჭირო რესურსები, დადგენილი პროცესი და მონაწილეთა უნარ-ჩვევები დამოკიდებული იქნება თავად დადგმის მასშტაბასა და შინაარსზე, და ძალზე კარგ საშუალებას იძლევა მასში მოხალისეებიც ჩავრთოთ.

კულტურული ტრადიციების დემონსტრირების მეშვეობით ხდება ვიზიტორთა ჩართვა პროცესში და უზრუნველყოფს მშვიდ და მოდუნებულ გარემოს რათა ისაუბროთ კონკრეტულ კულტურულ საქმიანობებსა და სხვა სახის კულტურულ ინფორმაციაზე.

სახელოვნებო ნომრების შესრულება - მუსიკალური და თეატრალური მოვლენები ხშირად ხორციელდება ღია ცის ქვეშ არებულ ადგილებზე და ხანდახან იზიდავს ვიზიტორებს ადგილზე ისტორიის ხაზის გასაგრძელებლად.

არა-კოსტუმირებული ტურები

იმისათვის, რომ შევქმნათ ჩინებული ინტერპრეტაცია, არ არის აუცილებელი კოსტუმები და სხვადასხვა რეკვიზიტები და მახასიათებლები. მას შემდეგ რაც განისაზღვრება საინტერპრეტაციო მთავარი თემა, თქვენს მიერ მოთხრობილ ისტორია უფრო კონკრეტული შესაძლოა გახადოთ როდესაც მოუახლოვდებით განსაკუთრებული ინტერესის პუნქტებს. მაგალითად, ისტორიულ სახლს შეუძლია შემოგვთავაზოს უამრავი საინტერესო ისტორიის მოყოლის შესაძლებლობა (იდუმალი გარდაცვალებები, მოჩვენებები, სახასიათო ადამიანები და უცნაური მოცუვნები) და ასევე უამრავი შესაძლებლობა იმისათვის, რომ „რაღაც გავაკეთოთ“ კარგად განთავსებულ რეკვიზიტებთან მიმართებაში. მთავარია მიიზიდოთ ვიზიტორთა ყურადღება.

მეკავშირები და პარტნიორები

ტურ-ოპერატორები, მოხალისეები, მუზეუმები, საზოგადოებრივი ჯგუფები, სკოლები და სხვა

ვიზიტორებისათვის საინტერპრეტაციოს მომსახურებისა და მაღალი ხარისხის სარეკრეაციო გამოცდილების მიწოდების სფეროში მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ პარტნიორები ტურიზმის სექტორიდან და ისეთი მეკავშირეები როგორებიც არის მუზეუმები, საზოგადოებრივი ჯგუფები, სკოლები და სხვა. ვიზიტორთა ინფორმირების პასუხისმგებლობა ნაწილდება ინტერპრეტატორებს, ტურ-ოპერატორებს, სხვა პარტნიორებსა და მეკავშირეებს შორის და ყველა იმ ადამიანის მიერ რომელიც გადაწყვეტს, რომ მოინახულოს დაცული ტერიტორია.

მოხალისეები, საზოგადოებრივი ჯგუფები და სკოლები

მოხალისეთა საქმიანობა და სასკოლო განათლების მნიშვნელოვანი შემადგენელი

ნაწილია იმ პროცესისა, რომლითაც მიიღწევა გრძელვადიანი კონსერვაცია და სოციალური სარგებელი. მოხალისეები, საზოგადოებრივი ჯგუფები და სასკოლო საგანმანათლებლო პროგრამები გვაწვდიან ინფორმაციას ჩართულობის შესაძლებლობებისა და სახალხო ღონისძიებების კალენდარის შესახებ. მათი მეშვეობით ასევე ხორციელდება სხვადასხვა მიმართულებების, სტანდარტების და პროცედურების სინთეზი, რომლებიც დახმარებას უწევს ინტერპრეტატორებს საინტერპრეტაციო პროცესის მიმართაში, ხელმძღვანელობასა და მხარდაჭერაში.

თავი 2

ქობულეთის დაცული ტერიტორიები

ბილიკი 1. - „მოგზაურობა უძველეს ჭარბტენიან ტერიტორიებზე“.

1. ბილიკის ზოგადი აღწერა

ქობულეთის დაცული ტერიტორიები 1999 წელს შეიქმნა და მოიცავს ქობულეთის სახელმწიფო ნაკრძალსა (331 ჰა) და ქობულეთის აღკვეთილს (439 ჰა), რომლებიც აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში, შავი ზღვის გასწვრივ, ქალაქ ქობულეთის ჩრდილოეთით მდებარეობს.

ტერიტორია აგებულია თანამედროვე (მეოთხეული ასაკის) ზღვიურ-მდინარეული და ტბიურ-ჭაობის ნალექებით. ქობულეთის დაცული ტერიტორია მოიცავს ისპანის ტორფის საბადოს. რელიეფი ბრტყელი და ოდნავ ეროზირებულია მდინარეების შავი ღელისა და ტოგონის მიერ. აქ ტიპური ზღვის, ნოტიო, სუბტროპიკული კლიმატია - წლიური ნალექიანობა 1500-2500 მმ-ია, რომლის უმეტესობაც წვიმის სახით შემოდგომისა და ზამთრის სეზონებზე მოდის.

სურათი 1: ქობულეთის დაცული ტერიტორია; ფრინველების სათვალთვალო კოშკი

ისპანის ტერიტორია გადამფრენი წყლის ფრინველთა სახეობების მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. თუმცა ეს ადგილები განსაკუთრებულად მდიდარია მცენარეთა სახეობებით. ისპან I-ზე (ქობულეთის ადგილობრივი) დღევანდელი მდგომარეობით წარმოდგენილია ნახევრად დეგრადირებული, მეორეული მცენარეული დაჯგუფებები. ისპანი II (ქობულეთის სახელმწიფო ნაკრძალი) მსოფლიო მნიშვნელობის უნიკალური პერკოლაციური გუმბათისებრი ჭაობია, რომელიც მხოლოდ წვიმის წყლით საზრდოობს. ქობულეთის დაცული ტერიტორიების სფაგნუმიანი ტორფნარის მცენარეულობის საერთო ფონს წარმოადგენს: ტორფის ხავსები - სფაგნუმის სახეობები, თეთრი რინხოსპორა (*Rhinchospora alba*), კავკასიური რინხოსპორა (*Rhynchospora caucasica*) ტორფის ისლი (*Molinia litoralis*), წყლის სამყურა (*Menyanthes trifolita*) და მრგვალფოთოლა დროშერა (*Drosera rotundifolia*).

ამ მცენარეთა უმეტესობა ჩრდილოური ბორეალური წარმოშობისაა, რომელთაც კოლხეთში მეოთხეული პერიოდის გამყინვარების ეპოქებში შემოაღწიეს. აქაურ ტორფიან ჭაობებში იზრდებიან კოლხეთის ფლორის მცენარეები: შქერი (*Rhododendron pontica*), იელი (*Rhododendron luteum*), ეკალღიჭი (*Smilax excelsa*) და სამეფო გვიმრა (*Osmunda regalis*).

ძუძუმწოვრებიდან აქ ბინადრობენ : ტურა, წავი (*Lutra lutra*). მაჩვი, ნუტრია. კურდღელი, ბუჩქნარის მემინდვრია, მინდვრის თაგვი და სხვა. აღსანიშნავია, რომ წავი საქართველოს “წითელ ნუსხაშია” შეტანილი.

ამფიბიებიდან გვხვდება: კასპისა და ჭაობის კუ, ჩვეულებრივი გომბეშო, მწვანე ბაყაყი, ჩვეულებრივი ვასაკა და სხვა, რეპტილიებიდან კი - წყლის ანკარა, ჩვეულებრივი ანკარა, ბოხმეწა, გველხოკერა, ზოლიანი ხვლიკი, ჩვეულებრივი ტრიტონი და სხვა. თევზებიდან არსებობს გვხვდება ქარიყლაპია, კარასი, ქორჭილა და მდინარის გველთევზა.

რეგიონი საინტერესოა კულტურულ-ისტორიული თვალსაზრისითაც. ქობულეთზე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სავაჭრო გზა გადიოდა და გვიან ანტიკურ ხანაში მცირე კულტურულ ცენტრს წარმოადგენდა. ქობულეთის ტერიტორიაზე ქრისტიანობის გავრცელება პირველ საუკუნეში ანდრია პირველწოდებულის სახელს უკავშირდება. ყურადღებას იქცევს ქობულეთის თანამედროვე არქიტექტურა, 1950 წლებიდან მოყოლებული მოსახლეობა ძნელად გამოსაყენებელ სახლებს აგებდა, უზარმაზარი კიბეებითა და აივნებით. სახლის სიდიდე ოჯახის კეთილდღეობაზე მიუთითებს. ქობულეთთან ახლო მდებარე სოფლებში შემორჩენილია აჭარული და ლაზური საცხოვრებლის ნიმუშები. ქობულეთის მახლობლად შემორჩენილია ადრე შუა საუკუნეების ციხეებისა და ხიდების ნანგრევები.

ბრინჯაოს ბრწყინვალე კოლხური კულტურა ძვ.წ. 1-ლი ათასწლეულის ბოლოს კავკასიასა და მთლიანად მახლობელ აღმოსავლეთში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ცივილიზაციური ცენტრი იყო. შემთხვევითი არაა, რომ სწორედ ამ პერიოდთანაა დაკავშირებული არგონავტების ცნობილი ლაშქრობა აია-კოლხეთში (ძვ.წ. 13-12 სს), პირველი ქართული სახელმწიფო გაერთიანებების დაიკისა და კულხას აღმოცენება და განვითარება ჭოროხის აუზში (ძვ.წ. 12-8 სს) და შესანიშნავი არქეოლოგიური ძეგლები და განძები, რომელთა უძველესი ნიმუშები სწორედ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში ფიქსირდება.

ბუნებრივია, ამას წინ სერიოზული კულტურული წინსვლა უძღოდა. ჯერ კიდევ ძვ.წ. IV-III ათასწლეულების მიჯნაზე, ენეოლით (სპილენძი)-ადრებრინჯაოს ხანაში ამ რეგიონში დაკრძალვები, ისპანის ტორფქვეშა ნამოსახლარი ფუნქციონირებდა. აქ ძვ.წ. 3180-3150 წწ აუგიათ უძველესი ჯარგვლური ნაგებობები (უღურსმოდ აგებული), რომელთა ოდნავსახეცვლილი კონსტრუქციები (ხიმინჯიან-ჯარგვლური) ძვ.წ. 2600 წამუნდა.

ნივთიერი მასალის ანალიზის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ, რომ ისპანის მოსახლეობას დიდხანს შეუნარჩუნებია ნეოლითური (ახალი ქვის ხანა) ტრადიციები, იგრძნობა შეგროვებითი მეურნეობის ტრადიციების ნაშთები: აღმოჩენილია წაბლის, თხილის, წიწიბოსა და რკოს ნაშთები, დელფინისა და სხვა თევზების, აგრეთვე ცხოველთა ნაშთები. ისპანის მოსახლეობა მეფუტკრეობასაც მისდევდა. ფუტკარი, გარდა თავისა, იძლევა ცვილსაც, რომელიც ლითონების ჩამოსასხმელ ფორმების დასამზადებლად გამოიყენებოდა. ისინი და პირველ რიგში ყუამილიანი ცულების ყალიბები პირდაპირ ანალოგიებს ნახულობენ ანატოლიის სინქრონულ მასალებში. მეთუნეულების განვითარებაზე მეტყველებს თიხის ჭურჭლის მასობრივი წარმოება, თუმცა ახლო აღმოსავლეთისგან განსხვავებით, ჩვენში ჯერ კიდევ არ იყენებდნენ მორგვს (სამეთუნეულო ჩარხი). ყურადღებას იქცევს თიხის სკულპტურული გამოსახულება, რომლის მსგავსი ქანდაკებები ფართოდაა გავრცელებული იმავე მახლობელ აღმოსავლეთში.

ხშირად, ქალის ქანდაკებებზე ნაყოფიერების გამომსახველ ნიშნებზეა ხაზი გასმული. ისინი, ძირითადად, ნაყოფიერებისა და გამრავლების მფარველ ძალებს განასახიერებდნენ.

ისპანზე ძვ.წ. III ათასწლეულის შუა ხანებში ჩნდება ხიმინჯებზე მდგარი ჯარგვლური საცხოვრებელი სახლები, რაც ბუნებრივი პირობების ცვალებადობაში ნახულობს ახსნას - სწორედ ამ დროს ხდება გლობალური

სურათი 2: ქობულეთის ნეოლითური დასახლების რეკონსტრუქცია.

შუალედური დათობა და იწყება ახალი შუალედური ტრანსგრესია (ზღვის მიერ სანაპიროს მიტაცება), რომელიც თითქმის 800 წელი გაგრძელდა. სწორედ ამ დროს ზღვამ დაფარა სანაპირო ზოლი და წარმოიქმნა ახალშავზღვური ტერასა, რომელმაც მდინარეებს ზღვისკენ გასასვლელი გადაუკეტა. მოსახლეობა წყლის შემოტევისგან ხსნას ხიმინჯიანი სახლების მშენებლობაში ეძებს, მაგრამ საბოლოო ჯამში იძულებულნი ხდებიან მიატოვონ ისპანის მიდამოები და მთისწინეთისკენ გადაინაცვლონ.

თუმცა, ადრებრინჯაოს ფინალური საფეხურისათვის, ძვ.წ. III ათასწლეულის ბოლოს ისპანის მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი იქვე მდებარე ნამჭედურის ნამოსახლარზე გადადის. აქ ძეღური ნაგებობების ნანგრევები და ხელით ნამერწი ჭურჭლის ისეთი ნიმუშებია წარმოდგენილი, რომლებიც გენეტიკურად ისპანის ტორფქვეშა ნამოსახლარის ზედა დონეს უკავშირდება. აქ გამოვლენილი ყალიბები იმის მოწმობაა, რომ მოსახლეობა აგრძელებდა ლითონდამუშავების ძველ ტრადიციებს. მეტალურგიული სახელოსნოები კიდევ უფრო დაწინაურებული ჩანს. ისინი ადგილობრივი ლითონდამამუშავებელი ცენტრებიდან მარაგდებოდნენ, რაც რეგიონში ძეღური ეთნოკულტურული უნიტის გაძლიერებას დასტურდება.

ნამჭედური ფიჭვნარის ნაქალაქარის არქეოლოგიურ კომპლექსში ექცევა, რომლის ნაწილია ზღვისპირა ზოლის ქვიშაზვინულები. ეს, ე.წ. დიუნური დასახლებები ძვ.წ. VIII-VII სს თარიღდება. იგი შეიცავს 5-7 მ სიმაღლის კულტურულ ფენას, რომელიც ადრერკინის ხანის ერთიანი კოლხური კულტურის სულიერ სამყაროს ასახავს. ფენებში წარმოდგენილია იარუსებად განლაგებული რქისებრი სადგრებისგან აგებული საკურთხეველ-სამსხვერპლოები, შესაწირაობათა მოედნები და ა.შ.

წინაანტიკურ ხანაში მომზადდა პირობები სახელმწიფოს, საქალაქო ცხოვრების, ვაჭართა ფენის წარმოშობისათვის. ქვეყნის ეს ნაწილი ფართოდ ჩანს ჩაბმული საერთაშორისო ეკონომიკურ თუ კულტურულ ურთიერთობათა სფეროში. ეს პროცესები მკვეთრად დააჩქარა შავი ზღვისპირეთის დიდმა ბერძნულმა კოლონიზაციამ. უკვე ძვ.წ. V ს-თვის ფიჭვნარი წარმოდგენდა აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთის და,

სურათი 3. მასალები ისპანის ტორფქვეშა ნამოსახლარიდან. 4-6. საბერველების საქმენი მიღები ტიგელური დნობისათვის; 7. ყუადაქანებული ცულის ხის მოდელი; 8-9. ყუადაქანებული ცულების ჩამოსახსმელი თიხის ყალიბების ფრაგმენტები; 10. აბაზანისმაგვარი მინიატურული ტიგელები.

საერთოდ, ანტიკური სამყაროს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საქალაქო ცენტრს, კოლხებისა და ელინების საკონტაქტო ზონას.

სურათი 4. გვიანბრინჯაოს ხანის კოლხური ცულების და მძივების ჩამოსასხმელი ქვის ყალიბები. თიხის ქაფრა და ტიგელები; ნამგლის ჩასართი და ისრისპირი.

ამ ძეგლის შესახებ პირდაპირი წერილობითი წყაროები არ შემონახულა. როგორც ჩანს, ის პომპონიუს მელასთან (ახ.წ. I ს) მოხსენიებული კიკნოსი (ბერძ. გედი) უნდა იყოს: „სანაპიროს მოსახვევის დასაწყისში ქალაქია, რომელიც, როგორც ამბობენ, ბერძენი ვაჭრების დაარსებულია და კიკნოსი ჰქვია, რადგან როცა ბნელი ქარიშხალი მიაქროლებდა მათ და არ იცოდნენ, საით იყო მიწა, გედის ხმამ მისცა ნიშანი“ - ამბობს რომაელი ავტორი.

შავი ზღვისპირეთისთვის უნიკალური მოვლენაა, როდესაც თითქმის 100 ჰა ფართობზე გვერდი-გვერდ და ხელუხლებლად შემონახული ძვ.წ. V-IV სს ბერძნული და ადგილობრივი სამაროვნები. მოპოვებული მასალა მეტყველებს, რომ კოლონისტები და ბინადარი მოსახლეობა მშვიდობიანად თანაარსებობდნენ და აქტიურად იყენებდნენ სხვადასხვა კულტურისთვის დამახასიათებელ რწმენა-წარმოდგენებსა თუ ნივთიერ ძეგლებს. ეს კონტაქტები იმდენად

გაღრმავდა, რომ ელინისტურ ხანაში (III-II სს) მათ შორის განსხვავებები თითქმის წაიშალა და საერთო სამაროვანი გაჩნდა, სადაც კოლხურ-ბერძნული კულტურა უნისონშია წარმოდგენილი.

ფიჭვნარში, კერძოდ ნაპურვალაზე, გვაქვს ქრისტიანული პერიოდის ხუროთმოძღვრების ძეგლის, ბაზილიკის ნაშთებიც. ამ ბოლო დროს ახ.წ. IV-V სს სამარხებიც გამოჩნდა, სადაც გარდაცვლილთა უმრავლესობა ქრისტიანული წესითაა დაკრძალული. ქართული სამყაროს დასავლური ცივილიზაციის ორბიტაზე მოხვედრა, სწორედ ანტიკურ სამყაროსთან ინტენსიური ურთიერთობების შედეგია.

ქობულეთის მიდამოები ტურიზმის განვითარებისთვის ერთ-ერთ საუკეთესო პირობებს ქმნის - აქ შესაძლებელია საწყალოსნო, ეთნოლოგიური და ეკოლოგიური ტურების ორგანიზება, ფრინველებზე დაკვირვება ქობულეთთან ახლოს მდებარე მთიან დასახლებებში და სხვა.

განმარტებითი ბილიკები -დაცული ტერიტორიების მართვის ხელშეწყობა შავი ზღვის რეგიონში

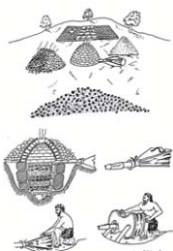

ქს პუბლიკაცია მომზადდა შვეი ზღვის აუზის 2007-2013 წწ-ის ერთიანი იუკრეციული პროგრამის¹ ფარგლებში ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით ამ გამოცემაში გამოთვლილი მასალებები და მოცემილი ფაქტები კუთვნიან არასამთავრობო ორგანიზაციას, შვეი ზღვის ეკო კავშირს და ის არაიკავთ შეძთხვევში არ გამოხატავთ ევროკავშირის მასალებებს.

სურათი 5. ბიოციკის რუკა.

2. ბილიკის გასწვრივ არსებული მთავარი ღირსშესანიშნავი ადგილების აღწერა;

ვიდრე დაცული ტერიტორიის ბიომრავალფეროვნების სილამაზეების გაცნობას დავიწყებდეთ, პირველ წერტილად ვირჩევთ ფიჭვნარის ნაქალაქარსა და ნამჭედურის ნამოსახლარს. რადგანაც მას ისტორიულ-კულტურული მნიშვნელობა გააჩნია და მეტად საინტერესო იქნება მისი დათვალიერება. Istpria mogviTxrobs, rom ძვ.წ. III ათასწლეულელის ბოლოს ისპანის მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი იქვე მდებარე ნამჭედურის ნამოსახლარზე გადავიდა. აქ ძეღური ნაგებობების ნანგრევები და ხელით ნაძერწი ჭურჭლის ისეთი ნიმუშებია წარმოდგენილი, რომლებიც გენეტიკურად ისპანის ტორფქვეშა ნამოსახლარის ზედა დონეს უკავშირდება. აქ გამოვლენილი ყალიბები იმის მოწმობაა, რომ მოსახლეობა აგრძელებდა ლითონდამუშავების ძველ ტრადიციებს. მეტალურგიული სახელოსნოები კიდევ უფრო დაწინაურებული ჩანს. ისინი ადგილობრივი ლითონდამამუშავებელი ცენტრებიდან მარაგდებოდნენ, რაც რეგიონში უამრავი მეღვინეთა განძების აღმოჩენით დასტურდება.

სურათი 6. ძველკოლხური რკინის სადნობი სახელოსნოს რეკონსტრუქცია. ნამჭედური ფიჭვნარის ნაქალაქარის არქეოლოგიურ კომპლექსში ექცევა, რომლის ნაწილია ზღვისპირა ზოლის ქვიშაზვინულები. ეს, ე.წ. დიუნური დასახლებები ძვ.წ. VIII-VII სს თარიღდება. იგი შეიცავს 5-7 მ სიმაღლის კულტურულ ფენას, რომელიც ადრერკინის ხანის ერთიანი კოლხური კულტურის სულიერ სამყაროს ასახავს. ფენებში წარმოდგენილია იარაღები, განლაგებული რქისებრი სადგრებისგან აგებული საკურთხეველ-სამსხვერპლოები, შესაწირაობათა მოედნები და ა.შ.

წინაანტიკურ ხანაში მომზადდა პირობები სახელმწიფოს, საქალაქო ცხოვრების, ვაჭართა ფენის წარმოშობისთვის. ქვეყნის ეს ნაწილი ფართოდ ჩანს ჩაბმული საერთაშორისო ეკონომიკურ თუ კულტურულ ურთიერთობათა სფეროში. ეს პროცესები მკვეთრად დააჩქარა შავი ზღვისპირეთის დიდმა ბერძნულმა კოლონიზაციამ. უკვე ძვ.წ. V ს-თვის ფიჭვნარი წარმოადგენდა აღმოსავლეთ შავი ზღვისპირეთის და, საერთოდ, ანტიკური სამყაროს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საქალაქო ცენტრს, კოლხებისა და ელინების საკონტაქტო ზონას.

ამ ძველის შესახებ პირდაპირი წერილობითი წყაროები არ შემონახულა. როგორც ჩანს, ის პომპონიუს მელასთან (ახ.წ. I ს) მოხსენიებული კიკნოსი (ბერძ. გედი) უნდა იყოს: „სანაპიროს მოსახლეობის დასაწყისში ქალაქია, რომელიც, როგორც ამბობენ, ბერძენი ვაჭრების დაარსებულია და კიკნოსი ჰქვია, რადგან როცა ბნელი ქარიშხალი მიაქროლებდა მათ და არ იცოდნენ, საით იყო მიწა, გედის ხმამ მისცა ნიშანი“ - ამბობს რომაელი ავტორი.

შავი ზღვისპირეთისთვის უნიკალური მოვლენაა, როდესაც თითქმის 100 ჰა ფართობზე გვერდიგვერდ და ხელუხლებლადაა შემონახული ძვ.წ. V-IV სს ბერძნული და ადგილობრივი სამაროვნები. მოპოვებული მასალა მეტყველებს, რომ კოლონისტები და ბინადარი მოსახლეობა მშვიდობიანად თანაარსებობდნენ და აქტიურად იყენებდნენ სხვადასხვა კულტურისთვის დამახასიათებელ რწმენა-წარმოდგენებსა თუ ნივთიერ ძეგლებს. ეს კონტაქტები იმდენად გაღრმავდა, რომ ელინისტურ ხანაში (III-II სს) მათ შორის განსხვავებები თითქმის წაიშალა და საერთო სამაროვანი გაჩნდა, სადაც კოლხურ-ბერძნული კულტურა უნისონშია წარმოდგენილი.

ფიჭვნარში, კერძოდ ნაპურვალაზე, გვაქვს ქრისტიანული პერიოდის ხუროთ-მოდღვრების ძეგლის, ბაზილიკის ნაშთებიც. ამ ბოლო დროს ახ.წ. IV-V სს სამარხებიც გამოჩნდა, სადაც გარდაცვლილთა უმრავლესობა ქრისტი-ანული წესითაა დაკრძალული. ქართული სამყაროს დასავ-ლური ცივილიზაციის ორბიტაზე მოხვედრა, სწორედ ანტიკურ სამყაროსთან ინტენსიური ურთიერთობების შედეგია.

სწორედ ტურისტებს სურვილსამებრ შეეძლებათ მონაწილეობა მიიღონ სამარხების გახსნის პროცესებში, ან დაათვალიერონ და ისტორიული მოვლენების მომსწ-რენიც გახდნენ. რის შემდეგ ვიზიტორთა ცენტრში ვიზი-ტორს შეუძლია მიიღოს სრული ინფორმაცია დაცული ტერიტორიის შესახებ.

ასევე შეუძლია, ადგილზე მიიღოს გზამკვლევი, რისი საშუალებით დამოუკიდებლად შეეძლება დაათვა-ლიეროს ტურისტული ბილიკი და თავად გაეცნოს ველური ბუნების სინამდვილეს.

ვიზიტორთა ცენტრში გიდი ნებისმიერ დაინტერე-სებულ პირს გაუწევს დახმარებას და მიაწოდებს სრულ ინფორმაციას, საჭიროების შემთხვევაში დაათვალიერებინებს ტურისტულ ბილიკს და ბიომრავალფეროვნების შესახებ მიაწვდის სრულ სურათს.

ბილიკი დასაწყისიდანვე ქმნის საინტერესო შთაბეჭდილებას, რადგანაც ქალაქის ცენტრში მოქცეულია მწვანე საფარიანი ზოლი, სადაც ხარობს კოლხური კუთხის დამახასია-თებელი ფლორისა და ფაუნის იშვიათი სახეობები.

უკანასკნელი გამყინვარების დასასრულს (ათი ათასი წლის წინ) შავი ზღვის დონემ

სურათი 7. კოლხური თიხის ორნამენტირებული დოქები ფიჭვნარიდან.

აწევა დაიწყო. სანაპიროს გასწვრივ ახლად წარმოქმნილი დიუნები მთებიდან ჩამონადენ წყალს მათ უკან მდებარე ტბაში აკავებდა. ტბის ფსკერზე ილექებოდა წყალს მოყოლილი ქვიშა, ქვები და თიხა. აქედან ჩრდილოეთით, 25 კმ-ში, იქ სადაც ესლა კოლხეთის ეროვნული პარკია, 5000-7000 წლის წინ მსგავსი ტბები აივსო მცენარეულობით და დაიწყო ტორფის წარმოქმნა. აქ კი ისპანის ჭაობებში ტორფის დაგროვება მხოლოდ 4 000-5 000 წლის წინ დაიწყო და ახლაც გრძელდება. ეს სფაგნუმიანი ტორფნარები დღესაც ცოცხლობენ...

სურათი 8. ფიჭვნარის სამაროვნების გათხრები. აღმოჩენილი სამკაულები ძველი წელთაღრიცხვით v საუკუნე.

სურათი 9. ბერძნული თიხის ორნამენტირებული დოქები ფიჭვნარიდან.

ასევე შეუძლია, ადგილზე მიიღოს გზამკვლევი, რისი საშუალებით დამოუკიდებლად შეეძლება დაათვალიეროს ტურისტული ბილიკი და თავად გაეცნოს ველური ბუნების სინამდვილეს.

გიზიტორთა ცენტრში გიდი ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს გაუწევს დახმარებას და მიაწოდებს სრულ ინფორმაციას, საჭიროების შემთხვევაში დაათვალიერებინებს ტურისტულ ბილიკს და ბიომრავალფეროვნების შესახებ მიაწოდის სრულ სურათს.

ბილიკი დასაწისიდანვე ქმნის საინტერესო შთაბეჭდილებას, რადგანაც ქალაქის ცენტრში მოქცეულია მწვანე საფარიანი ზოლი, სადაც ხარობს კოლხური კუთხის დამახასიათებელი ფლორისა და ფაუნის იშვიათი სახეობები.

უკანასკნელი გამყინვარების დასასრულს (ათი ათასი წლის წინ) შავი ზღვის დონემ

აწევა დაიწყო. სანაპიროს გასწვრივ ახლად წარმოქმნილი დიუნები მთებიდან ჩამონადენ წყალს მათ უკან მდებარე ტბაში აკავებდა. ტბის ფსკერზე ილექებოდა წყალს მოყოლილი ქვიშა, ქვები და თიხა. აქედან ჩრდილოეთით, 25 კმ-ში, იქ სადაც ესლა კოლხეთის ეროვნული პარკია, 5000-7000 წლის წინ მსგავსი ტბები აივსო მცენარეულობით და დაიწყო ტორფის წარმოქმნა. აქ კი ისპანის ჭაობებში ტორფის დაგროვება მხოლოდ 4 000-5 000 წლის წინ დაიწყო და ახლაც გრძელდება. ეს სფაგნუმიანი ტორფნარები დღესაც ცოცხლობენ...

ისპანი II მსოფლიოს სიმდიდრეა

გარაუდობენ, რომ ისპანი II ამ ტიპის ერთადერთი ცოცხალი ტორფნარია მსოფლიოში ის ქობულეთის, საქართველოსა და მთელი მსოფლიოს სიმდიდრეა. ისპანი II განსაკუთრებულია ნიშან-თვისებათა იმ უჩვეულო შეთავსების გამო, როგორიც არსად არ გხვდება დედამიწის ზურგზე.

მრავალი ჭაობი, მათ შორის ისპანი I და II, საჭირო ტენს მხოლოდ ნალექებისგან იღებს. ყველა ჭაობში, გარდა ისპანი II-სა, ამის გამო წლის განმავლობაში მცირე ნალექებისა და ინტენსიური აორთქლების პერიოდებში წყლის დონე დროდადრო კლებულობს.

მეცნიერთა აზრით, ასეთ ტორფნარებში მხოლოდ გრუნტის წყლების საშუალებით არის შესაძლებელი წყლის მაღალი დონის შენარჩუნება. ისინი გაოცდნენ, როდესაც აღმოაჩინეს, რომ მიუხედავად გრუნტის წყლების არ არსებობისა, ისპანი II-ში წყალი მუდმივად ერთდონეზეა, მხოლოდ ხშირი და უხვი წყლების წყალობით.

კიდევ ერთი საოცრება- მეცნიერებმა აღმოაჩინეს, რომ წყალი ცოცხალი ტორფნარის ყველანაწილიდან გაედინება- ამ მოვლენას პერკოლაცია ეწოდება.

ნალექების თანაბარი განაწილების გამო, ისპანი II წყალს მთელი წლის განმავლობაში საკმარისი რაოდენობით იღებს. ქობულეთში უნალექო ამინდები ხომ დიდხანს არასდროს ჩერდება, გარდა ამისა აორთქლებული და ზედაპირიდან გადადინებული წყლის რაოდენობა არ აჭარბებს წვიმის სახით მიღებულს. ისპანის ტორფნარში თითქმის გაუხრჩველი მცენარეებისგან წარმოქმნილ ფოროვან ტორფში წყალი შეუფერხებლად ჟონავს, როდესაც წყლის ახალი მასები აწევა და მთელ ჭაობს ტორფიდან გამოდევნის უკვე შეწოვილს, წყლით გაჟღენთილი ღრუბლის მსგავსად.

ხავსიანი ტორფნარები განსაკუთრებულ პირობებს საჭიროებენ.

მრავალი ხავსიანი ტორფნარი მათ შორის ისპანის, იზრდება და თანდათან უფრო

ნაკლებად ხდება დამოკიდებული გრუნტის წყლებზე. ისინი იწყებენ მხოლოდ წვიმის წყლით საზრდოობას, ამიტომ ნალექების რაოდენობა საკმარისი უნდა იყოს მცენარეთა ზრდისა და ტორფის წყლით გაჯერებისთვის.

შავი ზღვის სანაპიროზე ხავსიანი ტორფნარების განვითარებისთვის საუკეთესო პირობები, ნოტიო-სუბტროპიკული კლიმატი უზრუნველყოფს სითბოსა და უხვ ნალექს. წლის განმავლობაში ნალექების თანაბარი განაწილება, მაღალი ტენიანობა და იშვიათი ყინვები ხელსაყრელ პირობებს ქმნის ისპანში მცენარეთა ზრდისთვის.

ჭაობის განსაკუთრებულ იშვიათობას, რა თქმა უნდა, ქმნის ტორფის ხავსი ანუ სფაგნუმი, რომელთა სისქე 40-50 სმ-ია, იგი ნაზი და ლამაზია, ის წონასწორობას ახდენს წყალსა და ხმელეთს შორის. ამიტომაცაა, რომ მას გლობალური მნიშვნელობა აქვს. მისი ნახვით ტურისტებს საუცხოო და იშვიათი რელიქტის ნახვის საშუალება ექნებათ. იგი წარმოქმნის ზედტურბის ჭაობებსა და ტორფს.

სურათი 10. სფაგნუმი

სფაგნუმი

ძირითადად გავრცელებულია ქობულეთში. საქართველოს დანარჩენ ნაწილებში: იმნათი.

საერთო გავრცელება: ევროპა

ადგილსამყოფელი: ტორფის ხავსიანი ჭაობები

მდგომარეობა: იშვიათი სახეობაა, *Sphagnum imbricatum* - თან ქმნის თანასაზოგადოებებს.

გამრავლება ხდება სპორებით, მისი შემცირების მიზეზი: ჭაობების ამოშრობით არის მოსალოდნელი.

ტორფის ხავსიანი ჭაობები დაცულია ქობულეთის ისპანის ნაკრძალში

დაცვის აუცილებელი ღონისძიებანი: მისი ადგილსამყოფლის - *ispani I da II* უნიკალური ეკოსისტემის მკაცრი დაცვა.

სურათი 11. ყვითელი გვიმრა

ყვითელი დუმფარა მრავალწლოვანი, ბალახოვანი წყლის მცენარეა

მნიშვნელობა: ჭაობებში, არხებსა და წყალსატევებში დღემდე შემორჩენილი უძველესი რელიქტია. საყურადღებოა ფლორის ისტორიის შესწავლისათვის. დეკორატიული ღირსებისაა.

გავრცელება: ქობულეთი. საქართველოს დანარჩენ ნაწილებში აფხაზეთი, სამეგრელო, იმერეთი, რაჭა.

საერთო გავრცელება: დასავლეთი ევროპა, ხმელთაშუა ზღვისპირეთი, ბალკანეთი, მცირე აზია

ადგილსამყოფელი: იზრდება მთის ქვედა სარტყლის ტბებში, მდორე წყლებსა და ჭაობებში.

მდგომარეობა: იშვიათია. გვხვდება მცირე ჯგუფებად წყლის ზედაპირზე მოტივტივე ფოთლებით, მრავლდება თესლით.

შემცირების მიზეზი: ჭაობების ამოშრობა. დაცულია ისპანი - II ტორფიანი ჭაობის ნაკრძალში, შეტანილია საქართველოს „წითელ წიგნში“ დაცვის აუცილებელი ღონისძიებები: აუცილებელია მცენარის კულტურაში დანერგვა.

სურათი 12. ისლი

ისლი მრავალწლოვანი, ბალახოვანი მცენარეა, ის რელიქტური სახეობაა.

გავრცელება: მტირალა, ჩაქვი, ქობულეთი, გვარა. საქართველოს დანარჩენ ნაწილებში: აფხაზეთი, სამეგრელო, გურია.

საერთო გავრცელება: შუა ევროპა, იმეერკავკასია

ადგილსამყოფელი: იზრდება მთის ქვედა სარტყელში ჭარბტენიან ადგილებში, მდინარეებისა და ტბების სანაპიროზე იშვიათია, გვხვდება პატარ-პატარა დაჯგუფებების სახით, მრავლდება თესლითა და გვეგეტატურად.

შემცირების მიზეზი: ჭარბტენიანი ადგილების ამოშრობა სამეურნეო თვალსაზრისით. დაცულია ისპანის ნაკრძალში, შეტანილია საქართველოს ~წითელ წიგნში-.

სურათი 13. სამეფო გვიმრა

სამეფო გვიმრა მრავალწლოვანი ბალახოვანი მცენარე. აქვს მეცნიერული მნიშვნელობა, როგორც ფართო წყვეტილი არეალის მქონე უძველესი წარმოშობის იშვიათ რელიქტს. დეკორატიულია. მცენარის ფესვები ჯადვარის კულტურისთვის სუბსტრატად გამოიყენება. (მრავალწლოვანი ბალახოვანი მცენარე ჩვეულებრივი მიწის ალტერნატივაა).

გავრცელება: ქობულეთი, ისპანის ტორფიანი ჭაობები. საქართველოს დანარჩენ ნაწილებში: იმნათის, ნაბადას, ჭურიის, ანაკლიის ტორფიანი ჭაობები.

საერთო გავრცელება: შუა ევროპა, ბალკანეთი, ინდომაღალი, აღმოსავლეთ აზია, აფრიკა, ჩრდილო და სამხრეთი ამერიკა. ძირითადად მისი ადგილსამყოფელია ტორფიანი ჭაობები. იგი იშვიათია, გვხვდება ჯგუფებად, მრავლდება სპორებით.

შემცირების მიზეზი: ჭაობების ამოშრობა და ამ ადგილების ათვისება სასოფლო სამეურნეო მიზნით.

დაცულია ისპანის ნაკრძალში, კულტივირებულია ბათუმის ბოტანიკურ ბაღში, შეტანილია საქართველოს „წითელ წიგნში“.

ბილიკზე შევხვდებით ჭაობის კუს, რომელიც საკმაოდ კარგადაა შეგუებული აქაურ საარსებო გარემოს და ასევე სხვადასხვა სახეობის ქვეწარმავალს.

სურათი 14. ხვლიკი

ბილიკის დათვალიერებისას, როგორც ზემოთ იქნა აღნიშნული ტურისტებს, ექნებათ საშუალება ბილიკზე შეხვდნენ ხმელეთზეც და ჭაობში მობინადრე ფაუნის სახეობებს, განსაკუთრებით ბელურებს, სხვადასხვა იშვიათ სახეობის ჩიტებს, ტყის ქათმებსა და სხვა ფრინველებს.

უძველესი ადამიანების ნასახლარები

შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაპირზე ანტიკური კოლხეთის დასახლებებში ბერძნების მოსვლამდე უძველესი ტომები ცხოვრობდნენ, ისინი დაახლოებით 15 000 წლის მანძილზე ირჩენდნენ თავს დღევანდელი ქობულეთისა და კოლხეთის დაბლობის ტერიტორიებზე.

თანამედროვე მოსახლეობის მსგავსად ქობულეთის უძველეს მაცხოვრებლებსაც მოჰყავდათ მარცვლეული და მისდევდნენ მესაქონლეობას, ისინი ბოძებზე შემდგარ თიხით შელესილ ფაცხებში ცხოვრობდნენ. იყვნენ გაწაფული მეთუნეები. აკეთებდნენ კერამიკის ნატიფ ჭურჭელს, რომელშიც ინახავდნენ საკვებს, სასმელს, სხვადასხვა ნივთს, ძერწდნენ თიხით პატარა მოხატულ ფიგურებს.

გათხრების დროს აღმოაჩინეს ბრინჯაოს ცულები და სხვა ნივთები. ლითონის ამ ნივთებს არ იძენდნენ მხოლოდ სხვა ტომებთან ვაჭრობით. ისპანისა და ფიჭვნარის მოსახლეები თვითონ იყვნენ დაოსტატებული ბრინჯაოსა და სხვა ლითონების ჩამოსხმაში. ეს დასტურდება არქეოლოგების მიერ ნაპოვნი ამ ნაკეთობების დასამზადებელი ყალიბებით. ეს მშვენიერი უძველესი ნივთები დღეს ბათუმისა და თბილისის მუზეუმებში ინახება. გათხრების დროს აღმოჩენილი საგნები არქეოლოგებს ეხმარება გაარკვიონ, რითი იკვებებოდნენ უძველესი მოსახლეობები, აგრეთვე როგორი იყო კლიმატი და გარემო იმ დროს, რკოს ნაჭუჭისა და წაბლის ქერქის ნარჩენები მიუთითებენ, თუ რა იყო ადამიანებისა და მოშინაურებული ცხოველების საკვები, აგრეთვე მეცნიერებს აძლევს საფუძველს დაასკვნან, რომ იმ დროში პირობები ხელსაყრელი იყო ამ ადგილებში მუხნარი და წაბლნარი კორომების არსებობისათვის.

ცნობილია ისიც რომ, ეხლანდელი ისპანის ჭაობებისა და ფიჭვნარის მიდამოებში ადამიანები უკვე 5 000-6 000 წლის წინათ დასახლდნენ. ეს არქეოლოგებმა დაადგინეს ტორფის ქვეშ განამარხებული დასახლებების ნაშთების გამოკვლევით. ამ ადგილებს

სახელიც აქარსებული უძველესი დასახლებების - ისპანის მიხედვით ეწოდათ. არქეოლოგების მიერ აღმოჩენილი საგნები ბევრს გვიამბობენ ამ ხალხის ცხოვრების წესის შესახებ. მათი კულტურის ნაშთები მოიცავს კერამიკისა და ბრინჯაოს ნივთებს, ხის სადგომების ნაშთებს, საფქვავ ქვებს, თხილის ნაჭუჭებსაც კი.

სურათი 15. სფაგნუმიან ტორფნარზე სასიარულო უძველესი კოლხური საშუალება.

ბილიკის მდებარეობა: ბილიკი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოში, შავი ზღვის სანაპიროზე ქ. ქობულეთის ჩრდილოეთით 6 კმ-ში. ქ. ქობულეთი მდებარეობს საქართველოს დედაქალაქიდან, თბილისიდან 300 კმ-ში. მანქანით მგზავრობის ხანგრძლივობაა-5-6 სთ, ხოლო მატარებლით -5 სთ. ქობულეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია მდებარეობს ქ. ქობულეთში ლესელიძის ქ. #4-ში.

მიზნობრივი აუდიენცია: სკოლის მოსწავლეები, სტუდენტები, მეცნიერები და ყველა დაინტერესებული პირი

ვიზიტი სათვისტოს რეკომენდირებული პერიოდ: დაცული ტერიტორიის დათვალიერება შეიძლება წლის ნებისმიერ დროს, თუმცა ადრე გაზაფხულიდან ნოემბრის თვემდე კარგი ამინდის პირობებში. საუკეთესო დროა მის მოსანახულებლად.

ვიზიტის ხანგრძლივობა- 2 საათი

ვიზიტორებისათვის აუცილებელი აღჭურვილობა: საწვინარი, სპორტული სამოსი, რეზინის ფეხსაცმელები და სასურველია იქონიოთ სასმელი წყალი.

თავი 3

კოლხეთის ეროვნული პარკი

ბილიკი 1. -სანაოსნო მარშრუტი - „პალიასტომი - ფიჩორი“

1. ბილიკის ზოგადი აღწერა

ეროვნული პარკის ტერიტორია მდებარეობს ზღვის დონიდან 0–5 მ-ის სიმაღლეზე და გამოირჩევა თითქმის იდეალურად ბრტყელი, ძალზე სუსტად დანაწევრებული და უმნიშვნელოდ დახრილი ზედაპირით. რელიეფის ძირითად ფორმას ბრტყელი ზღვისპირა ვაკე წარმოადგენს, რომელიც ალაგ-ალაგ მდინარეთა კალაპოტით არის ჩაჭრილი 1-3 მ სიღრმეზე. ზოგან, მდინარეთა კალაპოტები ჭარბი აკუმულაციის შედეგად პირიქით, 1-2 მ-ით არის ამოღებული მიმდებარე ვაკის ზედაპირიდან. კოლხეთის დაბლობი, რომლის დასავლეთ ნაწილშიც არის განლაგებული ეროვნული პარკის ტერიტორია, ტექტონიკურ დეპრესიას წარმოადგენს დაბლობი, ხანგრძლივი გეოლოგიური დროის განმავლობაში ტექტონიკურ დაძირვას განიცდიდა. დაძირვის კომპენსაცია ხდებოდა დაბლობის მეზობლად აღმართული

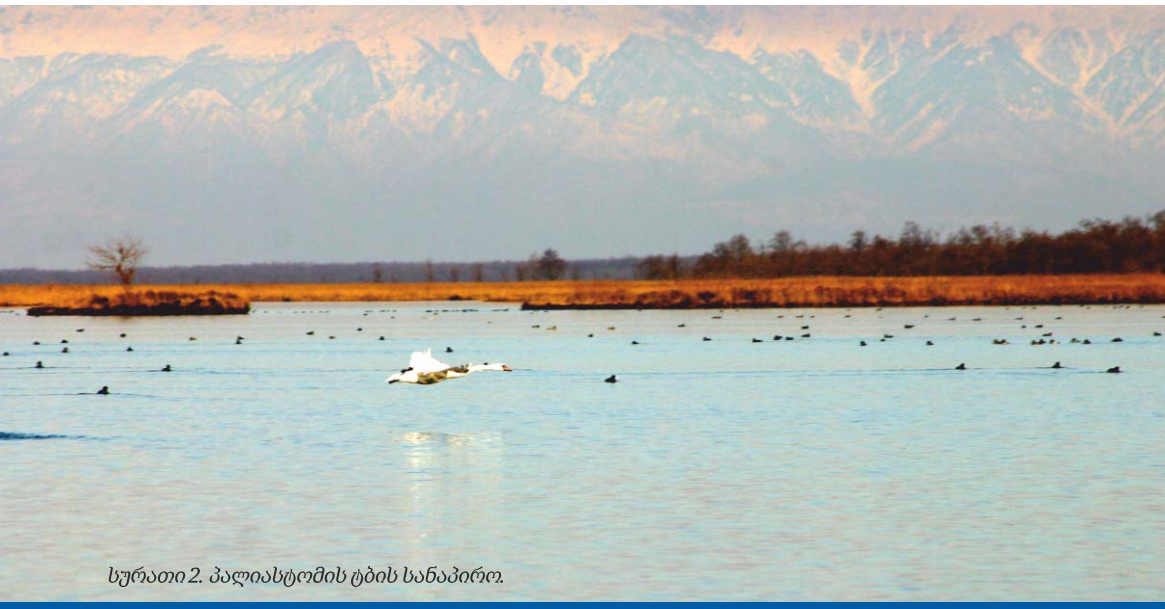

სურათი 1. კოლხეთის ეროვნული პარკი. პალიასტომის ტბა.

კავკასიონის და აჭარა-იმერეთის ქედებიდან მდინარეების მიერ გამოტანილი ნაშალი მასალის აკუმულაციის ხარჯზე. ეროვნული პარკის ტერიტორია მთელ კოლხეთის დაბლობთან ერთად, ამჟამადაც ინტენსიური სედიმენტაციის არეს წარმოადგენს, სადაც მიმდინარეობს სანაპირო-ზღვიური, ჭაობური, მდინარეული და ტბიური სედიმენტების აკუმულაცია. გეოლოგიური გაბურღვების მონაცემების საფუძველზე ეროვნული პარკის ტერიტორია ზედაპირიდან 10-14 მ სიღრმემდე აგებულია ალუვიური (ქვიშები, თიხები, ლამი), ჭაობური (ტორფი, ჭაობის თიხები) და სანაპიროზღვიური გენეზისის (ქვიშები და ლამი) ნალექებით. ზღვისპირა ვაკე ინტენსიურ დაჭაობებას განიცდის, რის გამოც აქ

ვრცელი ტორფიანი ჭაობებია განვითარებული. ჭაობების ზედაპირი თითქმის ზღვის დონეზე მდებარეობს და მათში ტორფის ფენები ერთიან ჰორიზონტს ქმნის.

ტორფის ჰორიზონტის სისქე 12 მ-ს აღწევს. თითქმის ყველა ზღვისპირა ჭაობში ტორფის შუა და ქვედა ფენები ზღვის დონეზე დაბლაა დაძირული. რადიოკარბონული და ლითოლოგიური მეთოდების გამოყენებით დადგენილია, რომ კოლხეთის ზღვისპირა ჭაობებში ტორფის დაგროვება დაიწყო დაახლოებით 6 000 წლის წინ და დღემდე განუწყვეტლივ გრძელდება.

სურათი 2. პალეოსტომის ტბის სანაპირო.

ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე არის ტიპური სუბტროპიკული, ზღვიური, ნოტიო და თბილი. ეროვნულ პარკსა და მიმდებარე ტერიტორიებზე უხვნალექიანი კლიმატის შედეგად, გაედინებიან შერეული საზრდოობის (თოვლის, წვიმის და მიწისქვეშა წყლების) წყალუხვი მდინარეები. მათ შორის ზოგი ტრანზიტულია (სუფსა, რიონი, ხობისწყალი, ცივი, ტეხური, ენგური), ზოგი კი ადგილობრივი ჭაობებიდან იღებს სათავეს (მაღთაყვა, დედაბერა, ცია, ცივა, ჭურია და სხვა). ჭაობის ზოგიერთი მდინარის დაკლანკილი კალაპოტი ხელოვნურად იქნა გასწორებული, წარსულში აქ შესრულებული სამედიკალური სამუშაოების შედეგად. ეროვნული პარკის მდინარეებისთვის ზოგადად დამახასი-

ათეხელია თხევადი ჩამონადენის ჰიდროლოგიური სეზონურობა, მკვეთრად გამოხატული წყალმცირე პერიოდების უქონლობა, წყალდიდობების მოსალოდნელობა წლის ყველა სეზონში. პერიოდულად ხდება კატასტროფული წყადიდობები, განსაკუთრებით - მდ. რიონზე.

კოლხეთის ეროვნულ პარკთან მიმდებარე შავი ზღვის სანაპირო აკვატორია მოიცავს შელფს, რომელიც სანაპირო ხაზიდან საშუალოდ 6-8 კმ-მდე ვრცელდება. შელფის ზედაპირი შედარებით უმნიშვნელოდ არის დახრილი. მაგალითად, 20მ სიღრმის ნიშნული სანაპირო ხაზიდან 1300-1400 მ-ით არის დაშორებული. შავ ზღვაზე გაბატონებული ჰაერის მასების ცირკულაცია სანაპირო აკვატორიაში განაპირობებს წყლის დინების ციკლონურ ბრუნვას (საათის ისრის მოძრაობის საწინააღმდეგო მიმართულებით). დინების სიჩქარე საათში საშუალოდ 1კმ უდრის, ძლიერი ქარების დროს კი 5-6კმ-მდე აღწევს. საქართველოს საზღვაო აკვატორიაზე გაბატონებულია დასავლეთური რუმბის ქარები და ტალღები, ზამთრობით შეინიშნება ჩრდილო-დასავლეთის ქარების მოქმედებაც. ჭარბობს 1-3 ბალის სიმძლავრის ღელვები. აღინიშნება ძლიერი ღელვებიც. ტალღების მაქსიმალური სიმაღლე 3-6 მ-ის საზღვრებში ცვალებადობს. ძაღზე იშვიათად ტალღის სიმაღლემ შეიძლება 8 მ მიაღწიოს. შავი ზღვის დონის რყევა მოქცევის და მიქცევის გავლენით 10 სმ არ აღემატება. ღია ზღვაში ზედაპირზე წყლის მარილიანობა 17-18 პრომილეს უდრის, დიდ მდინარეთა შესართავებთან 3-9 პრომილეს საზღვრებში ცვალებადობს.

ეროვნული პარკის საზღვრებში ხმელეთის ბრტყელი და უმნიშვნელოდ დახრილი ზედაპირის ჭარბი დანესტიანება ხელს უწყობს ჰიდრომორფული და ალუვიური რიგის ნიადაგების განვითარებას აქ, წარმოდგენილია ტორფიან-ჭაობიანი, ლამიან-ჭაობიანი და ალუვიურ-ჭაობიანი ნიადაგები. შედარებით ამაღლებულ ტერიტორიებზე, ზედაპირული წყლების უკეთესი დრენაჟის პირობებში, მიმდინარეობს მდელოს გაეწრებული კორდიანი, ალუვიურ-ქვიშიანი და თიხიან-ქვიშიანი ნიადაგების განვითარების პროცესი.

სურათი 3. პალიასტომის ტბის სანაპირო. ბილიკზე გასასვლელი გზა კატერისათვის და პანტომისათვის.

ეროვნულ პარკში რამდენიმე ტბაა. მათ შორის უმნიშვნელოვანესია ლაგუნური წარმოშობის პალიასტომი, რომელიც ეროვნული პარკის ტერიტორიის დასავლეთ ნაწილში მდებარეობს (ფართობი 18,2 კმ², მაქს. სიღრმე 3,2 მ.). პალიასტომის ტბაზე და მის აუშში განვითარებულ ჭარბტენიან ტერიტორიებზე ძლიერი ანთროპოგენური ზეგავლენის შედეგად დაიწყო ტბაში ათასწლეულობის განმავლობაში ჩამოყალიბებული ეკოლოგიური წონასწორობის დარღვევის პროცესი. მტკნარი ტბა მომლაშო წყალსატევად გადაიქცა (ზღვაში ღელეების დროს პალიასტომის წყლის მარილიანობა 12-14 პრომილემდე მატულობს). შესაბამისად, შეიცვალა ტბის იქთიოფაუნის სახეობრივი შედგენილობა. ჭაობის მდინარეებს ამჟამად ტბაში შეაქვთ ტორფის ლპობის შედეგად წარმოქმნილი ბიოგენური ელემენტებით გაჯერებული წყალი. ამის გამო ტბის წყლის გამჭვირვალობამ საგრძნობლად მოიკლო, შესაბამისად, მოხდა ფოტოსინთეზისა და მასთან დაკავშირებული საკვები ელემენტების წარმოქმნისა და წრებრუნვის პირობების მკვეთრი გაუარესება. ტბის წყლის დამლაშებამ და დაბინძურებამ გამოიწვია მისი ბუნებრივი ეკოსისტემის დეგრადაცია. ტბის პლანქტონის ბიომასა ადრინდელთან შედარებით 15-ჯერ, ხოლო ბენტოსისა 6-ჯერ შემცირდა.

ჰიდროგრაფიული ქსელის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია ტორფიანი ჭაობი. დაჭაობების პროცესი ყველაზე ინტენსიურად დაცული ტერიტორიების საზღვრებში მიმდინარეობს, სადაც ხმელეთის იდეალურად ბრტყელი ზედაპირი თითქმის არც ერთი მიმართულებით არ არის დახრილი. ამიტომ ზედაპირული წყლების დრენაჟი ძლიერ შეფერხებულია, რაც ჭარბი ატმოსფერული ნალექების პირობებში იწვევს ხმელეთის ზედაპირის ძლიერ დანესტიანებას და შესაბამისად, დაჭაობებას. ეროვნული პარკის საზღვრებში მდებარეობს ანაკლიის, ჭურიის, ნაბადას, მალთაყვას, ფიჩორის, იმნათის, გრიგოლეთის ქვედაური, ზედაური და გარდამავალი ტიპის ჭაობები.

ამ ტერიტორიის შესახებ საინტერესო ისტორიას მოგვითხრობენ ბერძნული წყაროები. ბერძნული წყაროების ფასისი, რომელიც პირველად ჯერ კიდევ ძვ.წ მე-8 ს ცნობილმა ბერძენმა პოეტმა ჰესიოდემ ნილოსთან ერთად ახსენა თავის „თეოგონიაში“, ქართველური ენების საფუძველზე მიღებულ ფოთის სახელწოდებად მიიჩნევენ.

ქალაქი ფასისი პირველად მოიხსენიება ძვ.წ. მე-4 ს ავტორთან ფსევდო-სკილაქსთან. "ფაზისელები სტუმართმოყვარენი არიან ... ისინი ამარაგებენ მათ, ვისაც გემი ელუპებათ. სამ ნავს აძლევენ და ზღვითვე სამშობლოში აგზავნიან" - წერდა არისტოტელე. სტრაბონის მიხედვით „ფასისზე მდებარეობს მისი მოსახლე ქალაქი, კოლხთა სავაჭრო ადგილი, გარშემორტყმული მდინარით (რიონი), ტბით (პალეასტომი, რომელიც, შესაძლებელია, ბერძნულად ძველ შესართავს ნიშნავდეს) და ზღვით." აქ თავს

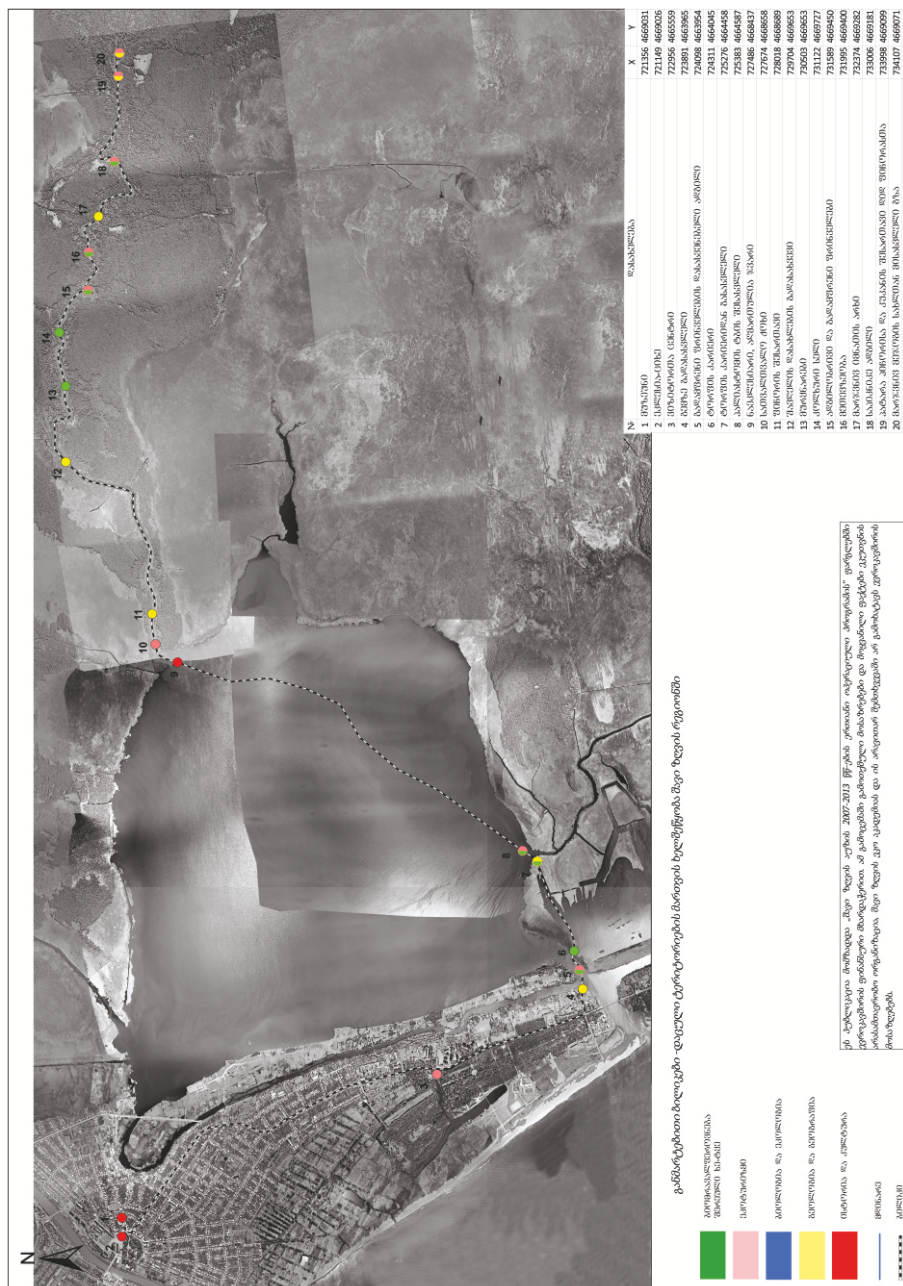

სურათი 4. კოლხეთის ეროვნული პარკის რუკა.

იყრიდა 60 ტომი, მათ შორის „ბარბაროსები ინდოეთიდან და ბაქტრიიდან“. არქეოლოგიური მონაპოვრებით მტკიცდება, რომ აქ იჭრებოდა სახელგანთქმული კოლხური თეთრი, რომლის მეშვეობით კოლონისტები და კოლხები ვაჭრობდნენ. ამ ხანებში ფასისი ევროპა-აზიის სატრანზიტო მაგისტრალის ერთ-ერთი ძირითადი პუნქტი იყო, საიდანაც უცხოეთში გადიოდა ოქრო, რკინა, სამშენებლო ხე, სელი, სელის ზეთი, თაფლი, ღვინო და სხვ. ფასისის სახელით არის ევროპულ ენებშიცნობილი „ფასისური ხოხობი“ (ფაზანი).

სამუშუაოდ, ფოთსა და მის მიდამოებში ანტიკური ხანის მიწისზედა ძეგლები ამჟამად დანგრეულია. მდ. კაპარჭას შესართავთან დროის გარკვეულ მომენტში შეიძლება ტბის სანაპიროსთან ახ.წ. მე-3-7 სს კერამიკის გროვების ნახვა. მდ. ფიხორის შესართავთან, რომელიც ფაზისის უძველესი შესართავი უნდა ყოფილიყო, არის ნაეკლესიარი, მეორე ნაეკლესიარია პალიასტომის სამხრეთით, გრიგოლეთისკენ მიმავალ გზაზე. მე-20 ს დასაწყისში აქ უამრავი მასალა იპოვეს, ზოგიერთ ნივთზე ბერძნული წარწერებიც ფიქსირდებოდა.

პალიასტომის ტბის ნაპირების უღამაზეს პეიზაჟებს, ტბის სამხრეთით შეხვდებით ჩრდილოეთის ისლის მძლავრ კოლბოხებს, სამეფო გვიმრების ხშირ საფარს, პატარა პალიასტომის ტბის შესასვლელთან ლელისა და ლაქაშის მაღალ გაუვალ რაყებს, მდ. ფიხორის შესართავის თვალწარმტაც ხედს, აღმოსავლეთ სანაპიროზე ჩამოყალიბებულ მეორად ნოტიო მდელოებს. ტბის აღმოსავლეთ ნაპირზე მდ. ფიხორის შესასვლელთან შესასვენებელი ვიზიტორს საშუალებას მისცემს ადგილზე უშუალოდ იხილოს პალიასტომის ტბის ნაპირის გასწვრივ განვითარებული იმნათის ცოცხალი სფაგნუმიანი ტორფნარი და მის განაპირას არსებული ჭარბტენიანი რელიქტური კოლხური ტყე.

სურათი 5. ბიოციკლის რუკა.

2. ბილიკის გასწვრივ არსებული მთავარი ღირსშესანიშნავი ადგილების აღწერა;

ტურისტული ბილიკი იწყება კოლხური კულტურის მუზეუმიდან, სადაც ვიზიტორს საშუალება აქვს გაეცნოს კოლხეთის ისტორიულ ღირებულებებს, რის შემდეგაც მოინახულოს ფოთის მონუმენტური ეკლესია და გაეცნოს მის ისტორიას. ბერძნული წყაროების მონაცემებით ფასისი, რომელიც პირველად ჯერ კიდევ ძვ.წ მე-8 ს ცნობილმა ბერძენმა პოეტმა ჰესიოდემ ნილოსთან ერთად ახსენა თავის „თეოგონიაში“, ქართველური ენების საფუძველზე მიღებულ ფოთის სახელ-წოდებად მიიჩნევენ.

მისი ისტორია ჯერ კიდევ არგონავტების აია-კოლხეთში ლაშქრობას უკავშირდება, როდესაც ბერძენმა გმირებმა ოქროს საწმისის მოსაპოვებლად შემოესრეს ამ ლეგენდარულ მდინარეში და მეფე აიეტის ასულის პირმშვენიერი მედეას დახმარებით გაიტაცეს რა სანუკვარი საუნჯე, იმავე გზით დაბრუნდნენ ავექსინოს პონტოში (არასტუმართმოყვარე, ანუ შავი ზღვა).

მედეა ბერძნული მითის მიხედვით კოლხეთის ლეგენდარული მეფის აიეტის და ოკეანაიდაიდას თუ ქალღმერთ ჰეკატეს ასული, ქალკიოპესა და აფსირტეს და, გრძნულ კირკეს ძმის-შვილი, ჰელიოსის შვილიშვილი, ჰეკატეს ქურუმი, „მსოფლიოს უდიდესი ჯადოქარია“. ექიმი, ბალახთა და წამალთა მესაიდუმლე, მედიცინის დედამთავარი, რომლის სახელიც, სავარაუდოდ, დაედო ძირად სიტყვა მედიცინას. მედეას განსაკუთრებული სულიერი ძლიერება, მისი ჯადოქრობის ზებუნებრივი ნიჭი, მკვდრის გაცოცხლებისა და ცხვრის ბატკნად ქცევის უნარი, დრაკონების ეტლით გაფრენა და სხვ. მოწმობს, რომ უწინ ქალღმერთი ყოფილა, მერე გამხდარა ჯადოქარი. საბერძნეთში მას თავყანს სცემდნენ ტაძრები ჰქონდა, უმღეროდნენ. ლეგენდის მიხედვით, მედეას შეუყვარდა არგონავტების წინამძღოლი იასონი და დიდი დახმარება გაუწია მას კოლხეთიდან ოქროს საწმისის გატაცებაში, რისთვისაც თავისი ჯადოქრული ხელოვნება გამოიყენა. მითის ერთ-ერთი ვერსიით შეყვარებულებმა არგონავტებს მოაკვლევინეს კოლხ მდედართა წინამძღოლი, მედეას ნახევარძმა აფსირტე, რომლის საფლავზეც აღმოცენდა ქალაქი აფსარუნტი, შემდეგდროინდელი რომაული ციხე-სიმაგრე აფსაროსი, დღევანდელი გონიო. სამშობლოდან გაქცეულმა მედეამ კიდევ არაერთი სასწაული ჩაიდინა, მაგალითად მისმა ჯადომ განგმირა კრეტელი სპილენძის ბუმბერაზი ტალოსი, მისივე ქალიშვილებს ააკეპინა იაზონის ბიძა, იოლკოსის მეფე პელიასი, რომელიც

სურათი 6. იასონი და მედეა ოქროს საწმისით.

ძმისშვილს ტახტს არ უთმობდა. ცოლ-ქმარი განდევნეს მშობლიური ქალაქიდან და ისინიც კორინთოში ჩავიდნენ, სადაც იაზონს მეფე კრეონტის ასული კრეუსა შეუყვარდა. შეურაცყოფილი მედეა მოწამლულ სამოსს უგზავნის მეტოქეს და ის მამასთან ერთად იღუპება. დიდი ბერძენი დრამატურგის ევრიპიდეს მიხედვით მედეა ამაზე არ ყაბუღდება და შურისძიების მიზნით ვაჟებს ერმეროს და ფერეტოსს კლავს (რაც სხვა ვერსიებით არ დასტურდება), შემდეგ კი ჰელიოსის მიერ გამოგზავნილი დრაკონების ეტლით ათენში გარბის და იქაურ მეფე ეგეოსს მიჰყვება ცოლად. ბერძენის გმირი თეზევსის ათენში ჩამოსვლისა და მასთან დაპირისპირების შემდეგ მედეა თავის ახალ ვაჟ მედოსთან ერთად იქიდანაც გარბის. მიდიის სამეფოს დამაარსებელი მედოსი ინდებთან ბრძოლაში იღუპება, მედეა კი კოლხეთში ბრუნდება, ურიგდება მამას, რომელსაც მისივე ძმის პერეს მიერ მითაცხულ ტახტს უბრუნებს.

გავიდა დრო და ეს ზღვა სტუმართმოყვარედ (ევქსინოს) იქცა და აქ უკვე ბერძენი კოლონისტები მკვიდრდებიან. ამ მხრივ მცირეაზიელი იონელები, კერძოდ მილეთელები აქტიურობენ. სავარაუდოდ, ფასისი მათ მიერ ძვ.წ. მე-6 ს დაარსდა. ყუბანისპირეთში ნაპოვნია ძვ.წ. მე-5-4 სს მრგვალი ვერცხლის ჯამი, რომელზეც წერია: „მე ვეკუთვნი წინამძღვარ აპოლონს, რომელიც ფასისშია“. სახელგანთქმული მეცნიერი ჰიპოკრატე (ძვ.წ. 460-363 წწ) თავის ცნობილ ნაშრომში „ჰაერთა, წყალთა და ადგილთა შესახებ“ წერს: „ეს მხარე ჭაობიანია, თბილი, წყლიანი და ტენიანი ... ადამიანებს საცხოვრებელი ჭაობებში აქვთ; ხისა და ლერწმის სახლები აქვეა აგებული. ისინი ცოტას დადიან ფეხით ქალაქსა და სავაჭრო პუნქტებში, არამედ დაცურავენ აღმა-დაღმა ნაგებობით, რადგან არხები ბევრია“.

ქალაქი ფასისი პირველად იხსენიება ძვ.წ. მე-4 ს ავტორებთან ფსევდო-სკილაქსთან. "ფაზიხელები სტუმართმოყვარენი არიან ... ისინი ამარაგებენ მათ, ვისაც გემი ელუპებათ. სამ ნავს აძლევენ და ზღვითვე სამშობლოში აგზავნიან" - წერდა არისტოტელე. სტრაბონის მიხედვით „ფასისზე მდებარეობს მისი მოსახლე ქალაქი, კოლხთა სავაჭრო ადგილი, გარშემორტყმული მდინარით (რიონი), ტბით (პალეასტომი, რომელიც, შესაძლებელია, ბერძნულად ძველ შესართავს ნიშნავდეს) და ზღვით.“ აქ თავს იყრიდა 60 ტომი, მათ შორის „ბარბაროსები ინდოეთიდან და ბაქტრიიდან“. არქეოლოგიური მონაპოვრებით მტკიცდება, რომ აქ იჭრებოდა სახელგანთქმული კოლხური თეთრი, რომლის მეშვეობით კოლონისტები და კოლხები ვაჭრობდნენ. ამ ხანებში ფასისი ევროპა-აზიის სატრანზიტო მაგისტრალის ერთ-ერთი ძირითადი პუნქტი იყო, საიდანაც უცხოეთში გადიოდა ოქრო, რკინა, სამშენებლო ხე, სელი, სელის ზეთი, თაფლი, ღვინო და სხვ. ფასისის სახელით არის ევროპულ ენებში ცნობილი „ფასისური ხოხობი“ (ფაზანი).

ძვ.წ მე-3 ს-დან, კოლხეთის სამეფოს დაშლის მერე ფასისი ანტიკურ ქვეყნებსა და შიდა კოლხეთს შორის ბუფერულ, ეთნიკურად შერეულ ქალაქად ტრანსფორმირდება. საყურადღებოა ძვ.წ. მე-2 ს ავტორის ჰერაკლიდეს ცნობა ფასისის პოლიტიკაზე, რომელიც აქ გარკვეული ანტიკური წეს-წყობილების არსებობას გულისხმობს. ძვ.წ. 90-იანი წწ დამლევს კოლხეთში და, რა თქმა უნდა, ფასისში პონტოელები გამოჩნდნენ, რომელთა სათავეში ცნობილი მთავარსარდალი მითრიდატე ევპატორი იდგა. თუმცა, მითრიდატეს სამეფოს იმდროინდელი ზესახელმწიფო რომი დაუპირისპირდა. ბრძოლა მცირე აზიაში დაიწყო და თანდათანობით ამიერკავკასიაში გადაინაცვლა. ძვ.წ. 66 წ აღმოსავლეთ საქართველოს, იბერიის დამპყრობელი პომპეუსი და რომაელების სამხედრო-საზღვაო ძალების სარდალი სერვილიუსი ფასისთან შეხვდნენ. რომაული ფლოტი ზღვიდან კეტავდა ქალაქს და პომპეუს კოლხეთის დაპყრობაც გაუადვილა.

ახ. წ 1-ლი ს-დან ფასისში უკვე რომაელთა რეგულარული ნაწილები დგას. კაპადოკიის მმართველი არიანე, რომელმაც 134 წ ინსპექტირების მიზნით აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში იმოგზაურა, აქ რომაულ ფორტს და სავაჭრო დასახლებას ადასტურებს: „ფასისში რომ შედიხარ, მარცხნივ აღმართულია ქალღმერთ ფასიანეს ქანდაკება ... თვით ციხე-სიმაგრე, რომელშიც თავსდება 400 რჩეული მეომარი, მე მერყვნა მეტად მიუდგომლად ადგილის ბუნების მიხედვით ... ორმაგი თხრილი ერტყმის კედელს, ორივე ფართოა, წინათ კედელი თიხისა იყო და ხის კოშკები იდგა მასზე, მაგრამ ახლა კედელი და კოშკები გამომწვარი აგურისგანაა გაკეთებული. საძირკველი მისი მყარია, ზედ სამხედრო მანქანებია დადგმული ... ნავსადგური უშიშარი უნდა ყოფილიყო ხომალდთათვის, აგრეთვე ციხის გარშემო მდებარე სხვა ადგილებიც, რომლებიც დასახლებულია სამსახურიდან გადამდგარი სამხედრო პირებით და ვაჭრებით“. აგათია მოგვითხრობს: „იქ ხომ ერთი ტბა არის, რომელსაც პატარა ზღვას ეძახიან და რომელიც ევქსინის პონტოს უერთდება; აი, ეს ტბა არხის საშუალებით გადმოუშვეს აქ და სწრაფად აავსეს წყლით. სატვირთო ხომალდები ზღვის ნაპირას და ფასისის შესართავთან მიაყურეს ქალაქის მახლობლად“.

მე-4 ს-დან ფაზისში ფუნქციონირებდა რიტორიკული სკოლა, სადაც ცნობილი ფილოსოფოსები თემისტოხოსი და იოანე ლაზი მოღვაწეობდნენ. 542-562 წწ ბიზანტია-ირანის ომის დროს ერთ-ერთი გადამწყვეტი ბრძოლა სწორედ ფასისთან მოხდა, რომელშიც ბიზანტია-ლაზიკის ჯარმა დაამარცხა აღმოსავლელები. მე-6-8 სს აქ კონსტანტინეპოლზე დაქვემდებარებული საეპისკოპოსოა. ფასისელი ეპისკოპოსი თეოდორე მონაწილეობდა 553 წ მსოფლიო საეკლესიო კრებაში. ერთ-ერთი ფასისელი ეპისკოპოსი კვიროსი დაწინაურებულ იქნა ალექსანდრიის პატრიარქად. შემდგომში

ფასისში რეზიდენცია ჰქონდა ლაზიკის მიტროპოლიტს. მე-14-15 სს აქ გენუელთა სავაჭრო ფაქტორია ფუნქციონირებდა.

შუა საუკუნეების ფოთზე მოგვითხრობენ ამბროზიო კონტარინი (მე-15 ს), არქანჯელო ლამბერტი (მე-17 ს), ჟან შარდენი (მე-17 ს). 1834 წ. ფრედერიკ დიუბუა დე მონპერემ ფოთის აღმოსავლეთით ადგილ ნაჯიხურთან ციხესიმაგრის ნაშთები აღმოაჩინა, რომელიც არიანეს დროინდელ საფორტიფიკაციო ნაგებობად მიიჩნია. ფოთის ახალი ისტორია დაკავშირებულია ქალაქის ოსმალური ოკუპაციიდან გათავისუფლებასთან (1578 წ-დან აქ დროგამოშვებით ოსმალური გარნიზონი იდგა, შემორჩენილია ოსმალური პერიოდის კოშკი ქალაქის ცენტრში). 1828 წის ქუთაისის გუბერნიაშია.

რუსეთის იმპერატორის ნიკოლოზ I-ის განკარგულებით ფოთის ნავსადგურის მოსაწყობად იწყება საპროექტო სამუშაო, რომელიც 1831 წ. დაუსრულებია გენერალ-მაიორმა ტიხონოვს. 1859 წლის 1 იანვრიდან ფოთი გამოცხადდა საპორტო ქალაქად და იწყება სამუშაოები ნავსადგურის შიდა აუზის შესაქმნელად. ამ პერიოდში ფოთში იმყოფებოდა ფრანგი მწერალი ალექსანდრე დიუმა (უფროსი), რომელმაც ეს ამბავი ასახა თავის ნაშრომში "კავკასია". 1858-1872 წწ. ფოთიდან კვირაში ორჯერ მოძრაობდნენ ორთქლის გემები - "თავადი ბარიატინსკი", "გოლუმჩიკი", და სხვა. მათი საშუალებით უცხოელ დრუს ვაჭრებს ორპირში ჩაჰქონდათ შალეული, ტილო, მაუდი, შაქარი, მარილი და სხვა. სანაცვლოდ ფოთში ჩამოქონდათ ხეცის მასალა, ნედლი აბრეშუმი, ბამბა, ღვინო. 1867 წ. ბაფხულში ნიკო ნიკოლაძის თაოსნობით დაიწყო რკინიგზის მშენებლობა. 1872 წ-დან 1885 წ-მდე ბაქოს ნავთობის გატანა თბილისი-ფოთის რკინიგზით ხდებოდა. 1894 წ-დან ქალაქის თავად ირჩევენ ნიკო ნიკოლაძეს, რომელმაც საბოლოო სახე მისცა პორტს. მის სახელს უკავშირდება ფოთის დაგეგმარების შემუშავება, აიგო სამოქალაქო და სახელმწიფო შენობები, ხიდები, მონუმენტური ეკლესია. ტაძრის მიმდებარე ტერიტორიაზე რუსეთის არმიის გადამდგარი ოფიცრის ადამ კურკოვსკის ძალისხმევით გაშენებულ იქნა ულამაზესი ბაღი (დღევანდელი ცენტრალური პარკი). ტაძარი არქიტექტორების ზელენკოსა და მარფელდის მიერ აია-სოფიას მიხედვით შემუშავებული პროექტით აიგო 1906 წ. 14 სექტემბერს. 1932 წ. კომუნისტურმა ხელისუფლებამ მისი თეატრად გადაკეთების გადაწყვეტილება მიიღო. დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ საქართველოს ეკლესიასა და თეატრის დასს შორის დავა დიდ ხანს გრძელდებოდა, საბოლოოდ კი ფოთის საკრებულოს გადაწყვეტილებით შენობა ეკლესიას გადასცეს. 2005 წ. ნოემბერში საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა ტაძრის გასაღები სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქს ილია II გადასცა.

სამწუხაროდ, ფოთსა და მის მიდამოებში ანტიკური ხანის მიწისზედა ძეგლები

ამჟამად დანგრეულია. მდ. კაპარჭას შესართავთან დროის გარკვეულ მომენტში შეიძლება ტბის სანაპიროსთან ახ.წ. მე-3-7 სს კერამიკის გროვების დანახვა. მდ. ფიჩორას შესართავთან, რომელიც ფაზისის უძველესი შესართავი უნდა ყოფილიყო, არის ნაეკლესიარი, მეორე ნაეკლესიარია პალეასტომის სამხრეთით, გრიგოლეთისკენ მიმავალ გზაზე. მე-20 ს დასაწყისში აქ უამრავი მასალა იპოვეს, ზოგიერთ ნივთზე ბერძნული წარწერებიც ფიქსირდებოდა.

მარშრუტი გრძელდება მდინარე კაპარჭას ისლიან-ჭილიანი ნაპირებთან, საიდანაც იშლება ტბის ულამაზესი პეიზაჟი. პალიასტომის ტბა ლაგუნური წარმოშობისაა, რომლის ფართობიც 18 ჰა, სიგრძე-4,7კმ, ხოლო სიგანე 3,8კმ-ია. ტბის მაქსიმალური სიღრმე კი-3მ-ია. ტბის სამხრეთით და აღმოსავლეთით გვხვდება ჩრდილოეთის ისლის მძლავრი კოლბოხები, სამეფო გვიმრების ხშირი საფარი ე. წ. პატარა პალიასტომის ტბის შესასვლელთან კი ლელისა და ლაქაშის მაღალი, გაუვალი რაყები. ტბის ნაპირების გასწვრივ მოჩანს სფაგნუმიან- ბალახოვანი ტორფიანი ჭაობის ზედაპირი და აქვე არსებული დაჭაობებული მურყნის ტყეები. ტბის ცოცხალ ბინადართაგან ტურისტი ყველაზე ხშირად ფრინველებს ხედავს, რომელთა ნახვა ყოველ ფეხის ნაბიჯზე შეიძლება.

წყლის სარკისებურ ზედაპირზე მოჩანს მელოტები, სხვადასხვა სახეობის იხვები, კოკონები, ყვინთიები, ნაპირებზე ყანები, ყარყატები და წეროები. რადგან კოლხეთის დაბლობზე გადამფრენ ფრინველთა ევრაზია-აფრიკის საემიგრაციო მარშრუტი გადის, გაზაფხულსა და შემოდგომის პერიოდში.

ტბაზე ვიზიტორებს საშუალება აქვთ იხილონ არა მარტო მობუდარი, არამედ შორეულ მოგზაურობაში დაძრული ფრინველთა უზარმაზარი გუნდები: გარეული იხვები, ბატები, ჩვამები, გედები და ხშირად ვარხვებიც.

ტბაში 15-მდე სახეობის თევზი ბინადრობს, მათ შორის ყველაზე მეტია კარჩხანა, ვიზიტორზე წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენს წყლიდან ამომხტარი კეფალის ნახვა.

კოლხეთის ეროვნული პარკის ბიოგეოგრაფიული მდებარეობა განაპირობებს მისი ველური ფლორისა და ფაუნის მაღალ ბიომრავალფეროვნებას, ენდემური და რელიქტური სახეობების საკმაოდ სიუხვეს. ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე წარმოდგენილია სხვადასხვა ტიპის ლანდშაფტები, ცალკეული ეკოსისტემები და ცენოზები. კერძოდ, ზღვის აკვატორიის ეკოსისტემები, ქვიშიანი დიუნების იშვიათი მცენარეული დაჯგუფებები, ზღვისპირა ტორფიანი ჭაობები რელიქტური და ენდემური მცენარეულობით, დაჭაობებული და ტენიანი მურყნარები, ტბებისა და ჭაობის მდინარეთა ეკოსისტემები. მაღალი ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნებას ხელი შეუწყობს ნოტიო და თბილმა სუბტროპიკულმა ჰავამ, ხშირმა ჰიდროგრაფიულმა ქსელმა და ჭარბტენიანი ნიადაგების არსებობამ.

ამასთან ერთად, ეროვნული პარკის მაღალი ბიომრავალფეროვნება მნიშვნელოვანწილად განაპირობა მისი საზღვრების შიგნით მთელი რიგი ობიექტების მიუდგომლობამ (გაუვალი ჭაობები და დაჭაობებული ტყეები).

ფლორა

კოლხეთის ეროვნული პარკი, უპირველეს ყოვლისა, ბოტანიკური თვალსაზრისით იპყრობს ყურადღებას. უმნიშვნელოდ დახრილი ბრტყელი ზედაპირის მქონე რელიეფის, თბილი და ნოტიო კლიმატის პირობებში ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე შექმნილია ჭარბტენიანი ეკოლოგიური გარემო. თუმცა, რელიეფისა და ჰიდროგრაფიული ქსელის თავისებურებებიდან გამომდინარე, ჭარბტენიანი პირობების საერთო ფონზე შეინიშნება სხვადასხვაგვარი ედაფური (ნიადაგობრივი) პირობების არსებობა. ეს ფაქტი, ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე განაპირობებს ერთმანეთისაგან საკმაოდ მკვეთრად განსხვავებული ეკოსისტემების განვითარებას ზღვისპირა ქვიშიანი დიუნების, ტორფიანი ჭაობების, დაჭაობებული და ტენიანი ტყეებისა და წყლის მცენარეული დაჯგუფებების სახით. ამ დაჯგუფებათა მთელი რიგი სახეობები უძველესი დროის (მესამეული პერიოდის) ფლორის რელიქტია. აქედან გამომდინარე, ეროვნული პარკის მცენარეული საფარი უმნიშვნელოვანეს ბუნებრივ მემკვიდრეობას წარმოადგენს.

ქვიშიანი დიუნების მცენარეულობა ბუნებრივი სახით შემორჩენილია ეროვნული პარკის ჩრდილო-დასავლეთ ზღვისპირა ზოლში მდინარეების - ჭურიისა და ხობისწყლის შესართავების რაიონებს შორის.

ზღვისპირა დიუნების პერიოდულად ზღვის წლით დამლაშებულ ქვიშიან სუბსტრატზე ხარობს მეტად თავისებური, ერთმანეთისაგან განსხვავებული ლითორალური, ბოლქვიანი, ეფემერული, მრავალწლიანი ქსეროფიტებისა და ქსეროფიტული ბუჩქნარების მცენარეული დაჯგუფებები. ლითორალური სახეობებიდან რძიანა (*Euphorbia paralias*), ლურჯი ნარი (*Eryngium ratium*) და სხვა; მრავალწლიანი ქსეროფიტებიდან ევქსინური ირაგა (*Anthemis euxina*), ქოთანა (*Silene euxina*), ზღვის დედაფუტკარა (*Stachis maritima*); ქსეროფიტული ბუჩქნარებიდან ძეძვი (*Paliurus spina-christi*), ქაცვი (*Hippophae rhamnoides*) და სხვა. ფართობლივად შეზღუდულ ლოკალურ უბნებზე გვხვდება ვიწრო ხმელთაშუაზღვიური იშვიათი სახეობების - ყვითელი ყაყაურასა (*Glaucium flavum*) და ზღვის შროშანის (*Pancratium maritimum*) დაჯგუფებები.

ბორეალური ჭაობების მსგავსად, კოლხეთის ჭაობებისთვის დამახასიათებელია - გუმბათისებური ზედაპირი და სფაგნუმის ხავსებით შექმნილი კოლბოხი. ამასთან ერთად, კოლხეთის ჭაობებში ხარობს ბორეალური (ტუნდრისა და ტაიგის) ჭაობის ისეთი

სურათი 7. პატარა კუნძულები პალიასტომის ტბაზე

მცენარეები, როგორიცაა: სფაგნუმის ხავსები (*Sphagnum imbricatum*, *S. papillosum*, *S. acutifolium*, *S. palustre*), დროშერა (*Drosera rotundifolia*), რინხოსპორა (*Rhynhospora alba*), ტორფის ისლი (*Carex lasiocarpa*), წყლის სამყურა (*Menianthes trifoliata*). ამ ჭაობებში ბორეალური ფლორის ელემენტების არსებობის მიზეზი დღემდე გაურკვეველია. ბოტანიკოსების ნაწილი ამ ფაქტს მეოთხეული პერიოდის გამყინვარებით ხსნის და ფლორის აღნიშნულ ელემენტებს კოლხეთისათვის გამყინვარებისდროინდელ რელიქტებად მიიჩნევს.

კოლხეთის ჭაობებში ხარობს ისლი (*Carex acutifolium*, *C. vesicaria* და სხვ.), ჭილი (*Juncus effusus*, *J. infexus*, *J. acutus* და სხვ), ლაქაში (*Typha latifolia*, *T. angustifolia*), ლელი (*Phragmites australis*), ზამბახი (*Iris pseudacorus*), შხაპარი (*Sparganium poliedrum*), იმერული ისლი (*Molinia litoralis*), სამეფო გვიმრა (*Osmunda regalis*), ოქროსწკებლა (*Solidago turfosa*), პონტური კანაფი (*Hibiscus pontica*), კოსტელეცკაია (*Kosteletzkya pentacarpos*), და სხვა. კოლხეთის ტორფიან ჭაობებს ორიგინალობას სძენენ მთის კოლხური ფლორის ისეთი ელემენტები, როგორიცაა იელი (*Rhododendron luteum*) და შქერი (*R. ponticum*)..

უაღრესად დიდი ეკოლოგიური ღირებულება აქვს ტორფიანი ჭაობების პერიფერიულ ზოლსა და ჭაობის მდინარეთა გასწვრივ განვითარებულ დაჭაობებულ ტყეებს. ამ ტყეებში აბსოლუტური დომინანტის სახით გვევლინება კოლხურ-ჰირკანული რელიქტი მურყანი (*Alnus barbata*). ეროვნულ პარკში მდებარე ჭაობიანი მურყნარები კოლხური ფლორის ერთ-ერთი ყველაზე პირველადი ფორმაციაა. ჭაობიანი მურყნარები, როგორც წესი, დაბალ ბონიტეტიანი ტყეებია, რომლებშიც ხის სიმაღლე საშუალოდ 10 მ. უდრის. ამ ტყეებში აღწეს ბარბატა-სთან ერთად გვხვდება ლაფანი (*Pterocarya pterocarya*), იმერული მუხა (*Quercus imeretina*), ნეკერჩხალი (*Acer campectre*) და სხვა, რომლებიც აქ, ანთროპოგენური ფაქტორების ზემოქმედების გამო გადაშენების პირას არიან მისული.

დაჭაობებული მურყნარების ქვეტყეში გვხვდება იელი (*Rhododendron luteum*), შქერი (*R. ponticum*), თავისსარა (*Ruscus ponticus*), ძმერხლი (*R. hypophyllum*), ბამგი (*Ilex colchica*). ლიანებიდან კოლხური სურო (*Hedera colchica*), სურო (*H. helix*), ეკალღიჭი (*Smilax excelsa*) და სხვა.

ოდნავ შემაღლებულ, ზედაპირული წყლების უკეთესი დრენაჟის პირობებში განვითარებულია ტენიანი მურყნარები. ტენიან მურყნარებში მთავარ დომინანტის როლს ისევ ალნუს ბარბატა ასრულებს. ამავე ტყეებში ჯერ კიდევ აქ-იქ შემორჩენილია *Pterocarya* *pterocarya*, *Quercus imeretina*, *Quercus hartwissiana*, *Vitis silvestris*, *Diopyros lotus*, *Staphylea pinnata*, *Buxus colchica*. ეს სახეობები გადაშენების პირას არიან მისული და საქართველოს წითელ წიგნში არიან შეტანილი.

ასევე ძალზე იშვიათია წარსულში აქ საკმაოდ ფართოდ გავრცელებული წიფელი (*Fagus orientalis*), რცხილა (*Carpinus caucasica*), ნეკერჩხალი (*Acer campestre*), იფანი (*Fraxinus excelsor*), თელა (*Ulmus carpiniifolia*). ტენიანი მურყნარების ქვეტყე წარმოდგენილია ბამგით (*Ilex colchica*), ძმერხლით (*Ruscus hypophyllum*), შქერით (*Rhododendron ponticum*), წყავით (*Laurocerasus officinalis*) და სხვა. ლიანებიდან აღსანიშნავია კოლხური სურო (*Hedera colchica*), ეკალღიჭი (*Smilax excelsa*) და სხვა.

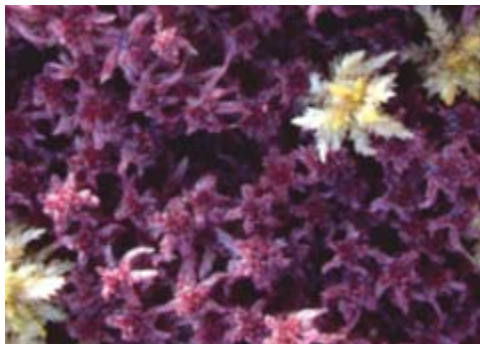
ეროვნულ პარკში მდებარე ტბებისა და ჭაობის მდინარეების გასწვრივ, აგრეთვე ძლიერ დანესტიანებულ ადგილებში განვითარებული წყლის მცენარეულობიდან

აღსანიშნავია საქართველოს წითელ წიგნში შეტანილი თეთრი დუმფარა (*Nymphaea colchica*), ყვითელი დუმფარა (*Numphar luteum*), წყლის კაკალი (*Trapa cochica*). აქვე გვხვდება ლემნა (*Lemna minor*), საღვინია (*Salvinia natans*) და სხვა.

კოლხეთის ეროვნული პარკის ზღვის აკვატორიაში წყალმცენარეების 350 სახეობა გვხვდება.

სურათი 8. წყლის კაკალი.

სურათი 9. სფაგნუმის ხაღირა.

პალიასტომის ტბის მიდამოების ბიოტოპების წყალმცენარეების ეკოლოგიურ ალგოფლორისტული ანალიზის მიხედვით გამდინარე წყლები დასახლებული ძირითადად ბენტოსის ორგანიზმებისგან შექმნილი ცენოზებით, სადაც დომინანტური მდგომარეობა უკავია რეოფილებს, ეპიფიტებს, ეპილიტებს (*Merismopedia tenuissima*, *Microcystis aeruginosa*, *Gomphosphaeria lacustris*, *Cerotium hirundinella*, *Gloeococcus schroeteri*, *Pediastrum tetras*, *Scenedesmus arcuatus*). მდგარ წყლებში მთავარ ფონს ქმნიან პლანქტონის ბიონტები.

ფიტოპლანქტონის შემადგენლობის მიხედვით პალიასტომის ტბა შეიძლება მიეკუთვნოს ევტროფულ წყალსატევს.

კოლხეთის დაბლობის ჭაობებში გამოვლენილ წყალმცენარეთა სახეობათაგან უმეტესობა Desmiales რიგს მიეკუთვნება. კოლხეთის დაბლობის ავტოქთონურ ფლორასა და მცენარეულობას სერიოზულ საფრთხეს უქმნის ინვაზიური სახეობები, რომელთაც გამრავლების სწრაფი ტემპი და მაღალი კონკურენტუნარიანობა ახასიათებს. ხშირ შემთხვევაში, მათი მონოდომინანტური დაჯგუფებები დიდ ფართობზე ვითარდება. კოლხეთის დაბლობის უმთავრეს ადვენტურ სახეობებს მიეკუთვნება აღმოსავლეთაზიური ტუნბერგის მატიტელა (*Polygonum thunbergii*), ჩრდილოამერიკული ამბროზია (*Ambrosia artemisiifolia*) აღმოსავლეთაზიური ლაკარტია (*Paspalum paspalodes*), აღმოსავლეთაზიური მჭადა (*Oplismenus undulatifolius*), ჩრდილოამერიკული ცრუაკაცია (*Robinia pseudoacacia*) და სხვ. არსებული მონაცემებით, უფრო ლოკალური გავრცელება აქვს ისეთ ინვაზიურ სახეობებს, როგორებიცაა არაბეთის ნახევარკუნძულის ფლორის ელემენტი - ბამბაცა (*Gomphocarpus fruticosus*), ჩრდილოამერიკული კრაზანა (*Hypericum mutilum*), და სხვ.; სავარაუდოა, რომ აღნიშნული ტაქსონები გაიფართოვებს გავრცელების არეალს კოლხეთის დაბლობის ტერიტორიაზე, სადაც ინტენსიურად მიმდინარეობს პირველადი მცენარეული თანასაზოგადოებების ფრაგმენტაცია-დესტრუქცია, რაც ადვენტური ელემენტების გავრცელების ზონის გაფართოებას უწყობს ხელს.

ფაუნა

კოლხეთის ეროვნული პარკი, ფლორის იშვიათ სახეობებთან ერთად, ველური ფაუნის მთელი რიგი სახეობებისთვის უმნიშვნელოვანესი თავშესაფარია. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ეროვნული პარკის და მასთან მიმდებარე ტერიტორიების გარეულ ცხოველთა სამყარო შედარებით ნაკლებად არის შესწავლილი. არ არის ზუსტად დადგენილი სახეობების ბინადრობის ადგილები,

ცალკეულ სახეობათა რიცხოვნობა, მათი პოპულაციების ეკოლოგიური მდგომარეობა და ა.შ.

ძუძუმწოვრები (Mammalia)

- მწერიჭამიების (*Insectivora*) რიგიდან ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე რეგისტრირებულია კავკასიური თხუნელა (*Talpa caucasica*), გრძელკუდა კბილეთორა (*Crocidura russula*) და რადეს ბიგა (*Sorex raddei*). რადეს ბიგა გადაშენების პირას მყოფი სახეობაა და საქართველოს წითელ წიგნშია შეტანილი. ეს სახეობა აღწერილია ეროვნული პარკის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში. ეროვნული პარკის დანარჩენ უბნებზე მისი ადგილსამყოფელი უცნობია. ასევე გასარკვევია ამ ცხოველის ბინადრობის ადგილის ეკოლოგიური პირობები, რაც სათანადო გამოკვლევას მოითხოვს.

- ხელფრთიანების (*Chiroptera*) რიგიდან ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე აღრიცხული მეშელის ცხვირნალა (*Rhinolophus mehelyi*), ყურგრძელი მღამიობი (*Myotis bechsteini*), გრძელფრთიანი ღამურა (*Miniopterus schreibersi*) და მცირე მეღამურა (*Nyctalus leisleri*) იშვიათ სახეობებს განეკუთვნებიან და საქართველოს წითელ წიგნში არიან შეტანილი. ეროვნულ პარკში ამ სახეობათა ეკოლოგიური პირობები დასაბუთებულია და შესაბამისად მონიტორინგს მოითხოვს.

- ვეშაპისნაირთა (*Cetacea*) რიგიდან ეროვნული პარკთან მიმდებარე ზღვის აკვატორიას საბინადროდ იყენებს აფალინა (*Tursiops truncatus*) და ზღვის ღორი (*Phocoena phocoena*), რომლებიც IUCN-ის ნუსხაშია შეტანილი (1994), აგრეთვე თეთრგვერდა დელფინი (*Delphinus delphinus*). ამ სახეობების რიცხოვნობა არა მარტო ეროვნული პარკის საზღვაო აკვატორიაზე, არამედ მთელ შავ ზღვაში, ანთროპოგენური ფაქტორების გავლენით მკვეთრად შემცირებულია. უნდა აღინიშნოს, რომ სამივე ეს სახეობა შავ ზღვაში ჩაკეტილ პოპულაციას ქმნის, რაც განპირობებულია შავი ზღვის დაბალი მარილიანობით, გოგირდწყალბადის მაღალი კონცენტრაციით და შემზღუდავი გეოგრაფიული ბარიერების არსებობით (იგულისხმება ბოსფორ-დარდანელის სრუტეთა გავლენით, შეზღუდული კავშირი შავ და ხმელთაშუა ზღვებს შორის). შავი ზღვის დელფინები შეგუებულნი არიან ასეთ ეკოლოგიურ გარემოს, რაც ზღუდავს მათ ემიგრაციას ხმელთაშუა ზღვაში, სხვა პოპულაციებთან კავშირებს და რეკოლონიზაციის შესაძლებლობებს. ასეთ პირობებში, თუ მოხდება შავი ზღვის დელფინების პოპულაციების კრიტიკულ რიცხოვნობამდე შემცირება, მაშინ შეუძლებელი გახდება ამ ცხოველთა პოპულაციების აღდგენა.

სურათი 10. დელფინი აფალინა.

შავი ზღვის საქართველოს აკვატორიაში ყველაზე მაღალი სიმჭიდროვით (15,7 ინდ/1კვ.კმ-ზე) თეთრგვერდა დელფინი გამოირჩევა, შემდეგ ზღვის ღორები 10,2/1კვ.კმ-ზე, აფალინებს კი შედარებით დაბალი სიმჭიდროვე ახასიათებთ 0,13/1კვ.კმ-ზე.

მტაცებლების (*Carnivora*) რიგიდან ეროვნულ პარკში და მასთან მიმდებარე ტერიტორიაზე აღრიცხულია 8 სახეობა მათ შორის ერთადერთ მრავალრიცხოვან სახეობას წარმოადგენს ტურა (*Canis aureus*). ამავე რიგიდან ყურადღებას იპყრობს წავი (*Lutra lutra*), რომელიც ანთროპოგენური ფაქტორების ზეგავლენით ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გადაშენების პირას აღმოჩნდა. ეს სახეობა საქართველოს წითელ წიგნშია შეტანილი. აუცილებლად საჭიროა მონიტორინგი ეროვნულ პარკში ამ ცხოველის პოპულაციის ადგილსამყოფლის, რიცხოვნობისა და ეკოლოგიური პირობების დასაზუსტებლად.

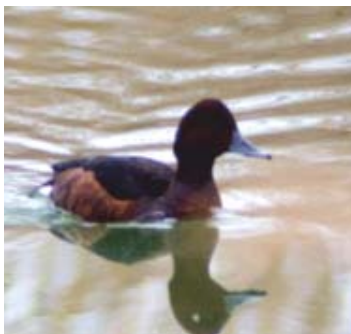
• წყვილჩლიქოსნების (*Artiodactyla*) რიგიდან ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე ბინადრობს შველი (*Capreolus capreolus*) უკანასკნელ ათწლეულებში ეკოლოგიური პირობების მკვეთრი გაუარესების გამო ამ სახეობის მდგომარეობა კრიტიკულ ზღვარს უახლოვდება.

სურათი 11. გადამფრენი ფრინველები კოლხეთის დაბლობზე

ფრინველები (*Aves*)

ეროვნული პარკის ტერიტორია, მიმდებარე ზღვის აკვატორიასთან ერთად, აფრიკა-ევრაზიის წყლისა და ჭაობის ფრინველთა მიგრაციის ერთ-ერთ გზაზე მდებარე უმნიშვნელოვანეს რეგიონს წარმოადგენს. პარკის ჭაობებში, დაჭაობებულ და ტენიან ტყეებში, მდინარეებსა და ტბებში ისვენებს, იზამთრებს და ბუდობს 194 სახეობის ფრინველი. მათ შორის მოხინაღრეა-62 სახეობა, მიმომფრენია -76 სახეობა, ხოლო 56 კი მოზამთრე სახეობაა. სახეობების კონვენციის CMS - ბონის კონვენცია) და აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველების (AEWA) შეთანხმების საფუძველზე დაცულ სახეობებს წარმოადგენს (ხუჭუჭა ვარსხვი *Pelicanus crispus*, რუხი წერო - *Grus grus*, შავი ყარყატი - *Ciconia nigra*, მცირე თეთრი ყანჩა - *Egretta garzetta* და სხვა). ქვეწარმავლებიდან (reptilia) გვხვდება ჭაობის კუ (*Emys orbicularis*), ბოხმეჭა (*angius fragilis*). რომელიც საქართველოს წითელ წიგნშია შეტანილი.

სურათი 12. თეთრთვალა ყვინთია-იშვიათი მოზამთრე ფრინველი კოლხეთში

სურათი 13. ვასაკა კოლხეთის დაბლობზე მოხინაღრე ამფიბია

ამფიბიებიდან (*Amphibia*) აქ წარმოდგენილია ჩვეულებრივი ტრიტონი (*Triturus vulgaris*), მცირეაზიური ტრიტონი (*Triturus vittatus*) - წითელი წიგნის სახეობა, ტბის ბაყაყი (*Rana ridibunda*) და სხვა.

კოლხეთის დაბლობის მდინარეები მნიშვნელოვანი ჰაბიტატებია გამსვლელი თევზების ქვირითობისთვის. მათ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვთ ზუთხისნაირთა (*Acipenseridae*) პოპულაციების შენარჩუნებისთვის. კერძოდ, ისეთი იშვიათი სახეობისთვის, როგორიცაა ატლანტური ზუთხი (*Acipenser sturio*) - IUCN-ის წითელი ნუსხა - გადაშენების კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი კატეგორია (CR). უკანასკნელი რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში მისი გავრცელების არეალის ფარგლებში იგი მხოლოდ მდ. რიონში იქნა დაფიქსირებული.

სურათი 14. კოლხეთის ეროვნული პარკის მშენებლობა - მტკნარი წყალსატევი პალიასტომი

ბილიკის მდებარეობა: ბილიკი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოში, შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროზე ქ. ფოთში. ქ. ფოთი მდებარეობს საქართველოს დედაქალაქიდან, თბილისიდან 330 კმ-ში, ხოლო საკურორტო ქალაქი ბატუმიდან - 27კმ-ში. დედაქალაქიდან მანქანით მგზავრობის ხანგრძლივობაა-5 სთ, ხოლო მატარებლით -7 სთ. კოლხეთის ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია მდებარეობს ქ. ფოთში, გურიის ქ. #222-ში.

მიზნობრივი აუდიენცია: სკოლის მოსწავლეები, სტუდენტები, მეცნიერები და ყველა დაინტერესებული პირი

ვიზიტიზატორს რეკომენდირებული პერიოდი: დაცული ტერიტორიის დათვალიერება შეიძლება მაისიდან ოქტომბრის თვემდე კარგი ამინდის პირობებში.

ვიზიტის ხანგრძლივობა - 4 საათი

ვიზიტორებისათვის აუცილებელი აღჭურვილობა: ქუდი, საწვინარი, სპორტული სამოსი, სპორტული ფეხსაცმელები და სასურველია იქონიოთ სასმელი წყალი.

ბილიკის სიგრძეა -18 კმ და მისი დათვალიერება შესაძლებელია კატერით და./ან პანტომით.

სურათი 15. დაჭაობებული ტყეები კოლხეთის დაბლობზე.

თავი 4

მტირალას ეროვნული პარკი

ბილიკი 1. - „ჯადოსნური მტირალა მთა“

1. ბილიკის ზოგადი აღწერა

მტირალას ეროვნული პარკი განლაგებულია ისტორიულ აჭარაში. მისი ტერიტორია ქობულეთის, ხალვაჩაურისა და ქედის მუნიციპალიტეტების ფარგლებშია მოქცეული. გეოგრაფიულად იგი მიეკუთვნება სამხრეთ კოლხეთსა და მცირე კავკასიონს (აჭარა-იმერეთის ქედის უკიდურეს დასავლეთ ნაწილს). პარკის ცენტრალური ნაწილის გეოგრაფიული კოორდინატებია: აღმ. გრძედის 41° 50', ჩრდ. განედის 41° 40'.

მტირალას ეროვნული პარკის ჰაერის ტენიანობა შეადგენს 80-85%-ს, ხშირია ნისლიანი დღეები, რაც თავისებურ ელფერს ანიჭებს მარადმწვანე ქვეტყით მოცულ, გაუვალ კოლხურ ტყეებს. ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა აქ აბსოლუტური სიმაღლის მიხედვით მერყეობს 10-12 °C-დან (500-600 მ ზ.დ.) 5-6 °C-მდე (1000-1200 მ). მთის ქვედა სარტყელში ყველაზე თბილი თვის (აგვისტო) საშუალო მაჩვენებელია 20 °C-, უცივესი თვის (იანვარი) -20°C. აბსოლუტური მინიმუმი ზ.დ.-დან 1000-1200 მ-ზე -13,6 °C-ს აღწევს. პარკის ტერიტორიაზე უცინვო დღეთა რიცხვი საშუალოდ 274-ა. თოვლის საფარის სიმძლავრე მთის შუა და ზედა სარტყლებში ხშირად 3-4-მ-ს (ზოგან მეტსაც) აღწევს.

მტირალას მთა შავ ზღვასა და აჭარის მთათა სისტემას შორის, ჩაქვისწყლისა და ყოროლისწყლის წყალგასაყარზე მდებარეობს. აქაური მთები ზღვის ტენიან ჰაერს აკავებს და აჭარის უაღრესად ტენიან ჰავას განსაზღვრავს. მაგრამ თვით ნალექებით უხვ აჭარაში მტირალას მთა, რომლის სიმაღლე ზღვის დონიდან 1381 მეტრია, ყველაზე ნალექიანი ადგილია. მთელი წლის მანძილზე აქ 4520 მმ ნალექი მოდის, რაც მტირალას არა თუ აჭარის, ჩვენი ქვეყნის ყველაზე სველ ადგილად აქცევს. ტოპონიმი „მტირალაც“ ამ მთას სწორედ უხვ ნალექიანობის გამო შეერქვა.

გეოლოგიურად პარკის ტერიტორია მთლიანად აჭარისაგან ნაკლებად განსხვავდება: გავრცელებულია ძირითადად მესამეულის ანდეზიტური შემაღეგნელობის ტუფოგენური ქანები. ოროგრაფიულად ქობულეთ-ჩაქვის ქედი (სადაც ყალიბდება პარკი) აჭარას ჰყოფს დასავლეთ (ზღვისპირა) და აღმოსავლეთ (შიდა მთიან) ნაწილებად. პარკის ტერიტორიაზე, რომელიც ძირითადად ზღვისპირა აჭარის ზონას მოიცავს, გამოიყოფა:

ა) მთისწინეთის გორაკ-ბორცვიანი სარტყელი (500-600 მ-მდე ზ.დ.);

სურათი 1. მტირალას ეროვნული პარკი

ბ) მთის ქვედა (1000-1200 მ-მდე);

გ) შუა (1500-1600 მ-მდე) და

დ) ზედა (1500-1600 მ-ზე მაღლა) სარტყლები.

უმაღლესი ჰიფსომეტრული ნიშნულები 1700 მ-ის სიახლოვესაა და მიესადაგება მორვილის ქედს, რომელსაც პარკის აღმოსავლეთის საზღვარი გასდევს (მთა მორვილის სიმაღლეა 1733 მ ზ.დ., ხოლო პარკის უმაღლესი წერტილია 1761 მ). 1300 მ-ს აღემატება მთები დიდი მტირალა, ტერათი და ზოგიერთი სხვა. რელიეფი მეტად დანაწევრებულია. რელიეფის ფორმებს შორის გამოირჩევა თვალწარმატა ვიწრო ხეობები (მათ შორის კანიონები).

პარკი შეიქმნა ქობულეთის, ჩაქვის, ხელვანაურის, ერგე-ორთაბათუმის ქედის, მახუნცეთის სატყეო მეურნეობების ცალკეულ მონაკვეთებზე.

მდიდარი და მრავალფეროვანია მტირალას ფლორა. პარკის ტერიტორიის თითქმის 100% ტყითა და გაუვალი ბუჩქნარიტაა დაფარული. ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გავრცელებულია როგორც ტყის მცენარეულობა, რომელიც წაბლნარებით, წიფლნარებით და კოლხური ტიპის შერეული ტყით არის წარმოდგენილი, ასევე კოლხეთისთვის დამახასიათებელი მარადმწვანე პონტოს შქერის (*Rhododendron luteum*) ბუჩქებით. კოლხური ტიპის ტყეში გვხვდება წიფელი, ცაცხვი, წაბლი, მურყანი, რცხილა (*Carpinus caucasica*).. ქვეტყეში დომინანტობს შქერიანი, წყავი (*Prunus laurocerasus*), კოლხური ჭყორი (*Ilex colchica*), კოლხური ბზა (*Buxus colchica*) და რამდენიმე სახეობის ლიანაქმნის.

სურათი 2. ფლორა

მტირალას ეროვნული პარკის ტერიტორიაზე გავრცელებულია აჭარა-ლაზეთის იშვიათი, ენდემური სახეობები და საქართველოს „წითელი ნუსხის“ სახეობები, როგორებიცაა გაულთერიასმაგვარი ეპიგეა (*Epigae gaultherioides*), პონტური მუხა (*Quercus pontica*), უნგერნის შქერი (*Rhododendron ungeri*), ჯონჯოლი (*Staphylea colchica*), კაკლის ხე (*Juglans regia*), უთხოვარი (*Taxus baccata*), ფურისულა (*Primula negaseifolia*), მედვედევის არყი (*Betula medwedewii*) და სხვა.

პარკის ტერიტორიაზე ცხოველთა სამყარო (ძუძუმწოვრები, ფრინველები, ამფიბიები და რეპტილიები, თევზები) წარმოდგენილია 95 სახეობით. იმ სახეობათაგან, რომელთა გავრცელებაც პარკის ტერიტორიაზე ეჭვს არ იწვევს, 9 სახეობა (დამურები - სამხრეთული ცხვირნალა და ევროპული მაჩქათელა, კავკასიური ციყვი, დიდი მყივანი არწივი, გავაზი, კავკასიური სალამანდრა, კავკასიური გველგესლა და პეპლები - აპოლონი და კავკასიური ზერინთია) შეტანილია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც გლობალურად საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობები, ხოლო 23 სახეობა საქართველოს წითელ ნუსხაშია შეტანილი; ზემოთ დასახელებულთა გარდა, ესენია: ფოცხვერი, მურა დათვი, მდინარის კალმახი და სხვა.

ბილიკზე შეგვხვდება ცხოველთა როგორც ინდივიდების, ასევე მათი კვანძები და სხვადასხვა ნიშანთვისებები. კერძოდ: მურა დათვი (*Ursus actos*), რომელიც საკმაოდ მომრავლდა, აგრეთვე შველი (*Capreolus capreolus*), კვერნა, მაჩვი, ფოცხვერი (*Lynx lynx*), არჩვი (*Rupicapra rupicapra*) და სხვა.

ფრინველებიდან აღრიცხულია: ირაო (*Pernis apivorus*), მიმინო (*Accipiter nisus*), ქორი (*Acipiter gentilis marginatus*), ღია არწივი (*Hieraetus pennatus*), ძერა (*Milvus migras migras*), კაკაჩა (*Buteo rufinus*), ჩვეულებრივი კირკიტა (*Falco tinnunculus*), ზარნაშო (*Bubo bubo*), ოფოფი, კოდალა, ყორანი, და მრავალი სხვა გადამფრენი ფრინველები. „წითელი ნუსხის“ სახეობებიდან ყარყატი, ქორცქვიტა და თვალშავი (*Falco vespertinus*).

ქვეწარმავლებიდან კავკასიური გველგესლა (*Vipera kaznakovi*); ამფიბიებიდან კავკასიური სალამანდრა (*Mertensiella caucasica*), მცირეაზიური ტრიტონი, ჩვეულებრივი გომბეშო, ვასაკა, მცირეაზიური და ტბის ბაყაყები.

თევზებიდან მდინარის კალმახი (*Salmo fario*), კოლხური წვერა (*Babus tauricus escheriche*), ენდემური მურწა (*Barbus mursa*) და კობრი (*Cyprinus carpio*).

მტირალას ფაუნაც მდიდარია. ამფიბიებიდან პარკში კავკასიური სალამანდრა, მცირეაზიური ტრიტონი, ჩვეულებრივი გომბეშო, ვასაკა, მცირეაზიური და ტბის ბაყაყები გვხვდება.

აქ სამი სახის ხვლიკი და გველის რამდენიმე სახეობა: ჩვეულებრივი და წყლის

ანკარები, სპილენძა გველი და კავკასიური გველგესლა ბინადრობს.

ეროვნული პარკის ორნითოფაუნა საკმაოდ მდიდარია მტაცებელი ფრინველებით. აქ აღრიცხულია ჩია არწივი (*Aquila clanga*), კაკარია (*Buteo rufinus*), ქორი (*Accipiter gundlachi*). მიმინო (*Accipiter nisus*), ჩვეულებრივი კირკიტა (*Falco tinnunculus*), აგრეთვე ღამის მტაცებლები: ზარნაშო (*Bubo bubo*), წყრომი (*Otus*). სხვა. ფრინველებიდან ბუდობს ოფოვი, კოდალა, ყორანი, შაშვი, მოლაღური.

მცირე ძუძუმწოვრებიდან ეროვნული პარკის მკვიდრები არიან: მსხვილი მტაცებლებიდან პარკში მურა დათვი ბინადრობს, გვხვდება ფოცხვერი და მგელიც. თუხუნელა, სინდიოფალა, კავკასიური ციყვი, კურდღელი, მელა, მაჩვი, ტყისკატა. ჩლიქოსნებიდან ნაკრძალის ტყეებში გვხვდება შველი (*Capreolus capreolus*), უფრო იშვიათად - გარეული ღორი (*Sus scrofa*).

პარკი დაახლოებით 16 000 ჰა-ზე წარმოდგენილი, მცირე კავკასიონის დასავლეთ ნაწილისთვის და მთლიანად კოლხეთის ბიოგეოგრაფიული რეგიონისთვის დამახასიათებელ და - როგორც კოსმოსური ფოტოსურათების დემიფირებამ, გზშ- ანალიზმა და სავსე ექსპედიციებმა ცხადჰყო - შედარებით უკეთ შემონახულ ტყისა და ბუჩქნარის ეკოსისტემებს მოიცავს. გარდა ამისა, მიმდებარე ზონაში წარმოდგენილია მეტად მრავალფეროვანი ლანდშაფტები: დაწყებული ზღვის სანაპიროდან, მაღალმთის მდელოებით დამთავრებული. პარკის ჩამოყალიბება - არსებულ კინტრიშის ნაკრძალთან (და დასაგეგმარებელ მაჭახელას დაცულ ტერიტორიასთან ერთად - სამხრეთ კოლხეთის რელიქტური ტყეების რეპრეზენტატიული ბიომრავალფეროვნების დაცვის საშუალებას იძლევა. ამასთან, პარკი მნიშვნელოვან, საკვანძო ფუნქციას ასრულებს დასავლეთ მცირეკავკასიონის საკონსერვაციო ლანდშაფტის დაცული ტერიტორიების ქსელის ჩამოყალიბებისა და ტრანსსაზღვრო კონსერვაციის განვითარებისთვის.

პარკის ბირთვული ზონა ყალიბდება საუკეთესოდ შემონახულ ტერიტორიაზე, ამასთან, პარკის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი (ყოფილი ცისკარას ნაკრძალი) 60-იან წლებამდე კარგად შემონახული იყო. აღსანიშნავია ისიც, რომ ეროვნული პარკის თითქმის მთელი ტერიტორია მერქნიანი მცენარეულობითაა დაფარული. ამასთან, მცენარეულობის ეს რეგიონული ტიპი - კოლხური - როგორც უკვე აღინიშნა, სრულიად უნიკალურია მთელი მსოფლიოს მასშტაბით: იგი მხოლოდ შავი ზღვის აუზის აღმოსავლეთ ნაწილშია (ისტორიულ კოლხეთში) წარმოდგენილი. უნიკალობა განპირობებულია იმით, რომ კოლხეთი გამყინვარებების პერიოდებში მესამეულის რელიქტების თავშესაფარს წარმოადგენდა და ამ რელიქტების იშვიათმა მრავალფეროვნებამ დღემდე მოაღწია. ამასთან, ტიპური კოლხური რელიქტების (განსაკუთრებით ბუჩქნარის)

მრავალფეროვნებით სწორედ ის ტერიტორია გამოირჩევა, სადაც ეროვნული პარკი დაარსდა. საგულისხმოა, რომ ამ ტერიტორიას ერთ-ერთი უპირველესი პრიორიტეტი ენიჭება ევროპაში დასაცავ ტერიტორიებს შორის. განკერძოებული, ძნელად მისადგომი მდებარეობისა და დაცვის რეჟიმის გარკვეული დროის მანძილზე მოქმედების გამო პარკის ტერიტორია კოლხეთის ცხოველთა და მცენარეთა ბევრი სახეობის თავშესაფრად განიხილება. მათ შორისაა რამდენიმე უიშვიათესი და გადაშენების პირას მყოფი, აგრეთვე, კოლხეთის მრავალი ენდემური და რელიქტური სახეობა.

პარკი ქმნის ფართო შესაძლებლობებს ეკოტურიზმის წარმატებული განვითარებისთვის: მტირალას ეროვნული პარკი საქართველოში დღეისთვის გვევლინება ერთადერთ დაცულ ტერიტორიად, რომლის ბაზაზეც საზღვაო და სამთო ტურიზმის შესა-მების მოდეელი ამოქმედდება; ეს კი ბოლო წლებში ქვეყნის ეკონომიკის და მათ შორის ტურიზმის სექტორის სწრაფი და მნიშვნელოვანი ზრდის პირობებში მეტად პერსპექტიულად ისახება.

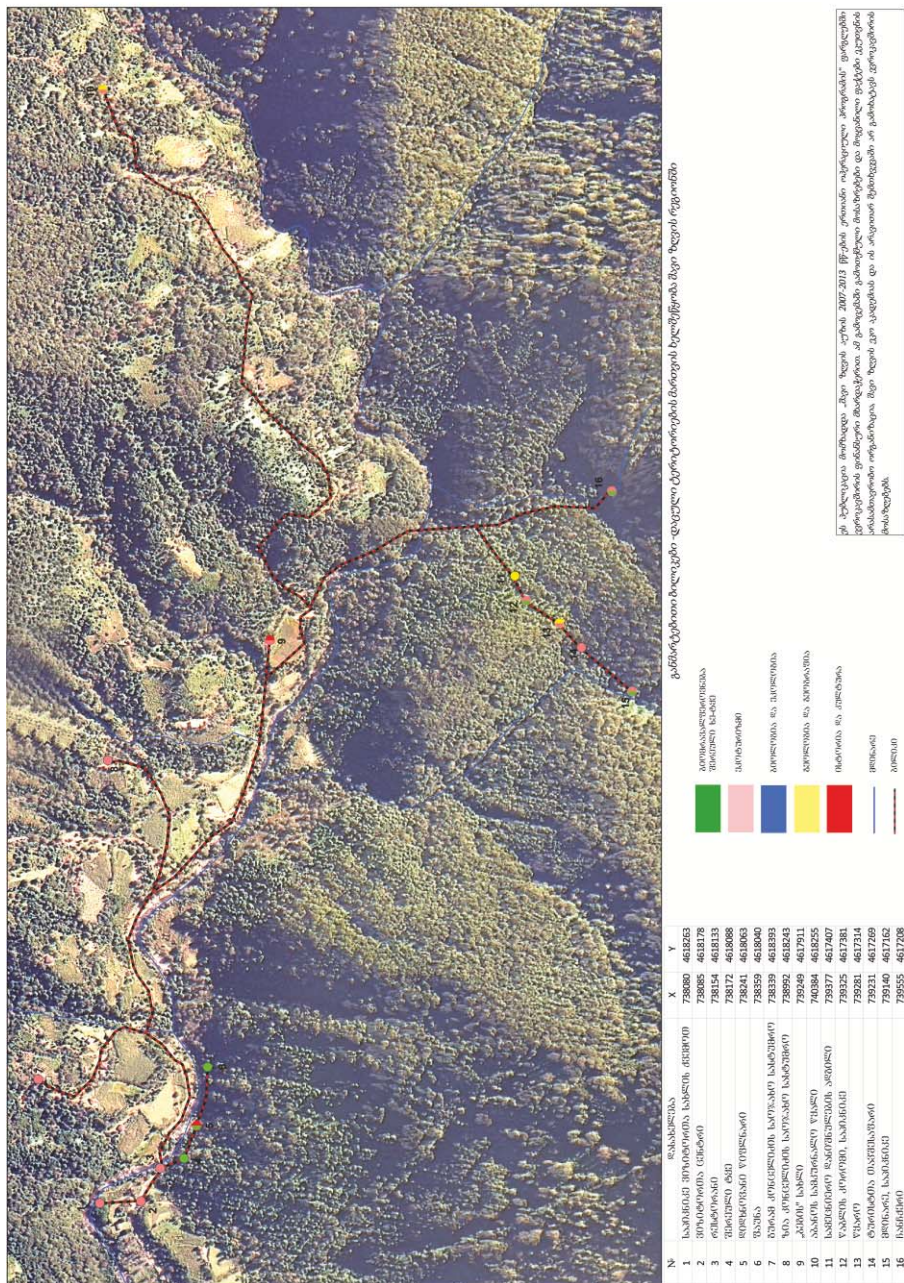

სურათი 3. ჩანჩქერი.

გარემოს დაცვითი და ეკო-ტურიზმის განვითარების ფუნქციების გარდა პარკს კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია გააჩნია: მტირალას ეროვნული პარკის ჩამოყალიბებით შენარჩუნებული იქნება ქობულეთ-ჩაქვის ქედის ეკოსისტემათა წონასწორობა, რაც თავიდან აგვაცილებს ერობიულ-მეწყურული მოვლენების განვითარებასა და წყალმოვარდნებს არა მხოლოდ მთის, არამედ ბარის ზონის შესაბამის ზოლში; გარდა ამისა, გარანტირებული იქნება ავტონომიური რესპუბლიკის დიდი ნაწილის (ქ. ბათუმის ჩათვლით) სასმელი წყლის მარაგის სტაბილურობა და სისუფთავე.

ხალხური გადმოცემების ერთ-ერთი ვარიანტის თანახმად ტოპონიმი მტირალა ბუნებრივი პირობების გამო (ხშირი ნისლი და წვიმა) წარმოიშვა, თუმცა არსებობს მეორე ვერსიაც, რომლის მიხედვითაც აქ ოსმალთა დროს მახლობელი სოფლების (ყოროლისთავი, აგარა, ჩაისუბანი) მცხოვრებლები აფარებდნენ თავს და თავიანთ კარმიდამოს აოხრებას დასტიროდნენ. ეს უკანასკნელი ვარიანტი დაედო საფუძვლად პოეტ ფრიდონ ხალვაშის ბალადას „მთა მტირალაზე“. ასევე ხალხური გადმოცემის თანახმად, თამარ მეფე მტირალაზე ხშირად ადიოდა სააგარაკოდ. მისი უშიშროების უზრუნველსაყოფად გზაზე, რომელიც ყოროლისწყლიდან მტირალათი საფორეთში გადადიოდა, ორი ციხე ააშენეს: საღორეთის, რომელიც აჭარისწყლის ხეობაში მდებარეობს და საყორნიოს. ეს უკანასკნელი მტირალას მთის პირდაპირ მდ. ყოროლისწყლის მარცხენა სანაპიროზე, საყორნიოს მაღალ მთაზეა აგებული, აქვს სწორკუთხა ფორმა, რომლიდანაც მხოლოდ ნაკოშკარია შემორჩენილი. ხალხურივე გადმოცემის თანახმად, მას სამლოცველოც ჰქონია და ის ყოროლისწყლის ქვით იყო აგებული, თუმცა მისი კვალი ვერ იქნა მიკვლეული, ხოლო ციხის გადარჩენილი ნაწილის შესწავლამ დაადასტურა, რომ ის კლდის ქვებითაა აშენებული.

მტირალაში სეზონური საცხოვრებელი სახლები მშენებლობის ადრეულ ეტაპს განეკუთვნება, ჭდობით ნაშენი ერთსართულიანი ანუ ძირითადი ჯარგვლური ნაგებობები, მეტწილად შუაში გამჭოლი დერეფნით. მე-19 ს. შუახანებიდან დაიწყო ორსართულიანი ანუ ზედმედგმული ჯარგვლის, ხოლო ერთი საუკუნის შემდეგ, საბჭოთა პერიოდში ფიცრული სახლების მშენებლობა. აქ შემორჩენილი ე.წ. აღის აგარაკი, შესაძლებელია ცინცაძეების ან აბაშიძეების საგვარეულო კუთვნილება იყოს. ცინცაძეების საგვარეულო ჯერ კიდევ მე-17 ს.-ში გურიელების მიერ გაცემული ფირმანების თანახმად ამ მხარის პატრონებად იწოდებიან, მოგვიანებით, ოსმალთა ხანაში, უკვე აბაშიძეები დაწინაურდნენ, რამაც ცინცაძეების გავლენის შესუსტება გამოიწვია.

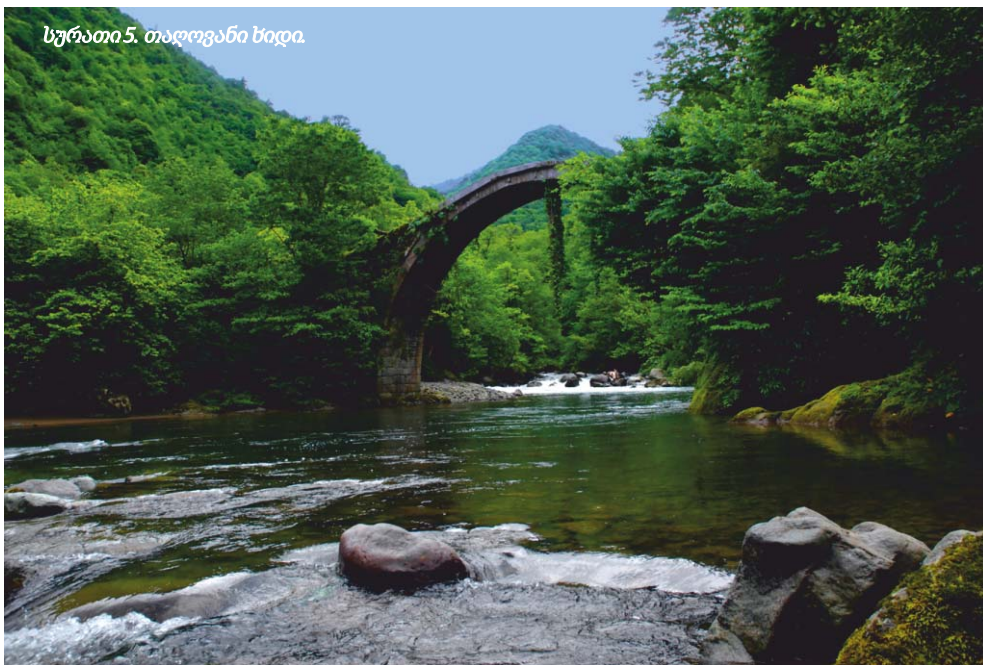

სურათი 4: ბილიკის რუკა

2. ბილიკის გასწვრივ არსებული მთავარი ღირსშესანიშნავი ადგილების აღწერა

მტირალას ეროვნულ პარკში პირველი ტურისტული მარშრუტი სათავეს ვიზიტორთა ცენტრიდან იღებს. ბილიკი მიუყვება მდ. ჩაქვისთავის მარცხენა სანაპიროს, მისი სიმაღლე ზღ. დონიდან 296 მ-დან - 476 მ-მდე მერყეობს. ბილიკის გავლისას გზად შეხვდებით კოლხური ფლორისა და ფაუნის წარმომადგენლებს: წითელ წიგნში შეტანილ ქართულ ნიგოზს, კოლხურ თხილს, უნგერნისა და პონტოს შქერს; მურა დათვს, კვერნას, მელას; მთის არწივს, ირაოს, მიმინოს, შაშვს, მტრედს.

სურათი 5. თაღოვანი ხიდი.

ვიზიტორთა ცენტრიდან დაახლოებით 2 კმ-ს დაშორებით მდებარეობს საპიკნიკე ადგილი - ჭადრების ჩრდილში მოქცეული ვაკე ადგილი, რომლის ახლომახლო მთის წყარო დანაკადული მოედინება.

საპიკნიკე ადგილამდე 400 მეტრის დაშორებით ბილიკი უხვევს სამხრეთ-დასავლეთით და მიდის კოლხურ ბზასა და სუროში ჩაფლულ ჩანჩქერამდე, რომლის სიმაღლე 12 მეტრს აღემატება.

ჩანჩქერიდან დაახლოებით ერთი კილომეტრის დაშორებით, კლდეებს შორის

სურათი 6. კოლხური ტყე.

მოედინება მდინარე, რომელიც გამდინარე, გამჭვირვალე და კალმახებით მდიდარ ტბად იქცევა, აქვე ახლოს არის საპიკნიკე, საცეცხლე და საკარვეადგილები.

ტბიდან ვიზიტორთა ცენტრისკენ მომავალ ბილიკზე ტურისტები, აგრეთვე, მოინახულებენ ძველნასახლარის ნანგრევებს.

ბილიკის დასაწყისიდან 260 მ-დან 500-600 მ-მდე წარმოდგენილია კოლხური ტიპის ფართო-ფოთლოვანი შერეული ტყე, პირველი იარუსი წარმოდგენილია ძირითადად 40% მურყანი, 25% წაბლი, 15% რცხილა, 10% წიფელა, 5% ცაცხვი და 5% ჭადარი და ასევე გვხვდება ერთი ეგზემპლარი უთხოვრით.

ზ.დ. 600-დან 1000-1250-მდე, სადაც ბილიკი სრულდება, ძირითად გავრცელებულია 70% წიფლის სახეობის ხეები, წიფელთან ერთად შერეულია როგორც წაბლის, რცხილის, ასევე მურყნისა და

ნეკერჩხლის სახეობის ხეებიც.

პარკის ტერიტორიაზე ცხოველთა სამყარო (ძუძუმწოვრები, ფრინველები, ამფიბიები და რეპტილიები, თევზები) წარმოდგენილია 95 სახეობით. იმ სახეობათაგან, რომელთა გავრცელებაც პარკის ტერიტორიაზე ეჭვს არ იწვევს 9 სახეობა (ღამურები - სამხრეთული ცხვირნალა და ევროპული მაჩქათელა, კავკასიური ციყვი, დიდი მყივანი არწივი, გავაში, კავკასიური სალამნდრა, კავკასიური გველგესლა და პეპლები - აპოლონი და კავკასიური ზერინთია) შეტანილია ვაჩნ-ის წითელ ნუსხაში, როგორც გლობალურად საფრთხის ქვეშ მყოფი სახეობები, ხოლო 23 სახეობა საქართველოს წითელ ნუსხაშია შეტანილი; ზემოთ დასახელებულთა გარდა, ესენია: ფოცხვერი, მურა დათვი, მდინარის კალმახი და სხვ.

სურათი 6-1. კოლხური ტყე.

ბილიკზე შეგვხვდება ცხოველთა როგორც ინდივიდების, ასევე მათი კვლები და სხვადასხვა ნიშანთვისებები. კერძოდ: მურა დათვი, რომელიც საკმაოდ მომრავლდა, აგრეთვე შველი, კვერნა, მარვი, ფოცხვერი, არჩვი და სხვა. ფრინველებიდან მრავლადაა მიმინო, ქორი, შაშვი და მრავალი სხვა გადამფრენი ფრინველები. „წითელი ნუსხის“ სახეობებიდან ყარყატი, თეთრკუდა ფსოვი; ქორცქვიტა და თვალშავი.

ქვეწარმავლებიდან კავკასიური გველგესლა; ამფიბიებიდან კავკასიური სალამანდრა; თევზებიდან მდინარის/ტბის კალმახი.

ბილიკი გამოირჩევა ულამაზესი ხედებით, საიდანაც მოჩანს ეფექტური და მაღალი საბურვლით შეკრული მტირაღას მთა, აგრეთვე დიდი მტირაღას ტყეების ეკოსისტემები და სხვა.

ბილიკზე გვხვდება მრავალი ბუნებრივი წყარო, სადაც მოწყობილია საპიკნიკე ადგილები და სველი წერტილები, რათა ვიზიტორს ჰქონდეს საშუალება მიიღოს ნატურალური სუფთა წყაროს წყალი და დაისვენოს.

ბილიკის ბოლოს არის ტურისტთა თავშესაფარი 8 კაცზე, სადაც ვიზიტორი სურვილისამებრ გაათენებს ღამეს. იქვე არის მოწყობილი ტურისტის გასართობად სპეციალურად გაკეთებული როგორც საპიკნიკე, ასევე საკოცონე ადგილი, საიდანაც მოჩანს, აგრეთვე, ულამაზესი ხედები როგორც დიდი მტირაღას, ასევე პატარა მტირაღას ხელუხლებელი ტყის ეკოსისტემები.

მეორე დღეს ვიზიტორი წავა მეორე მარშრუტით, რომელიც მიუყვება ხელუხლებელ დიდხნოვანი წიფლის კორომებს, სადაც ასევე განთავსებულია წყაროებთან საპიკნიკე ადგილები.

აღნიშნული მარშრუტზე შეიძლება ჩატარდეს სამეცნიერო დაკვირვებებიც როგორც ფლორაზე ასევე ფაუნაზე, რადგანაც ეს ფართობი არის სრულიად ხელუხლებელი ტყე, სადაც არ არის ანთროპოგენური ზემოქმედება აქ არსებულ დიდხნოვან ხე-ტყეებზე.

აღნიშნულ საფეხმავლო ბილიკზე გასვლამდე ვიზიტორს შეუძლია მოისვენოს ასევე აქ გაკეთებულ საპიკნიკე ადგილზე, სადაც არის ასევე ბუნებრივი წყარო და საპირფარეშო, რათა ვიზიტორებმა შეძლოს კვლავ ბილიკზე არსებული ჩანჩქერისა და ტბის მონახულება.

მარშუტი დასრულდება ისევ ვიზიტორთა ცენტრთან, (მარშუტის ხანგრძლივობა შეადგენს პირველი დღე 4 საათს, მეორე დღე 3 საათს, ხოლო დამატებით საფეხმავლო ბილიკზე გასვლა 1 საათსა და 30 წუთს).

სურათი 7. მტირალას ეროვნული პარკი.

ბილიკის მდებარეობა: ბილიკი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოში, აჭარის არ.-ში. საქართველოს დედაქალაქიდან, თბილისიდან 320 კმ-ში. მანქანით მგზავრობის ხანგრძლივობაა-6 სთ, ხოლო მატარებლით -5 სთ. მტირალას ეროვნული პარკის ადმინისტრაცია მდებარეობს ქობულეთის რაიონში სოფელ ჩაქვისხევში.

მიზნობრივი აუდიენცია: სკოლის მოსწავლეები, სტუდენტები, მეცნიერები და ყველა დაინტერესებული პირი

ვიზიტისათვის რეკომენდირებული ტურისტული ბილიკის დათვალიერება მიზანშეწონილია მაისის თვიდან სექტემბრის თვის ჩათვლით პერიოდებში.

ვიზიტის ხანგრძლივობა- 2 დღე

ვიზიტორებისათვის აუცილებელი აღჭურვილობა: საწვინარი, სპორტული სამოსი, რეზინის ფეხსაცმელები და სასურველია იქონიოთ სასმელი წყალი.

კინტრიშის დაცული ტერიტორიები

ბილიკი1. - „კოლხურიტყის ლეგენდები“

1.ბილიკისზოგადი აღწერა

დაცული ტერიტორიების შემადგენლობაში შედის 1959 წელს დაარსებული კინტრიშის ნაკრძალი, რომელსაც 2007 წელს გამოეყო კინტრიშის დაცული ლანდშაფტი. კინტრიშის დაცული ტერიტორიები მდებარეობს აჭარაში, ქობულეთის რაიონში თბილისიდან 360 კილომეტრში, მდინარე კინტრიშის თვალწარმტაც ხეობაში და სოფელ ცხემლოვანსა და ხინოს მთის შუაა მოქცეული. კინტრიშის დაცული ტერიტორიების ქვემო საზღვარი ზღვის დონიდან 250-300 მეტრზე გადის, ხოლო ზედა ალპურ იალაღებს ებჯინება. კინტრიშის დაცული ტერიტორიები შავ ზღვასა და აჭარა-იმერეთის მთათა სისტემას შორის არის მოქცეული. ეს მთები ზღვის ტენიან ჰაერს აკავებს და კინტრიშის უაღრესად ტენიან ჰავას განსაზღვრავს. მთელი წლის მანძილზე აქ თითქმის იმდენივე ნალექი მოდის (3000 მმ), რამდენიც აჭარის ზღვის სანაპიროზე. აგვისტოს საშუალო ტემპერატურა +24 გრადუსი, ხოლო იანვრის +4 გრადუსია.

სურათი1. კინტრიშის დაცული ტერიტორია.

კინტრიშის დაცული ტერიტორიების მთიანი რელიეფი ღრმა ხეობებითაა დასერილი. ნაკრძალის წყლის მთავარი არტერია - მდინარე კინტრიში სათავეს ხინოს მთიდან იღებს და კურორტ ქობულეთის სიახლოვეს შავ ზღვაში ჩაედინება. მისი საერთო სიგრძე 45 კილომეტრია. ნაკრძალის დანარჩენი მდინარეები და ღელეებია: ხეკნარა,

პერანგა, მამედალი, დიდლეუ, მისანათის ღელე, რომელზეც 30 მეტრიანი თვალწარმტაცი ჩანჩქერია, ბოლქვაძეების ღელე და ჩრდილა - ორსაფეხურიანი 70 მეტრის სიმაღლე წყალვარდნილით სწორედ კინტრიშის შენაკადებს წარმოადგენს. მაღლა მთებში 2200 მეტრის სიმაღლეზე განლაგებულია ორი პატარა ტბა - ტბიყელი და სიმერძალი, რომელთა ფართობი 1,5 ჰექტარს არ აღემატება. აქედან პირველი ტბა უშუალოდ ნაკრძალის ტერიტორიაზეა განლაგებული, მეორე კი - მის საზღვრებს გარეთ.

სურათი 2. ჩანჩქერი.

კინტრიშის დაცული ტერიტორიების ფლორისთვის აჭარული ენდემების, მდიდარი მარადმწვანე ქვეტყის, გვიმრებისა და ლიანების სიმრავლეა დამახასიათებელი. ნაკრძალის დენდროფლორა (ხე-ბუჩქები) 102 სახეობას ითვლის. აქ 46 სახეობის ხის, 4 სახეობის ბუჩქისა და ლიანების 8 სახეობის ნახვაა შესაძლებელი. აქაური რელიქტებია: პონტოური მუხა, მედვედევის არყი, უნგერნის შქერი, უთხოვარი, კოლხური ჯონჯოლი, თაგვისარა, კავკასიური ხურმა, ჩვეულებრივი წაბლი. 7201 ჰა აქ წიფლნარ ტყეებს უკავიათ,

2912 ჰა - წაბლნარებს, რცხილნარები 496 ჰექტარზე გვხვდება, მუხნარი - 389 ჰა, სოჭნარ-ნაძენარი - 140 ჰა, ცაცხვნარი - 40 ჰა, თხილნარი - 33 ჰა, მურყნარი - 12 ჰა, ბზიანები - 4 ჰა, წყავის რაყები - 727 ჰა, კავკასიური დეკა - 172 ჰა, ხოლო შექერიანებს კი - 1611 ჰა უჭირავს.

სურათი 3. სამეფო გვიმრა.

კინტრიშში მრავალი საინტერესო მცენარე იზრდება: შექერი, კავკასიური დეკა, მოცვი, წყავი, იელი, არყი, პონტოს მუხა და სხვა.

კინტრიშის დაცული ტერიტორიების მდინარეები და ხეები მდიდარია კალმასით. მდინარე კინტრიშის ქვემო დინებაში ხშირად შეხვდებით შამაიასა და საზანს. ამბობენ, რომ ადრე კინტრიშს შავი ზღვიდან საქვირითოდ ხშირად სტუმრობდა ორაგული.

კინტრიშში გვხვდება სამი სახეობის ხვლიკი და გველის რამდენიმე სახეობა. ამფიბიებიდან ნაკრძალში მცირეაზიური ტრიტონი, ჩვეულებრივი გომბეშო, ვასაკა, მცირეაზიური და ტბის ბაყაყები, აგრეთვე, ჩვეულებრივი და წყლის ანკარები, სპილენძა გველი და კავკასიური გველგესლა გვხვდება.

ნაკრძალის ორნითოფაუნა (ფრინველები) საკმაოდ მდიდარია მტაცებელი ფრინველებით. აქ აღრიცხულია ჩია არწივი, კაკაჩა, ქორი, მიმინო, მარჯანი, ჩვეულებრივი კირკიტა; აგრეთვე, ღამის მტაცებლები: ზარნაშო, წყრომი და ჭოტი. სხვა ფრინველებიდან კინტრიშში

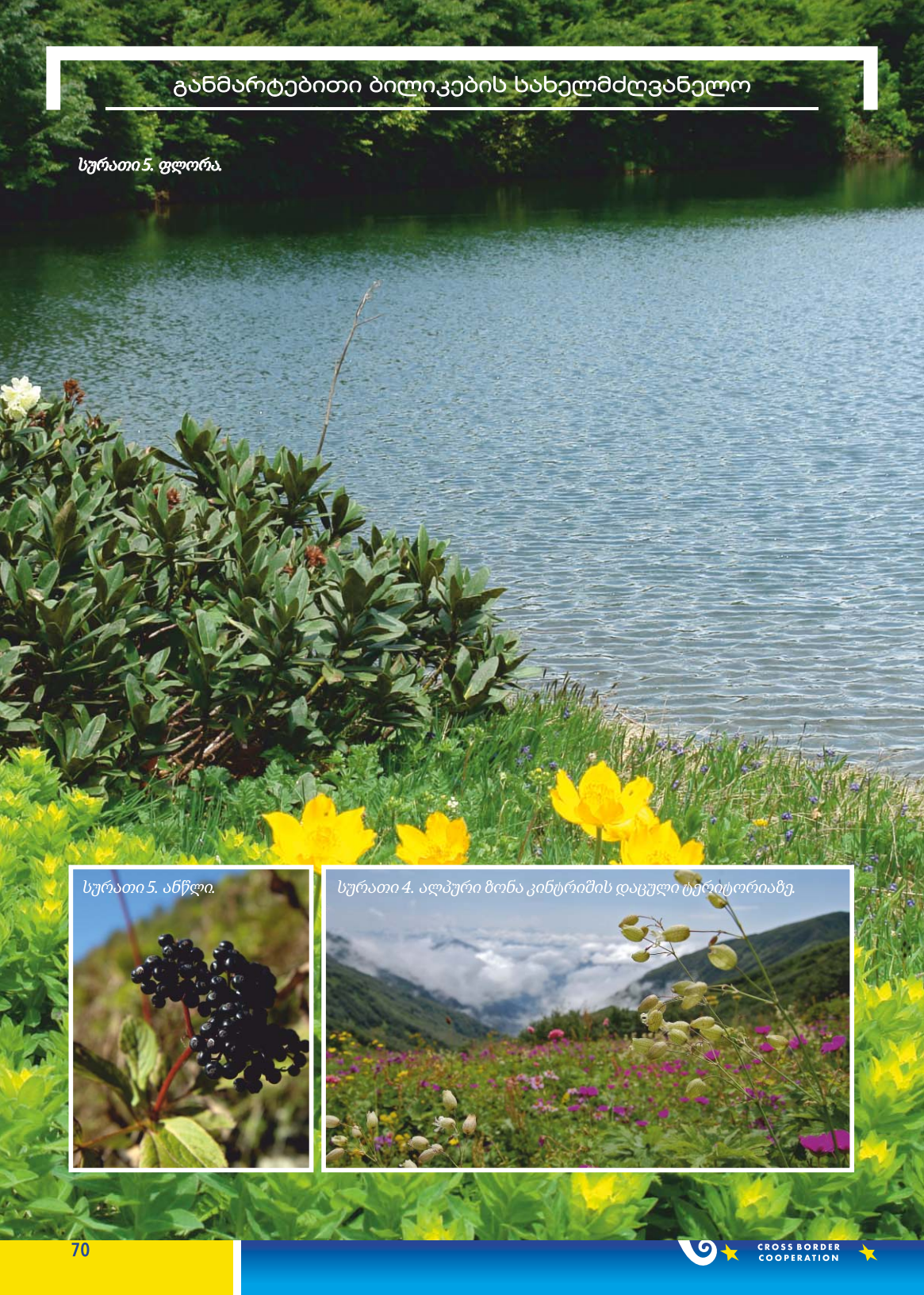
ბუდობს ოფოფი, კოდალა, ყორანი, შაშვი, მოლალური და აგრეთვე ისეთი იშვიათი ფრინველები, როგორებიცაა: კავკასიური როჭო და კასპიური შურთხი.

მცირე ძუძუმწოვრებიდან კინტრიშის ხეობის მკვიდრები არიან: თხუნელა, სინდიოფალა, კავკასიური (სპარსული) ციყვი, კურდღელი, მელა, მაჩვი, ტყის კატა, წავი.

ჩლიქოსნებიდან ნაკრძალის ტყეებში ბინადრობს შველი, უფრო მაღლა კი ალპური და სუბალპური სარტყლების საზღვარზე არჩვი და გარეული ღორი. მტაცებლებიდან ნაკრძალში მურა დათვი ბინადრობს, რომლის პოპულაცია საკმაოდ სტაბილურია.

აქ საქართველოს „წითელი ნუსხის“ შემდეგი სახეობებია გავრცელებული: კალმასი, კავკასიური სალამანდრა, მურა დათვი, წავი, კავკასიური როჭო, კასპიური შურთხი, ბეჭობის არწივი, შავარდენი და მცირეაზიური ტრიტონი.

სურათი 5. ფლორა.

სურათი 5. ანწლი.

სურათი 4. ალპური ზონა კინტრისის დაცული ტერიტორიაზე.

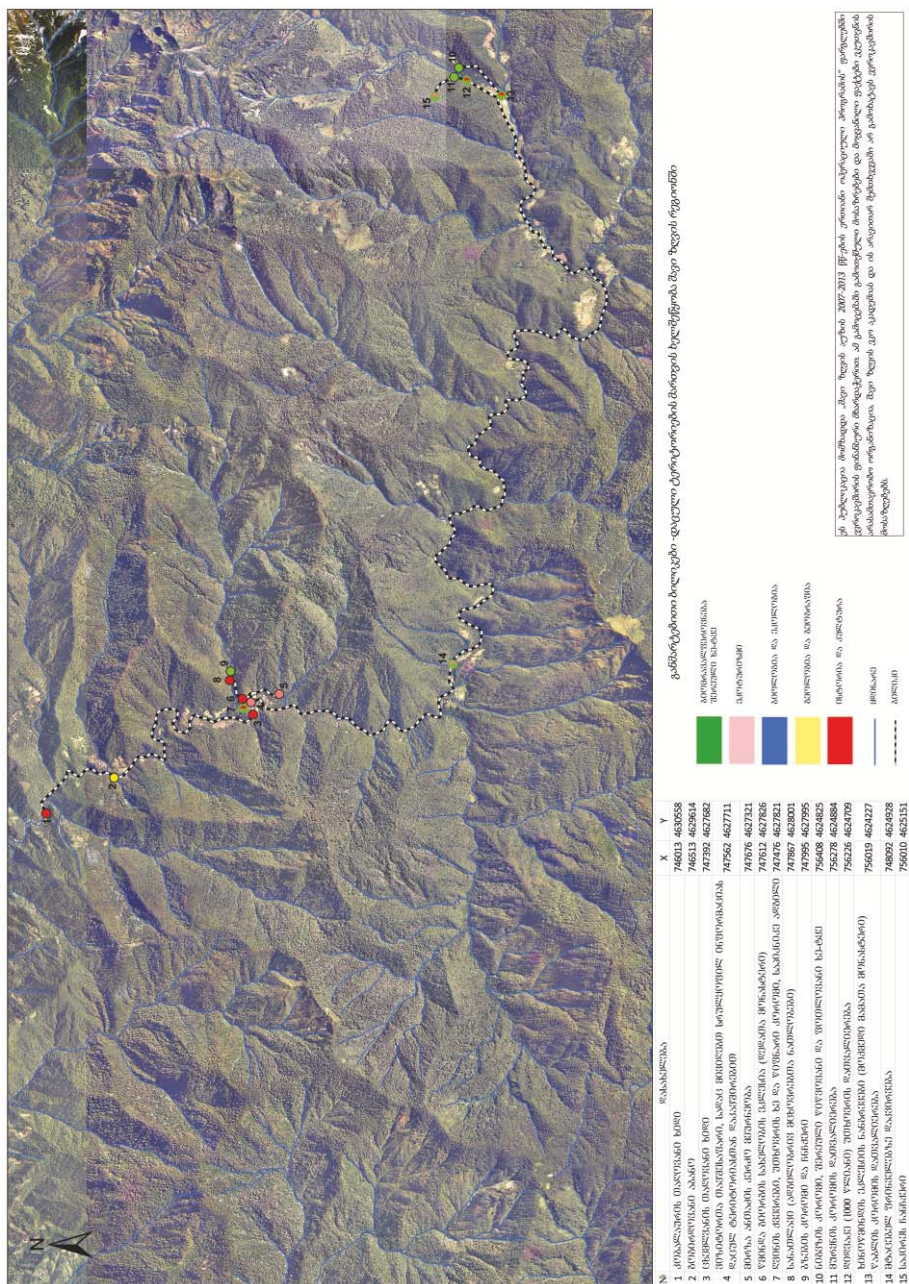
კინტრიშის დაცული ტერიტორიები განლაგებულია ისტორიულ აჭარაში („აჭარის ქვეყანა“, „აჭარის ხეობა“, როგორც მას ძველ მატთანებში მოიხსენებენ). მის მიმდებარე ტერიტორიაზე არსებულ დასახლებებში ქრისტიანობის ქადაგება ჯერ კიდევ პირველ საუკუნეში დაიწყო ანდრია მოციქულმა. მდინარე კინტრიშზე შემორჩენილია შუა საუკუნეების თაღოვანი ხიდების ნანგრევები. ხოლო მის უშუალო სიახლოვეს მყოფი ისტორიული ძეგლებიდან აღსანიშნავია: ხინოწმინდის ეკლესია სოფელ დიდვაკის მახლობლად, ელიას ციხე სოფელ აჭყვისთავთან და მამუკას ციხე სოფელ ალამბრის მახლობლად. არქეოლოგიური გათხრების შედეგად ამ ტერიტორიაზე კიდევ უფრო ძველი – ქრისტიანობამდელი ძეგლებიცაა აღმოჩენილი. მიკვლეულია ძველი წელთაღრიცხვის III-II ათასწლეულების კოლხური ნამოსახლარები და რკინის საბადოების ნანგრევები. მდინარე კინტრიშის მარჯვენა ტერასაზე, სოფლების – ხუცუბნისა და ქობულეთის ტერიტორიაზე აღმოჩენილია ადრინდელი ნეოლითის კაჟისა და ობსიდიანის იარაღი.

კინტრიშის დაცულ ტერიტორიებს საკმაოდ კარგი ტურისტული პოტენციალი გააჩნია. ის სულ რაღაც ოციოდე კილომეტრზეა განლაგებული კურორტ ქობულეთიდან, სადაც მრავალრიცხოვანი სასტუმროები, რესტორნები და ოჯახური პატარა სასტუმროები არსებობს. დაცულ ტერიტორიებზე შესაძლებელია საწყალოსნო, ეთნოლოგიური, ეკოლოგიური და ფრინველებზე დაკვირვების ტურების მოწყობა.

ქ. ქობულეთიდან ტურისტული ბილიკის პირველ წერტილამდე 20 კილომეტრია, სადაც ყოველდღიურად მოძრაობს სამარშრუტო მინი ავტობუსები. ასევე შესაძლებელია ველოსიპედით გადაადგილება.

სურათი 6. ტბა ტბაყელი

სურათი 7. ბიოციკის რუკა.

2. ბილიკის გასწვრივ არსებული მთავარი ღირსშესანიშნავი ადგილების აღწერა.

ბილიკის დასაწყისიდანვე ვიწყებთ კულტურული მემკვიდრეობის მქონე თაღოვანი ხიდების მონახულებას, ვიდრე მივიდოდეთ დაცული ტერიტორიის ვიზიტორთა ცენტრში, ასევე გზად შესაძლებელია გოგირდოვანი აბანოს მიღება, რის შემდეგ გზად შევხვდებით რამდენიმე საცხოვრებელ სახლს, სადაც ადგილობრივი მოსახლეობა 500 მეტრზე მეტი დაშორებით განლაგებულ ხის ფიცრულ სახლებში (მიუხედავად იმისა, რომ სასოფლო ცენტრიდან დაშორებულია დიდი მანძილით) კვლავ აგრძელებს ცხოვრებას. დაცული ტერიტორიის შესასვლელთან გზად ვხვდებით ცხემლვანის თაღოვან ხიდს, შესასვლელის მარჯვნივ საპიკნიკე და დასასვენებელი ადგილია, სადაც ვიზიტორებს შეეძლება დაისვენონ და შემდგომში დაიწყონ ბუნების ხელთუხლებელი სილამაზის დათვალიერება, ბუნებრივი გარემოს მონახულება, დაკვირვება ცალკეულ ენდემურ სახეობაზე. ტურისტული ბილიკის ცალკეულ წერტილებზე შესაძლებლობა ექნებათ ასევე ნახონ ისტორიული ძეგლები.

სურათი 8. თაღოვანი ხიდი.

ბილიკზე მდებარეობს გოგირდოვანი აბანო, რომელიც ხასიათდება - თერმული, გოგირდოვანი, ქლორიდულ-სულფატური და ნატრიუმ-კალციუმიანი შემადგენლობით. აბანოს თერმულ წყლებს ადგილობრივი მოსახლეობა და ტურისტები დღესაც აქტიურად მოიხმარენ სამკურნალოდ. აბანოს გეოლოგიური შესწავლა არ მომხდარა, თუმცა ადგილობრივ მცხოვრებთა გადმოცემით აღნიშნული აბანოს მოსახლეობა ისტორიულად გამოიყენებდა კანის დაავადებებისა და კუჭ-ნაწლავის სამკურნალოდ, აბაზანების მიღება რეკომენდირებულია 10 დღის მანძილზე.

სურათი 8. გოგირდის აბანო.

საინტერესოა ტურისტებისათვის ამ ხეობის ისტორია და ლეგენდები. კინტრიშის ხეობა საერთო კოლხური კულტურის განუყოფელი ნაწილი იყო. ამას ადასტურებს აქ შემთხვევით აღმოჩენილი ნივთები და უძრავი ძეგლები. ამის დასტურია ხეობის ზედა წელზე, სოფ. ტყემაკარავის მთის წვერზე არსებული დამუშავებული ქვის სვეტზე დაშენებული ტრაპეზი. კალოთის (სხალთის-წყლის ხეობა) აღმოჩენების მიხედვით, დასტურდება, რომ ის ტაროსის (ამინდის) კულტის ღვთაების, ლაზარესთვის

მსხვერპლშესაწირავად გამოიყენებოდა. კალოთის ანალოგთან შედარებით ტყემაკარავის ტრაპეზი უფრო გვიანდელია და ზოგადად ძვ.წ. I ათასწლეულის მეორე ნახევრით თარიღდება. მეგალითური კულტურის ნაშთები (ქვაკაცები) დადასტურებულია მეზობელ ჭვანისწყლის ხეობაშიც, რაც რეგიონში ერთიანი დასავლურ-ქართული კულტურის არსებობაზე მიუთითებს.

თუმცა, ქართული ცივილიზაციის უფრო მაღალი დონის კონსოლიდაცია და აღმავლობა IX-X სს უკავშირდება, როდესაც ერთიანი ქართული სახელმწიფოს მშენებლობა იწყება. ამ დროს ხდება აჭარაში და მთლიანად ტაო-კლარჯეთში ხიდების მასური მშენებლობა, რაც ეკონომიკური წინსვლის შედეგია. ხიდების მთავარი დანიშნულება სავაჭრო და სამხედრო-სტრატეგიული გზების ურთიერთდაკავშირება იყო. ამ შემთხვევაში ხინოსა და ჭვანის ხეობებისა, შემდეგ კი გზები სამცხე-ჯავახეთისკენ, შავშეთ-იმერხევსა და არტანუჯისკენ მიემართებოდა.

კინტრიშის ხეობაში სამი ხიდია: ვარჯანაულის, ცხემვანისა და კობალაურის. სამივე გარემოსთან ორგანულადაა შეხამებული, საკმაოდ დიდი, ფართო და მაღალია, აქვთ ნახევარწრიული მოხაზულობა, ნაგებია ქვის კვადრებითა და ყორე-ქვითკირის დულაბზე. მათი მშენებლობის ხელოვნება და არქიტექტონიკა სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში, ტაო-კლარჯეთსა და აღმოსავლეთ ჭანეთში გავრცელებული ნიმუშების მსგავსია. სწორედ ეს რეგიონები შედიოდნენ ერთიან ქართულ პოლიტიკურ და კულტურულ სივრცეში, რომელმაც უდიდესი გავლენა იქონია იმდროინდელ ახლო აღმოსავლეთზე. ეს

აღმასვლა განსაკუთრებით მე-11-12 სს შეინიშნება, როდესაც საქართველოში ე.წ. აღმოსავლური რენესანსის ეპოქა დგება. ამ დროს ევროპაზე ორი საუკუნით ადრე იწყება ჰუმანისტური იდეების გავრცელება, რომლის მთავარი სიმბოლოა შოთა რუსთაველის შემოქმედება. ქართული რენესანსის წარმომადგენელი იყო აჭარის მკვიდრი, ხიხათა საერისთავო გვარის წარმომადგენელი აბუსერიძეს ტბელი (მე-13 ს), რომელმაც გრიგონიალური კალენდრის შემოღებამდე ორი საუკუნით ადრე აღმოაჩინა იულიუსის კალენდარში არსებული ცდომილებები.

სურათი 9. თაღოვანი ხიდი

საინტერესო ისტორიული ადგილია სოფელი ხინო. ხინო მდებარეობს ხინოწყლის ანუ კინტრიშის ხეობაში (კინტრიში ამ მდინარის უძველესი, ზანური სახელწოდება უნდა იყოს, არსებობს მისი ბერძნული შესატყვისიც: აკინასე). აქედან ტალახას გადასასვლელით მიდიოდა სტრატეგიული დანიშნულების გზა აჭარისწყლის ხეობისკენ. ამ გზას აკონტროლებდა სოფ.ჭახათთან ელიას მთაზე მდებარე ელიასციხე. ხალხური გადმოცემით ის ვინმე ალი ცეცხლადემ, ტყვეებით მოვაჭრემ, ააგო. მართალია, ეს ფაქტი არაისტორიულია, თუმცა სიმართლის გარკვეულ მარცვალს შეიცავს, ვინაიდან აქ ოსმალური პერიოდის სახლი მართლაც ფიქსირდება. რაც შეეხება საკუთრივ საფორტიფიკაციო ნაგებობას, ის

უფრო ადრეული, დაახლ. მე-13-14 სს უნდა იყოს. საინტერესოა, რომ ელიას მთას რელიგიური დატვირთვაც ჰქონდა. აქ ხალხი, მათ შორის გურიიდანაც, ოსმალური ბატონობის პერიოდშიც მოდიოდა და სანთლებით წმინდა ელიას სახელზე ღოცულობდა, რაც ძველი წარმართული ტაროსის კულტთან დაკავშირებული დღესასწაულის გადმონაშთი უნდა ყოფილიყო.

დღევანდელი ხინო, ანუ ზედა ხინო, ხალხური გადმოცემით იგივე სალხინოა, ვინაიდან აქ თამარ დედოფალს მოუხსენია. ის ჭვანიდან გადმოსულ ოსმალებს მე-17 ს დაუჭვრიათ და აქაური ეკლესიაც დაუნგრევიათ, რაც დ.ბაქრაძის გადმოცემით, მე-19 ს 60-იან წწ გაუმეორებიათ, იმავე საუკუნის 80-იან წწ კი მიწისძვრაც მომხდარა. დ.ბაქრაძის მიხედვით ადგილობრივები და გურიიდან ჩამოსული მომლოცველები აქ 1873 წ ამოდიოდნენ, ღოცულობდნენ და ე.წ. ნაბრალები, ანუ თავზე შემონარები მოჰქონდა. იგივე დ.ბაქრაძე ხინოში 300 კომლს მოიხსენიებს, ზ.ჭიჭინაძის მიხედვით აქედან 1877-1878 წწ რუსეთ-თურქეთის ომის შემდეგ 40 კომლი მუჰაჯირად წასულა. 1919 წ სოფ. ბარათაულის მკვიდრმა ემინ ტარიელაძემ გადაწყვიტა ეკლესიის ნანგრევებისგან სახლი აეგო და ამისთვის ლაზი ოსტატებიც მოიწვია. ერთ დღეს ლაზებს რაღაც მოუმიზეზებიათ, სამუშაო იარაღები მიუტოვებიათ და წასულან. ამის შემდეგ ეკლესიაში გატეხილი ქოთანის უპოვიათ, რამაც მათ მიერ განძის ნახვის ეჭვი დაბადა. საკუთრივ ემინი 1922 წ კინტრიშში დახრჩობილა, რაც ხალხს მისი მკრეხელური საქციელის სამართლიან შედეგად მიუჩნევია.

ხინოსთან ახლოს ტბისყელის მთაზე არის ერთი ადგილი - ზღვის მოსაწყვეტელი. ხალხური გადმოცემის თანახმად, აქ, ტბაში, ცხოვრობდა ერთი ცხოველი, რომელიც ყოველდღე ხარს ეჭიდებოდა. ხარი ყოველდღე დაღლილი ბრუნდებოდა, რამაც დააინტერესა მისი ხინოელი პატრონი, მჭედელი გოლა დედე მახარაძე და სხვა სოფელებთან ერთად უკან გაჰყვა. დაინახა რა საქმის ვითარება, მის ხარს რქებზე მახვილი გაუკეთა. ამის შემდეგ ცხოველი არ გამოჩენილა. ხალხმა გადაწყვიტა ტბის ამოშრობა და ცხოველის ნახვა, მაგრამ ყოველი ცდის დროს კოკისპირულად წვიმდებოდა. ბოლოს ეს ღვთიურ ნიშნად მიუჩნევიათ და სამუშაოებიც შეუჩერებიათ. მსგავსი გადმოცემები სხვაგანაცაა შემორჩენილი, მაგალითად შუახევის რაიონში, სოფ. მაწყვალთაში.

ხინოშივე, ირმიყელის მთაზე, ფიქსირდება ქვაკაცები, რომელთაგანაც ყველაზე მაღლებს სიძერძლას უწოდებენ. გადმოცემის თანახმად, ისინი გაქვაქცეული მექორწინეები არიან. საქმე იმაშია, რომ ლევენდის თანახმად, შავშეთში მდებარე კარჩხალის მთის ვაჟი დაწინდულა მთა გვანცას ასულზე, თუმცა ამ უკანასკნელს ის ხინოსთვის მიუთხოვებია. განაწყენებულმა კარჩხალმა ღმერთს ხინოსკენ მიმავალი სიძერძლის და მაყრიონის გაქვავება სთხოვა, რაც ირმიყელში შეუსრულებია კიდევ მორიგე ღვთაებას.

ხინოში ქართული რენესანსის ფარვატერში ქართული ეკლესია იდგა, რომლის მნიშვნელოვანი დადასტურებაა ხინოწმინდის იოანე ნათლისმცემლის ეკლესია. ის მდებარეობს საკირისღელის (მდ. კინტრიშის შენაკადი) მარჯვენა ნაპირზე. ვახუშტი ბატონიშვილი წერდა: „ხინოს არს ეკლესია გუმბათიანი, კეთილდიდმენი, კარგს ადგილს. ზის ეპისკოპოზი, მწყემსი ხინოსწყლის სამხრეთის ჭოროხამდე“. დ. ბაქრაძე, რომელმაც ძეგლი 1874 წ. ნახა, უარყოფს ეკლესიის გუმბათიანობას და მას დარბაზულ ტაძრად ასახელებს.

სამწუხაროდ, ხინოწმინდის ეკლესია დანგრეულია, თუმცა ზომების მიხედვით ნათელია, რომ ეკლესია მოზრდილ ნაგებობას წარმოადგენდა. მას თავდაპირველად სამნავიანი ბაზილიკის ფორმა ჰქონდა და IX-X სს იყო აშენებული. ეკლესიის აღმშენებლობა შემდეგაც გრძელდება. ამას ადასტურებს სამხრეთი მინაშენის გაწმენდისას აღმოჩენილი მამაკაცთა სკულპტურული თავები, რომელთა მხატვრულ-სტილისტური ანალიზის საფუძველზეც X-XI სს მიჯნაზე უნდა მომხდარიყო.

IX-X სს ის პერიოდია, როდესაც აქტიურად მიმდინარეობს ერთიანი ქართული სახელმწიფოს შექმნის პროცესი. ამაში აქტიურად მონაწილეობდა დასავლურ ქართული სახელმწიფო - აფხაზთა სამეფოც, რომელთა მმართველი წრეები ცდილობდნენ გათავისუფლებულიყვნენ ამ მისწრაფებების მოწინააღმდეგის ბიზანტიის პოლიტიკური და სულიერი გავლენისგან. სწორედ ამ ტენდენციის გამოხატულება იყო ზღვისპირა საეპისკოპოსოცენტრების ქვეყნის შიდა რაიონებში გადატანა. სწორედ ამ ეპოქაში მოხდა VI ს დაარსებული პეტრას (დღევანდელი ციხისძირი) საეპისკოპოსოს ხინოში გადატანა. ამის შემდეგ ეს ეპარქია აქტიურად მონაწილეობდა ქვეყნის სულიერ ცხოვრებაში, ვიდრე ოსმალებმა არ გააუქმეს XVIII ს-ში.

ბილიკზე სეირნობისას შეხვდებით უნიკალურ კოლხურ ტყეს, რასაც ამშვენებს 100 წლოვანი **წიფლნარი**.

წიფელი (ლათ. Fagus) – მცენარეთა გვარი წიფლისებრთა ოჯახისაა. ფოთოლ-მცვენი ხეებია. საქართველოში ხარობს აღმოსავლური წიფელი. მისი სიმაღლე 34-40 მ (იშვიათად 50 მ) აღწევს. მძლავრი წელში გამართული ხეა, აზიდული ვარჯი და გლუვი ნაცრისფერი ქერქი აქვს. წიფელი მაღალი სიხშირის, შეკრულ და დაბურულ კორომებს ქმნის. ხარობს ზღვის დონიდან 2300 მეტრამდე იგი საქართველოს მთავარი ტყის შემქმნელი სახეობაა. ტყის ვერტიკალური გავრცელების ზედა საზღვართან იზრდება გაღუნული და ტანბრეცილი ხეების სახით. წიფლის მერქანს საუკეთესო ფიზიკური და ტექნიკური თვისებები აქვს, მეტად გამძლეა წყალში. წიფლის ნაყოფი (წიწიბო) მდიდარია ცხიმით, შეიცავს ალკალოიდს ფაგინს. ნაყოფი გამოიყენება შინაური ცხოველების საკვებად. ხდიან სასურსათო და ტექნიკურ ზეთს. წიფლნარში მიმავალ გზაზე გვხვდება

უთხოვრის 400-500 წლის ხე. უშუალოდ დედათა მონასტრის მიმდებარედ მერქნიანი მცენარეებიდან ხარობს დიდხნოვანი წიფლის კორომი, შერეული წაბლის, რცხილისა და მურყნის ხეებით. აქ ფრავგმენტულად წარმოდგენილია ქვეტყე. ულამაზესი გადასახედი ხეობის, მისი მდებარეობით, კრონად შეკრული კორომი. ქვეტყეში გვხვდება მოცვი და შქერი. გავრცელებულია წითელმინიანიადაგები.

სურათი 10. წიფელი

ასევე საინტერესო სანახავია **კოლხური ბზის კორომი, რომელიც განლაგებულია** მცირე მდინარე მურღმის ხეობაში, სადაც ბოლო 1990-იანი წლებიდან მოყოლებული აქტიურად მიმდინარეობს მოქალაქეთა ნათლობა. აღნიშნული გამოიწვევა იმითაც, რომ იგი ე. წ. „მურღმის“ ჩანჩქერის სახელითაა ცნობილი და ულამაზესი სანახაობრივი ბუნების ქმნილებაა. აქ ბზის კორომი მარადმწვანე ბუჩქის 8-10 მეტრის იშვიათად 15 მეტრის სიმაღლის ხის სახით გვხვდება. ხოლო აღმოსავლეთ

საქართველოში გავრცელებული სახით გვხვდება ეკლესიებისა და მათი ნანგრევების გარშემო. ბზა იზრდება მთისა და ბარის ტენიან ხეობებში, ღრმა კარბონატულ ნიადაგებზე. მთებში 1700 მ-მდე აღწევს, ის ხშირად ქმნის წმინდა კორომებს-ბზიანებს. ფოთლოვან ტყეებში გვხვდება - ქვეტყეები. ცოცხლობს 500-600 წელს, იზრდება ნელა, ნაყოფს ბუნებაში იძლევა 40-60 წლის ასაკში, მისი მაგარი და მძიმე მერქანი გარეგნულად სპილოს ძვალს წააგავს. ლამაზია და კარგად პრიალდება. ბზის ტოტებისა და მერქნისგან ამზადებენ ვარდისფერ საღებავს. ფოთლებისა და ქერქის ნაყენს იყენებენ მედიცინაში, რომელიც შეიცავს ალკალოიდ მექსინს. თესლში 37% ზეთია. ყვავილები თაფლოვანია. მერქანი მძიმეა, გამხმარიც კი წყალში იძირება. მისგან ამზადებენ სასუფე მუსიკალურ ინსტრუმენტებს, საგრაგიურო ფიცრებს და სხვა.

ბზის საუკეთესო ხეები ჯერ კიდევ XIX-XX სს. გაიჩნა. ეს იშვიათი რელიქტი საქართველოს „წითელ ნუსხაშია“ შეტანილი, კინტრიშის დაცულ ტერიტორიებზე ბზიანები 5 ჰექტარზეა წარმოდგენილი. კინტრიშის ნაკრძალში მცირე ფართობებზე გავრცელებული ქვედა ზონის (500-600 მ.ზ.დ.) შერეულ სუბტროპიკულ ტყეებში, ბზა წაბლნარისა (1000-1200 მ.ზ.დ.) და წიფლნარის ეკოსისტემებში ფრავგმენტების სახით გვხვდება ქვეტყეში. საპიკნიკე ადგილი მოწყობილია.

ლამაზი სანახავია წაბლის კორომები. წაბლი (ლათ. Castanea) – ფოთოლმცვენ მერქნიან მცენარეთა სახეობაა გვარი წიფლისებრთა ოჯახისა. საქართველოში ფართოდაა გავრცელებული კოლხეთში, აღმოსავლეთ საქართველოში იშვიათია (ლისის

სურათი 11. ბზის კორომი

ქედი, კახეთის კავკასიონი). ქმნის წაბლნარებს და შერეულ ფართოფოთლოვან ტყეებს. წაბლნარი გავრცელებულია ზღვის დონიდან 300-1000მ ფარგლებში. გვხვდება იმ რაიონებში, სადაც ზამთრის ტემპერატურა 0.3 °C, ზაფხულის 18-22 °C ფარგლებში მერყეობს და ნალექების რაოდენობა 700 მმ აღემატება. წაბლის მერქანი მაგარი და გამძლეა. იყენებენ ავეჯისა და სახარატო წარმოებაში, მშენებლობაში. ქერქი და გულგული მდიდარია მთრთიმლავი ნივთიერებებით, იყენებენ სამღებრო საქმეში. ნაყოფი გემრიელი საჭმელია. თაფლოვანი მცენარეა. უსისტემო ექსპლუატაციის გამო არეალი მკვეთრად შემცირდა, ამიტომ შეტანილია „საქართველოს წითელ ნუსხაში.“

ბილიკის გასწვრივ ერთ-ერთ წერტილია მურყნის კორომი, თხმელა (Alnus) – მცენარეთა გვარი არყისებრთა ოჯახისა. ერთსახლიანი ფოთოლმცვენი ხეებია, იშვიათად ბუჩქები (საქართველოში მხოლოდ ხეები). საქართველოში 2 სახეობაა: შავი მურყნის ანუ თხმელას (Alnus barbata) სიმაღლეა 30-38 მ. მუქი რუხი დაშაშრული ქერქი, სუსტად შებუსვლი ან შიშველი ფოთლები აქვს. გავრცელებულია ყველგან, გარდა ჯავახეთისა. იზრდება დაბლობებში, მთაში ზღვის დონიდან 1800 მ აღწევს და ტერასების გაყოფებით შერეულფოთლოვან ტყეებში გვხვდება. ჭაობიან, ალუვიურ, ეწერ ნიადაგზე ქმნის ტყეს - მურყნარს, სინათლის, ტენისა და ნაწილობრივ სითბოს მოყვარულია. იზრდება სწრაფად. რბილი, ღია მოწითალო, მყიფე მერქანი აქვს. იყენებენ სადურგლო და სახარატო საქმეში; ნაცარა მურყნის (Alnus incana) სიმაღლეა 15-18 მ. გლუვი ქერქი აქვს, ფოთლები ქვედა მხრიდან რუხია, ხავერდისებრი. საქართველოში ყველგანაა გავრცელებული. იზრდება წიფლნარში, შერეულფოთლოვან ტყეში, ძირითადად მთის ხეობების გაყოფებით ზღვის დონიდან 1500-1900 მ-ზე. იშვიათად ეშვება ქვევით. გვხვდება მდინარისპირ ტერასებზე, მცირე ფართობებზე წმინდა მურყნარს ქმნის. ყინვაგამძლე და სინათლის მოყვარულია. ცოცხლობს 50-60 წელს (იშვიათად 100 წლამდე). მურყანი მრავლდება თესლით და ვეგეტატიურად. გირჩების ნაყენს კუჭ-ნაწლავის დაავადებათა დროს და ნაწილობრივ სისხლის შემაჩერებელ საშუალებად ხმარობენ. ადრე გაზაფხულზე შეპართან შერეულ მურყნის მტვერს ფუტკრის საკვებად იყენებენ.

ბილიკის შემდეგი წერტილია უთხოვარი, როგორც უძველესი რელიქტი ბუნების უნიკალური ძეგლი. ის ყველგან და მათ შორის საქართველოშიც განსაკუთრებული დაცვის ობიექტია. იგი შეტანილია საქართველოს „წითელ წიგნში“. ამჟამად, მსოფლიოში შემორჩენილია უთხოვრის 8 სახეობა, რომელთაგან განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს კურკოვანი უთხოვარი. მისი მაგარი თესლი მოქცეულია წითელი ფერის გარსში. იგი ერთადერთი წიწვოვანი სახეობაა, რომლის ნაყოფიც გირჩი არ არის. უთხოვარი ცალკეული ხეებისა და ჯგუფების სახით მთელ საქართველოს ტყეებშია გავრცელებული. უთხოვარი უაღრესად ნელა მოზარდი ხეა. წელიწადში 2-3 მმ-ით მატულობს. ყველაზე ხელსაყრელ ნიადაგობრივ პირობებში 10 წლის მანძილზე იგი ერთ

მეტრამდე ძლივს იზრდება. მისი წიწვები 8-10 წელიწადს ცოცხლობს. საქართველოში უთხოვარი ზღვის დონიდან 1500-დან 1800 მ-მდე სიმაღლეზე ვრცელდება. გარდა ნაყოფისა, შხამინია მისი ყველა ნაწილი. წიწვი შეიცავს ეთეროვან ზეთს და შხამიან ნივთიერებას, რომელიც ცხოველებისთვის მომწამლავია.

ზოგიერთი მკვლევრის აზრით, უთხოვარი 2000 წლამდე ცხოვრობს. სიმაღლე 25 მ-ს იშვიათად აღემატება. სისქე კი ზოგჯერ 1 მეტრს აღემატება. მსოფლიოში უთხოვრის უდიდესი ბუნებრივი ნარგაობა წმინდა უთხოვრიანები და უთხოვრიან-წიფლნარები ბაწარის ხეობაში (ბაწარის ნაკრძალი, საქართველო) 236 ჰა-ზე წარმოდგენილი. სადაც საშუალოდ 750-1000 წლიანი 18-20 მეტრის სიმაღლის საშუალო და 50-60 სმ -ის დიამეტრის ხეებია. უთხოვრის მერქანი მკვრივი და მაგარია. მერქნის წითელი ფერის გამო მას „წითელ ხესაც“ ეძახიან. მერქანი ფაქტიურად სოკო გამძლე უღებობია და ფერსაც თითქმის არ იცვლის. ძველად მის მერქანს იყენებდნენ სარკოფაგების, მშვილდების, ძვირფასი ნივთების დასამზადებლად და საამშენებლოდ. უთხოვარი საპარკო (მწვანე) მშენებლობის ძვირფასი მასალაა. საქართველოში ყველაზე დიდი ზომის უთხოვარი აჭარაშია (სიმაღლე 32,5მ, დიამეტრი 1,2 მეტრი) კინტრიშის დაცულ ტერიტორიაზე უთხოვრის ახოვანი სამი ხის ბუნებრივი ნარგაობაა წარმოდგენილი. აგრეთვე, კინტრიშის დაცულ ტერიტორიებზე გაფანტულად პატარ-პატარა ჯგუფებისა და ერთეული ხეების სახით გვხვდება უთხოვრის 75-80 ძირი (დიამეტრით საშუალოდ 12სმ და სიმაღლით საშუალოდ 15მ).

სურათი 12. უთხოვარი.

ვიდრე ბილიკის სხვა წერტილებზე მივიდოდეთ, გზად საშუალება გვაქვს მოვინახულოთ ცხემვანის სამონასტრო კომპლექსი. მოქმედებაშია ეკლესია, სამრეკლო და სატრაპეზო. ამ ეტაპზე დედათა მონასტერში მუდმივად ცხოვრობს 2 მონაზონი, სადაც შესაძლებელია ღოცების მოსმენა.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია სოფელი ხინოს ადგილობრივი მოსახლეობის საცხოვრებელი სახლების მონახულება და მათ ტრადიციებთან გაცნობა. 1950 წლიდან დაიწყო და თანდათანობით 1960-იან წლებში მასიურად მოხდა მთლიანად ხინოს ხეობის მოსახლეობის გადასახლება ქობულეთის მუნიციპალიტეტის ცეცხლაურში, ხუცუბანსა და ოჩხამურის დასახლებაში ჩასახლება. მას შემდეგ მოსახლეობა სეზონურად მაინც არ ტოვებს მამაპაპისეულ ძველ კარმიდამოს და კვლავ აგრძელებენ ზაფხულობით მაისის თვიდან სექტემბრის თვის ჩათვლით დროებით გადასახლებასა და ცხოვრებას, სადაც ისინი კარგად გრძნობენ თავს და ეწევიან ინდივიდუალურ მეურნეობას, კერძოდ, საკმაოდ კარგად არის განვითარებული მეფუტკრეობა, ასევე კარგად ხარობს და ნაყოფსაც იძლევა ნიგოზი, თხილი და სხვა ნაყოფმომცემი ხეხილის ნარგავები. არანაკლებ მნიშვნელოვანია

ვაზის ნარგავებიდან, განსაკუთრებით ადესა, რომელთა წლოვანება 200 და მეტ წლოვანებს ითვის.

სურათი 14, 15. სკები.

აქ სტუმართათვის ძალზე მნიშვნელოვანია დაესწროს ტრადიციული ხინოს ხეობისთვის დამახასიათებელ თაფლის წარმოებას, თაფლის არყის გამოხდას, ნიგვზისა და სხვადასხვა ხილის შეგროვების პროცესებს, ასევე შესაძლებელია შეისყიდონ ადგილზე მოწეული და დამზადებული ნატურალური პროდუქტი.

მთლიანად კინტრიშის დაცული ტერიტორიის ფარგლებში დროებით და მუდმივად მცხოვრები 15 - მდე ოჯახია. მათი ძირითადი საქმიანობა მეფუტკრეობაა.

ბილიკის გასწვლივ გზად მდინარე კინტრიშზე ჯერ კიდევ შემორჩენილია რკინის (საცალფეხო) ხიდი, სადაც 4 საცხოვრებელი სახლი მიტოვებულია და სეზონურად მოსახლეობა სახლდება დასასვენებლად. მდინარეს ორად ყოფს მცირე ზომის კუნძული, სადაც ხარობს მურყნის ხეები, რაც თავისებურ სილამაზეს ქმნის. მოსახლეობა თავიანთი საადგილმამულო მიწების ტერიტორიებზე არსებული კაკლის ხეებისგან აგროვებს ნაყოფს და ინახავს მარაგის სახით.

სურათი 16. ხის ძველი სახლი.

სურათი 17. ძველი ქვევრები.

კინტრიშის ნაკრძალი მდიდარია ცხოველებითა და ფრინველებით. აქ ბინადრობენ მურა დათვი, მგელი, ფოცხვერი, შველი, არჩვი, კურდღელი, მარვი, კვერნა, მელა, ციყვი, გარეული ღორი. მთის ზედა სარტყელში გვხვდება მთის არწივი, მცირე კავკასიონის ენდემი – კასპიური შურთხი და როჭო თევზებიდან არის კალმახი, ორაგული. ამფიბიებიდან - მცირეაზიური ტრიტონი, კავკასიური სალამანდრა. ნაკრძალის ტერიტორიის სხვადასხვა უბანზე განლაგებულია ვიდეო ხაფანგები, რომლის საშუალებითაც ხდება ტყის მობინადრეებზე მონიტორინგი, თუმცა დღისითაც არის შესაძლებლობა, რომ შეხვდეთ ზემოთ აღნიშნულ ცხოველთაგან რომელიმეს, მაგალითად შველს, მურა დათვს, ფრინველებს და სხვა.

ბილიკის მდებარეობა: ბილიკი მდებარეობს დასავლეთ საქართველოში აჭარის არ.-ში. საქართველოს დედაქალაქიდან, თბილისიდან 360 კმ-ში. დედაქალაქიდან მანქანით მგზავრობის ხანგრძლივობაა -6-7 სთ, ხოლო მატარებლით -6 სთ. კინტრიშის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაციამ მდებარეობს ქ.ქობულეთში, ლესელიძის ქ.#4-ში.

მიზნობრივი აუდიენცია: სკოლის მოსწავლეები, სტუდენტები, მეცნიერები და ყველა დაინტერესებული პირი

მარშრუტის მთავარი თემა - საფეხმავლო სალაშქრო ბილიკი (შესაძლებელია გამოყენებული იქნას 2 ხიდიანი ავტომანქანა) ტურის პირველი წერტილიდან - კობალაურის თაღოვანი ხიდიდან მარშრუტის მთლიანი სიგრძე შეადგენს - 28 კილომეტრს ხანგრძლივობა 2 დღე, მოსასვენებელი ადგილი ხინოს დასახლება.

ვიზიტისთვის რეკომენდირებული პერიოდი - ვიზიტორებისთვის ტურისტული ბილიკის დათვალიერების საუკეთესო პერიოდია 1 ივნისიდან- 30 სექტემბრამდე (4 თვის განმავლობაში), რადგანაც ამ პერიოდებში ტურისტებს ექნებათ საშუალება კოლხური ფლორისტული გარემოს სინამდვილეში ნახვის, ასევე აქვე შეხვდებიან ადგილობრივ მცხოვრებლებს რომლებიც ადრეულ წლებში ნამოსახლარ ტერიტორიებზე ადიან და აწარმოებენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს, ამავე პერიოდებში აჰყავთ ფუტკრის ოჯახები, რომლებიც სეზონურად სუბალპური ზონის ყვავილებით იკვებებიან.

ვიზიტის ხანგრძლივობა (2 დღე, ხიდიანი ავტოტრანსპორტის შემთხვევაში შესაძლებელია ერთი დღე)

ვიზიტორებისთვის აუცილებელი აღჭურვილობა: ქუდი, მაღალყელიანი ფეხსაცმელები, სასმელი წყალი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

„საქართველოს ბიომრავალფეროვნების დაცვის სტრატეგიისა და მოქმედებათა გეგმა“- საქართველოს მთავრობის დადგენილება #27, 2005 წლის 19 თებერვალი.

- „დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ“ - საქართველოს კანონი;
 - „გარემოს დაცვის შესახებ“- საქართველოს კანონი;
 - „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“- საქართველოს კანონი;
 - „ცხოველთა სამყაროს შესახებ“- საქართველოს კანონი;
 - „წყლის შესახებ“- საქართველოს კანონი;
 - „საქართველოს „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ“-საქ. კანონი;
 - „კოლხეთის ეროვნული პარკის მენეჯმენტის გეგმა“;
 - „მტირალას ეროვნული პარკის მენეჯმენტის გეგმა“;
 - კონვენცია „ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ“;
 - კონვენცია „ საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი, ტერიტორიების შესახებ“ რამსარი.
-
- Gogitidze, S. and Kakhidze, E. 2009: Batumi in the Classical sources. Batumi: Past and Modernity I. Batumi: 5-12.
 - Inaishvili, N. 1993: The Tsikhisdziri archaeological remains of the first-sixth centuries AD. Tbilisi.
 - Kakhidze, A. 1965: Materials for the history of ancient cities of the Eastern Black Sea littoral. Materials concerning the Archaeology of Georgia and the Caucasus 4: 67-94.
 - Kakhidze, A. 1971: Classical Period Cities of Georgia's Black Sea Littoral (Kobuleti-Pichvnari). Tbilisi.
 - Kakhidze, A. 1975: The Classical Remains of the Eastern Black Sea Littoral. Batumi.
 - Kakhidze, A. 1981: The Eastern Black Sea Littoral in the Classical Period. Batumi.
 - Kakhidze, A. 2007: The Classical world in the eastern Black Sea area: the fifth century BC Greek necropolis at Pichvnari: results of excavations conducted by the N. Berdzenishvili Batumi Research Institute Pichvnari Expedition 1967-1987, Pichvnari 2. Batumi/Oxford.
 - Kakhidze, A. and Kakhidze, E. 2010: Burial customs of Greek and local population of Pichvnari. Ancient Sacral Monuments in the Black Sea (eds E.K. Petropoulos and A.A. Maslennikov). Thessaloniki: 441-454.

- Kakhidze, A. and Kakhidze, E. 2013: Greek colonization in the eastern Black Sea area: the Pichvnari fourth century BC Greek necropolis, Pichvnari 5. Batumi/Oxford.
- Kakhidze, A. and Mamuladze, S. 1993: Ancient Archaeological Sites in the Adjaristsqali Valley. Batumi.
- Kakhidze, A. and Mamuladze, S. 2000: Chorokhi Basin: Ancient Centre of the Colchian Culture. Batumi.
- Kakhidze, A., Mamuladze, S. and Kakhidze, E. 2007: Apsarus. Tbilisi.

საკონტაქტო ინფორმაცია:

შავი ზღვის არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელი (BSNN)

ემმაგილევა

პროექტის რეგიონული კოორდინატორი

პრ. ლ. ზამენშოვის ქ. #2, ვარნა, ბულგარეთი

ტელეფონი: +359 52 615 856

ფაქსი: +359 52 602 047

bsnn@bsnn.org

www.bsnn.org

შავი ზღვის ეკო-აკადემია (BSEA)

მაია ოჩიგავა

პროექტის ეროვნული კოორდინატორი

რუსთაველის ქ. 51, ბათუმი, საქართველო

ტელეფონი: +995 5 99 999 504

intertrails@yahoo.com

www.trails.bsnn.org

ფოტოები მოწოდებულია საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს დაცული ტერიტორიების სააგენტოს და აჭარის არ. გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამმართველოს მიერ.

პროექტის დასახელება „განმარტებითი ბილიკები -დაცული ტერიტორიების მართვის ხელშეწყობა შავი ზღვის რეგიონში“

პუბლიკაცია გამოცემულია არასამთავრობო ორგანიზაციის „შავი ზღვის ეკო-აკადემიის“ მიერ

გამოცემის თარიღი: 25 ივნისი, 2013 წელი

ეს პუბლიკაცია მომზადდა „შავი ზღვის აუზის 2007-2013 წწ-ების ერთიანი ოპერაციული პროგრამის“ ფარგლებში ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით. ამ გამოცემაში გამოთქმული მოსაზრებები და მოყვანილი ფაქტები ეკუთვნის არასამთავრობო ორგანიზაცია, შავი ზღვის ეკო აკადემიას და ის არავითარ შემთხვევაში არ გამოხატავს ევროკავშირის მოსაზრებებს.